

T.C.

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

HALKTAKİ DİN ADAMI ALGISI

(IĞDIR ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Halis AŞUT

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Yusuf MACİT

IĞDIR-2016

T.C.

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

HALKTAKİ DİN ADAMI ALGISI

(IĞDIR ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Halis AŞUT

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Yusuf MACİT

IĞDIR-2016

T.C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Macit danışmanlığında, Halis AŞUT tarafından hazırlanan bu çalışma 10 / 03 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Beyazıt Yaşar Seyhan.

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Yusuf Macit (Danışman)

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Cemal IŞIK

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 10 / 03 / 2016

Yrd. Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN

Enstitü Müdürü

ÖZET
HALKTAKİ DİN ADAMI ALGISI
(İĞDIR ÖRNEĞİ)

Halis AŞUT

Toplumun din adamlarına bakışını konu edinen bu araştırmada, Iğdır halkının camilerde halen aktif görevlerde bulunan din adamlarına yönelik algıları ve bu din adamlarından beklentilerinin ne olduğu problemi ele alınmıştır. Bu amaçla Iğdır merkez, ilçe, belde ve köylerde yaşayan toplam 550 katılımcıya anket uygulanmış ve kendilerine yaş, eğitim durumu ve Sünni, Şii, Alevi İslam gelenekleri gibi değişkenlere göre din adamı algıları sorulmuştur. Bu yöntemle toplanan verilerin analizi SPSS paket programı ile yapılmıştır. Araştırmada halkın din adamları hakkındaki algılarını etkileyen psiko-sosyal motiflerin neler olduğu ve bu motiflerin algıları olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilediği hususu değerlendirilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu dini problemlerinin çözümü için öncelikle dini kitaplara başvurduklarını, bir kısmı da sorularını doğrudan din adamlarına yönelttiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan din görevlilerine soru soranların çoğunluğu sordukları sorulara aldıkları cevapları ‘kısmen yeterli’ bulduklarını belirtmişlerdir. Bu durum din adamlarının mesleki bilgilerinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan katılımcıların dinledikleri hutbe ve vaazlardan tatmin olma düzeylerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların meslek, yaş, gelir düzeyi, yerleşim yeri, eğitim düzeyi ve kendilerini yakın hissettikleri dini gelenekler gibi değişkenler farklılaştıkça din adamları hakkındaki görüş ve algılarında da bir değişimin olduğu, bununla birlikte din adamlarıyla ilgili algının ise genel olarak olumlu olduğu gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Din adamı, İmam-hatip, Algı

ABSTRACT

PERCEPTION OF THE CLERGY ON THE PUBLIC

(IGDİR SAMPLE)

Halis AŞUT

The present study, which is the subject of the overview of the public towards the clergies, investigates the perception of public in Iğdir towards the clergies who are presently active in the mosques and also examines the expectations of public on these clergies. For this purpose, a questionnaire was conducted among a total of 550 participants who lives in Iğdir center, district, town, and villages and they were asked about their cleric perception on the variables such as age, educational background and Sunni, Shia , Alawite and Islamic tradition. Analysis of the collected data was applied through SPSS. The study examines the psycho-social patterns that affect the perception of public towards the clergy and whether these patterns affect the perception in a positive or negative way. The majority of the participants primarily apply to the religious books for the solutions of the problems whereas the others directly address their questions to the clergy. The majority of the questioners among the participants who asked questions to the clergy indicate that they found the responses to their questions “partially sufficient”. This case has shown that professional knowledge of the clergy is inadequate. On the other hand, the level of participants’ satisfaction with the sermons and preaches they had listened were found low. As long as the variations like occupation, age, income level, settlement, educational level and the religious traditions of the participants differ, the opinion and perception about the clergy has also changed. However, it is observed that the general perception towards the clergies is positive.

Key Words: Clergy, Imam-Preacher, Perception

ÖNSÖZ

Din adamları, dini hayatı Kur'an ve sünnet çizgisinde yaşamada topluma rehberlik ile beraber dini temsil hizmeti veren kişilerdir. Din adamları hem tarihsel süreçte, hem de içinde bulunduğumuz zaman diliminde önemli bir noktada oldukları bir gerçektir. Bu kadar önemli bir noktada olan din adamlarıyla ilgili "Halktaki Din Adamı Algısı-Iğdır Örneği"ni tez konusu olarak seçmemizdeki amacımız; din adamlarının, halkın kendilerinden beklediklerine cevap verebilme, görevlerini yerine getirebilme, halk üzerinde sahip oldukları etki, halkın zihninde nasıl bir din adamı tipi canlandığı ve din adamlarının nasıl olması gerektiği gibi durumlarla ilgili halkın algısını ölçmeye çalışmaktır.

Bu araştırma giriş kısmı hariç iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın giriş kısmında araştırmanın konusu, problemi, amacı, sınırları, varsayımları ile araştırmada kullanılan yöntemi, araştırma alanının genel yapısı ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde araştırmanın temel kavramları olan algı, sosyal algı, din adamı ve imam-hatiplik kavramlarının ne olduğu, imam-hatipliğin tarihi gelişimi, din görevlilerinde bulunması gereken özellikler, din görevlilerinin cami içinde ve dışında yapması gereken görevleri üzerinde ve ikinci bölümde de araştırmanın bulguları üzerinde durulmuştur. Bulgulardan hareketle araştırmada varılan sonuç ve öneriler ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın ortaya çıkaracağı tespitler ve öneriler din adamlarıyla ilgili varsa eksiklerin giderilmesinde önemli bir katkı sunabilir.

Tez çalışmam boyunca gerek konunun belirlenmesinde gerekse de araştırma süreci boyunca veri analizlerinde yardımlarını hiç esirgemeyen çok değerli danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Yusuf MACİT'e şükranlarımı arz ederim. Bunun yanında bu akademik çalışmada kullanılan anketlerin uygulamasında gerekli kolaylıkları sağlayan ilgili kurumlara ve anketleri dolduran vatandaşlara teşekkür ederim.

Yüksek lisans çalışmamın başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen eşime de sonsuz teşekkürler sunarım.

Halis AŞUT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3
3. Araştırmanın Sayıtları ve Sınırlılıkları	3
4. Araştırmanın Yöntemi.....	5
4.1. Araştırmanın Modeli	6
4.2. Araştırmanın Evreni.....	6
4.3. Araştırmanın Örnekleme.....	6
4.4. Bilgi Toplama Aracının Hazırlanması.....	7
4.5. Anket Formlarının Dağıtım, Uygulanması ve Toplanması	7
4.6. Verilerin Çözümü.....	8
5. Araştırma Alanının Genel Yapısı ve Özellikleri	8
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
1. Algı.....	10
2. Sosyal Algı.....	11
3. Din Adamı	14
4. “İmam” ve “Hatiplik”	15
5. İmam-Hatiplerin Görev ve Yetkileri.....	15
6. İmam-Hatipliğin Tarihi Gelişimi.....	17
7. İmam-Hatipliğin Başlangıcı	17
8. Osmanlılardan Günümüze İmam-Hatiplik	18
9. Caferilerde Din Görevlisi	21
10. Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler	23
10.1. Samimiyet	24
10.2. Yumuşaklık.....	24
10.3. Muhatap Tanıma	25
10.4. Muhatap Dinleme.....	26

10.5. Genel Kültür	26
10.6. Model Olmak	26
10.7. Dış Görünüş	27
10.8. Halkla İlişkiler	27
10.9. Aşırılıktan Kaçınmak	27
10.10. Hitabet	28
10.11. Sabır	29
10.12. Tevazu	30
10.13. Doğruluk	31
10.14. İbadetlerde Devamlılık	32
10.15. Emanete Riayet	32
10.16. Zühd ve Cömertlik	33
11. Din Görevlilerinde İletişim Türleri	33
11.1. Sözlü İletişim	35
11.1.1. Sözlü İletişimin Unsurları	35
11.1.1.1. İleten Kaynak (İmam-Hatip)	35
11.1.1.2. Mesaj	36
11.2. Sözsüz İletişim	37
12. Din Görevlilerinin Yürüttüğü Dini Hizmetler	38
12.1. Cami İçinde Yürütülen Hizmetler	38
12.1.1. Namaz Kıldırma (İmamet)	39
12.1.2. Ezan Okunması	40
12.1.3. Vaaz Verilmesi	40
12.1.4. Cuma ve Bayram Hutbeleri	41
12.1.5. Yaz Kur'an Kurslarının Düzenlenmesi	42
12.1.6. Camilerde Kuran Eğitimi	42
12.1.7. Kur'an Tilaveti ve Mukabele	43
12.1.8. Cami Dersleri	43
12.1.9. Caminin Açılıp Kapatılması, Bakımı, Onarımı, Temizliğinin Yapılması ve İbadete Hazır Hale Getirilmesi	44
12.2. Cami Dışında Yürütülen Hizmetler	44
12.2.1. Mevlit Programları	44
12.2.2. Nişan, Nikâh, Düğün ve Sünnet Merasimleri	45
12.2.3. Hasta Ziyaretleri	45

12.2.4. Dargınların Barıştırılması.....	45
12.2.5. Çeşitli Açılış Merasimleri	46
12.2.6. Dini Soruların Cevaplanması.....	46
12.2.7. Hatim ve Yağmur Duaları.....	46
12.2.8. Hapishane, Hastane, Huzurevi Ziyaretleri	46
12.2.9. Ölüm ve Cenaze İşleri.....	47
İKİNCİ BÖLÜM	49
ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI	49
1.Katılımcıların Olgusal Durumlarıyla İlgili Bulgular	49
2.Katılımcıların Din Görevlileri (İmam-Hatip) Algılarıyla İlgili Bulgular.....	52
3.Katılımcıların Olgusal Yapısına Göre, Din Adamı Algılarıyla İlgili Karşılaştırmalı Bulgular.....	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	81

KISALTMALAR

AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.	: Sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Ty.	: Yayın Tarihi Yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayın
Yy.	: Yayın Yeri Yok

TABLULAR LİSTESİ

Tablo-1- Katılımcı grubunun cinsiyeti, yaşı, medeni durumu dağılımı.....	49
Tablo-2- Katılımcı grubunun gelir durumu, yerleşim yeri, öğrenim durumu ve mesleği durumu dağılımı.....	50
Tablo-3- Katılımcı grubunun yakınlık ve dindarlık durumu dağılımı.....	51
Tablo-4- Katılımcı grubunun camiye devam durumu dağılımı.....	52
Tablo-5- Katılımcı grubunun din görevlileri ile sosyal iletişimi durumu dağılımı.....	52
Tablo-6- Katılımcı toplumun dini ihtiyaçlarını karşılamada din görevlileri etkisi ve dini bir konuda bilgi edinmek istediğinizde ilk olarak genelde kime başvurdukları durumu dağılımı.....	53
Tablo-7- Katılımcı grubunun din görevlilerinde gördüğünüz en önemli eksiklik, din görevlilerine sorduğunuz sorulara yeterli cevap alabilme durumu dağılımı.....	54
Tablo-8- Katılımcı grubunun din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmakta olduğu durumu dağılımı.....	55
Tablo-9- Katılımcı grubunun camilerde okunan hutbeler hakkındaki düşüncesi, hutbelerin ve vaazların sizi tatmin durumu dağılımı.....	56
Tablo-10- Katılımcı grubunun din adamlarının konuşma kabiliyeti(dini hitabeti), din görevlilerinin davranışlarının olumlu ve olumsuz bir değişiklik yapması durumu dağılımı.....	57
Tablo-11- Katılımcı grubunun toplumun dini ihtiyaçlarının karşılamasından öncelikli olarak kimlerin sorumlu olduğu, dini inanç ve ibadetlere karşı olan ilgisizliğinin en önemli sebebi durumu dağılımı.....	58
Tablo-12- Katılımcı grubunun din görevlilerinin esas mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmalarını, mevlit, hatim ve taziyelerde yaptıkları görevlerden maddi karşılık alması durumu dağılımı.....	59

Tablo-13- Katılımcı grubunun din görevlilerinin en önemli görevleri ve yetkisi ne kadar olmalı durumu dağılımı.....	60
Tablo-14- Katılımcı grubunun “Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma”, “Başkasına verir telkini, kendisi yutar salkımı” görüşe katılma durumu dağılımı.....	61
Tablo-15- Katılımcı grubunun toplumda din görevlilerinin itibarı-saygınlığı, din görevlileri toplum nezdinde saygın bir yere sahip değillerse bunun en önemli sebebi durumu dağılımı.....	61
Tablo-16- Katılımcı grubunun din görevlilerinin bir takım dini hizmetler gerçekleştirmek amacıyla cemaatten para toplamaları durumu dağılımı.....	62
Tablo-17- Öğrenim durumunuz? * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?.....	63
Tablo-18- Mesleğiniz * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?.....	64
Tablo-19- Yaşınız *Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?.....	64
Tablo-20- Gelir * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?.....	65
Tablo-21- Halen oturmakta olduğunuz yer? * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?.....	65
Tablo-22- Aşağıdakilerin hangisi size daha yakındır? * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?.....	66
Tablo-23- Kafalarındaki din adamı tipinin, dindarlık durumuna göre Kruskal Wallis Testi Sonucu.....	66
Tablo-24- Sizce bir din görevlisinde bulunması gereken en önemli üç özellik ne olmalıdır?.....	67

Tablo-25-Sizce bir din görevlisinde bulunmaması gereken en önemli üç özellik nedir?.....67

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Evrensel bir olgu olan din tarihin bütün dönemlerinde ve tarih boyunca yaşayan bütün toplumlarda daima kendisiyle karşılaşılan, insanın düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir disiplin olmuştur. Kişi tarih boyunca kendisinin insanüstü bağları bulunduğunu, ihtiyaçları için onu aşan bir yüce kudrete yönelmesi gerektiğini düşünmüştür.¹ İnsanın aklı, tabiat ve tabiatüstü hadiseleriyle bir ölçüde tatmin olsa bile ruhu bunların gerisindeki sebeple irtibat kurmak ister. Çeşitli hadiseler karşısında bulunan, ümitsizliğe, çaresizliğe düşen, zaman zaman dengesini kaybeden insan, ruhuna bir destek, bir sığınak, bir teselli kaynağı arar. Bu yüzden insan bir noktadan sonra dine ve din adamlarına ihtiyaç duyabilmektedir.²

Dinler, tarih içinde hep var olan ve varlığı günümüzde de süren bir devamlılığa sahiptirler.³ Bireyin hayatında bu kadar büyük bir öneme sahip dinin, tebliğcileri olan din görevlileri de büyük bir öneme sahiptir. Geçmişte İslam âleminde önemli bir görev olan din görevliliği, günümüzde de bu önemini korumaktadır. Günümüz insanı modern iletişim çağında farklı dine, inanca, gelenek-göreneğe ve kültürlere mensup birey ve toplumlarla karşı karşıya gelmektedir. Bu, toplumlar için ne kadar fayda sağlamışsa, bir o kadar da yanlışlara ve ahlaki yozlaşmalara neden olmakta, bu da dine ve din görevlilerine olan ihtiyacı azaltmamakta, aksine artırmaktadır.

Din görevlilerine bu kadar ihtiyaç duyulduğu modern çağda insanlar din görevlilerinden farklı bilgiler, doyurucu izahlar, tatmin edici yorumlar, bireylerin sosyal ve psikolojik yönlerinin de dikkate alındığı açıklamalar istemektedirler. Sürekli olarak tehdit eden, cezayı ön planda tutan, kınayan, korkutan, itici ve nefret ettirici olan değil; yaratıcıyı, dini sevdiren, rahmete çağırان, ısındıran, barıştıran, ödülü de ön planda tutan, dünyadan haberi olan din görevlisi görmek, duymak

¹ Günay Tümer, "Din", *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, 1994, c. 9, s. 317.

² Hamdi Uygun, *Halktaki Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentiler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992, s. 12.

³ Hayati Hökelekli, vd., *Din Psikolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 3.

istemektedir.⁴

Din görevlileri ayrıca mesleki formasyonda ve yeterlilikte de alanında yetiştirmiş, hitabeti iyi olan, temel dini kaynaklara ulaşabilen, Arapça'yı bilimsel olarak öğrenen ve Arapça'nın yanında yabancı bir dili daha konuşabilen, toplumla barışık olan, toplumun güvenini kazanmış, inanan inanmayan bütün insanlarla, ayırım yapmadan iletişim kurabilen özelliğe sahip din görevlilerine ihtiyaç duyulmaktadır.⁵ Konusu "Halktaki Din Adamı Algısı" araştırmasının temel problemi Iğdır örneğinde halkın camilerde görev yapmakta olan din adamları ile ilgili algılarını ve onlardan beklentilerinin neler olduğunu tespit etmektir.

Bu temel problem çerçevesinde araştırmanın alt problemlerini şöyle sıralayabiliriz.

- a) Mesleki duruma bağlı olarak halkın inanç, ibadet ve algılarında bir farklılık var mı?
- b) Halkın din görevlileriyle ilgili algıları, yaş değişkenine bağlı olarak farklılık gösteriyor mu?
- c) Halkın gelir durumlarıyla din görevlileri hakkındaki algıları arasında bir ilişki var mıdır?
- d) Yerleşim yerlerine bağlı olarak halkın din görevlileri hakkındaki algılarında, bir farklılaşma görülüyor mu?
- e) Eğitim düzeylerine bağlı olarak halkın inanç, ibadet algılarında bir farklılık var mı?
- f) Halkın kendini yakın hissettiği dini geleneğe (Sünni İslam geleneği, Caferi (Şii) İslam geleneği, Alevi İslam geleneği) bağlı olarak din görevlileri hakkındaki algılarında bir farklılık var mı?

⁴ Bkz. Nihat Hatipoğlu, "Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri", *Diyanet İlmî Dergi*, 4, 1992, s. 98.

⁵ Bkz. Ahmet Ali Çanakçı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği ve Yaygın Din Eğitimindeki Rolü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 2.

- g) Din adamı denilince halkın kafasında nasıl bir tip oluşmaktadır?
- h) Halkın din görevlileriyle sosyal iletişimi nasıldır?
- i) Halkın dinî ihtiyaçlarını karşılamada din görevlileri etkisi nedir?
- j) Din görevlilerine sorulan sorulara yeterli cevap alınabiliyor mu?
- k) Halk vaaz ve hutbe konularını nasıl bulmaktadır?
- l) Din görevlilerinin esas mesleği dışında başka bir işle uğraşmasını ve mevlit, hatim ve taziyelerde yaptıkları görevlerden maddi karşılık beklemesini halk nasıl algılamaktadır?
- m) Kendini dindar ve az dindar olarak niteleyenlerin, din adamı denilince kafalarında canlanan tipler arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

“Halktaki Din Adamı Algısı” araştırmasının asıl amacı halkın din görevlileri hakkındaki algıları ve din görevlilerinden beklentilerinin neler olduğudur. Ancak bunların yanında halkın yaşına, eğitim durumu düzeylerine ve kendisini yakın hissettiği Sünni İslam geleneği, Caferi (Şii) İslam geleneği, Alevi İslam geleneği ve diğerlerine göre de algısını ortaya koymaktır. Bu araştırmayla her şeyden önce halkın gözündeki din adamı algısı ortaya çıkacaktır. Bu algının olumlu ve olumsuz yönleri belirlenerek, olumlu yönlerin daha da iyileştirilmesi ve olumsuz yönlerin ise giderilmesi için bu araştırma ipuçları verecektir. Daha sonra halkın din görevlilerinden ne gibi beklentilerinin olduğu, bu beklentilerin karşılanıp karşılanmadığı, hangi konularda daha fazla ve hangi konularda daha az beklentilerinin olduğu ortaya çıkacaktır.

3. Araştırmanın Sayıltıları ve Sınırlılıkları

Araştırmada bazı başlangıç noktalarının, ayrıca kanıtlanmasına gerek görülmeden, doğru olarak kabul edilmesi gerekebilir. Bu kabule sayıltı (varsayım) denir. Varsayım denenmeyen bir yargıdır.⁶ Denenmeyen yargılar olduklarından iyi

⁶ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları, 24. Basım, 2012, s. 71.

tespit edilmeleri gerekmektedir. Çünkü araştırma sonuçlarının geçerliliği bu sayıtların doğruluğuyla orantılı olacaktır. Sayıtlar araştırmanın üzerinde kurulduğu temeli oluşturduklarından, sağlam sayıtlara dayanmayan araştırmanın sonucu da çok sağlıklı kabul edilmemektedir. Matematik ve geometrideki çalışmalar kendiliğinden apaçık olan ama ispatı mümkün olmayan gerçeklere “aksiyomlara” dayandırıldığı gibi sosyal bilimlerdeki araştırmalar da sayıtlara dayandırılır. Bu sayıtlar mantıksal ve açık olmalı, tartışılır olmamalı ve gerekçeleri bulunmalıdır. Başka bir ifadeyle varsayılan, deneyden bağımsız bir bilimsel araştırmanın temelinde yer alan bütün birimler için geçerli olduğu gözlenen öncül önermelerdir. Bir anlamda sorgulayan aklın aracıdır.⁷

Araştırma, aşağıdaki sayıtlardan hareket etmektedir:

1. Anket sorularını cevaplayan kişilerin, Iğdır örneği özelliklerini temsil ettikleri varsayılmıştır.
2. Bu çalışmada uygulanacak olan metot ve teknikler araştırmanın modelini gerçekleştirecek güçtedir.
3. Araştırmaya katılanların anket sorularını doğru cevapladıkları düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen temel sayıtların yanında araştırmada şu sınırlılıklar da söz konusu olmaktadır:

1. Araştırmamız camilerde görev yapan İmam-hatiplerle sınırlıdır. Dolayısıyla din görevlisi denildiğinde akla sadece imam-hatipler gelmelidir.
2. Din görevlilerinin ifa ettikleri dini hizmetler, cami içi ve cami dışı eğitim ve faaliyetlerle sınırlıdır.
3. Bu hizmetlerin halka yansımadaki verim düzeyi ile halkın bu konudaki algıları ve beklentileri araştırmanın kapsamı içindedir.

⁷ Ali Albayrak, *Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat (Keçiören Örneği)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 5-6.

4. Araştırmanın kapsamı Iğdır ili merkezi, merkeze bağlı ilçe, belde ve köylerle sınırlıdır.
5. Araştırma gerçekleştirildiği zaman süresi olan 2013 yılının Mart ve Haziran ayları ile sınırlıdır. Zira zamanla katılımcı grubunun tutum, davranış, değer yargılarının ve fikirlerinin değişebileceği düşünülmelidir.
6. Deneklerin anket sorularını samimi ve doğru olarak cevaplandıkları varsayıma dayanmaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi

“Yöntem kısaca, problemi çözmek üzere araştırmada takip edilecek usul ve yoldur.”⁸ Din psikolojisinde, diğer psikoloji dallarında olduğu gibi, birçok deneyler, istatistik teknikler, anketler vb. uygulanmaktadır. Ancak bu araştırmada nicel yöntem tercih edilmiştir. Çünkü insanların din görevlileriyle ilgili algılarını yansıtabilecek olan bir saha araştırması içinde inceleyebilmek için en uygun ve en yaygın metot budur.⁹ Ferdin dini hayatı hakkında kendisine sorular sorularak alınan cevaplar kliniklerde direkt veya endirekt olarak kişinin kendisinden edinilen bilgiler ve şahsi dokümanlar iç-gözlem esasına dayanmaktadır. İnsanların ne hissettiklerini, tutumlarının ve algılarının ne olduğunu, niçin öyle davrandıklarını öğrenmek için bu hususları kendilerine sormak en uygun yol olarak görülmektedir. Keza fert kendisine sorulan konular hakkında iç gözlemine dayalı olarak doğru bilgiler verdiği takdirde bu bilgiler, onun dini hayatını veya din görevlileri hakkındaki algılarını ve din görevlilerinden beklentilerinin neler olduğunu anlamaya, tasvir ve tasnif etmeye yardım edebilir.¹⁰

Araştırmanın yöntemi başlığı altında araştırmanın modeli, araştırmanın evreni, araştırmanın örnekleme, bilgi toplama aracının hazırlanması, anket formlarının dağıtımı, uygulanması, toplanması ve verilerin çözümü ile ilgili bilgiler verilecektir.

⁸ Suat Cebeci, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, İstanbul: Alfa Yayınları, 3. Baskı, 2010, s. 48.

⁹ Veysel Uysal, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1996, s. 32-33.

¹⁰ Uysal, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, s. 33.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nicel yöntemler üzerine yapılmış ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. “İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. Bu tür bir düzenlemede, aralarında ilişki aranacak değişkenler, tekil taramada olduğu gibi, ayrı ayrı sembolleştirilir. Ancak bu sembolleştirme (değerler verme, ölçme), ilişkisel çözümlenmeye olanak verecek şekilde yapılmak zorundadır.”¹¹

Veri toplama yolu olarak da anket uygulama teknikleri kullanılmıştır. Anket yazılı ya da sözlü olarak bireylere soru sorarak veya karşılıklı diyalog içerisinde bilgi toplamaktır. Başka bir ifade ile anket, hazırlanan soruların yazılı ya da sözlü olarak cevaplanması işlemidir. Anketin en avantajlı yanı, geniş bir gruptan çok fazla bilgiyi kısa zamanda elde etme imkânını vermesidir.¹²

4.2. Araştırmanın Evreni

Bir alan araştırmasında araştırma yapılacak problem alanının tamamına evren denir. Başka bir ifadeyle evren, araştırılmak istenen alanı oluşturan, ortak karakteristik özelliklere sahip gözlenebilir objelerin bütünüdür.¹³ Bu ifadeye göre araştırmanın evreni Iğdır il merkezi, merkeze bağlı ilçe, belde ve köylerde ikamet etmekte olan vatandaşlardır.

4.3. Araştırmanın Örnekleme

Alan araştırmalarında evrenin bütününe ulaşmak çoğu zaman mümkün değildir. Evrenin tamamına ulaşılmasının zor olduğu durumlarda daha küçük gruplar üzerinde çalışılarak evren hakkında genellemelere gidilir. Evreni temsilen evrenden uygun yöntemlerle alınan az sayıdaki kümeye örneklem denilir.¹⁴ Bazen evrenin tamamını incelemeye imkân bulunsa bile buna gerek olmayabilir. Genellemenin mümkün olduğu kadar gerçeği ifade edebilmesi için örneklemin olabildiğince evreni

¹¹ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, s.81.

¹² Fatih Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri-(Amasya-Sakarya- Sivas-Trabzon)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s. 6.

¹³ Cebeci, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, s. 49.

¹⁴ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 7-8.

temsil kabiliyetine sahip bulunması çok önemlidir.¹⁵ Evreni temsilen seçilen örneklem Iğdır ilinin farklı noktalarından sondaj usulü ile rastgele tayin edilen farklı cinsiyet, yaş, eğitim, meslekten 700 katılımcıdan oluşmaktadır.

4.4. Bilgi Toplama Aracının Hazırlanması

Bu alan araştırmasında yukarda da bahsettiğimiz ilişkiyel tarama modeli uygulanmıştır. Veri toplama yolu olarak da anket tekniğı kullanılmıştır.

Anket hazırlık aşamasında konu ile ilgili literatür taranmıştır. Daha önce hazırlanan ve uygulanan anket tekniklerinden istifade ederek araştırmanın amacına uygun olacak şekilde vatandaşlara yönelik anket formu geliştirilmiştir. Vatandaşların camilerdeki din görevlileriyle ilgili algılarını ve din görevlilerinden beklentilerinin neler olduğunu belirlemek için geliştirilen anket formu 36 soru içermektedir. Düzenlenen anket formunun geçerlilik ve güvenilirliğini tespit etmek için Iğdır'da 60 kişiye ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama esnasında alınan görüş, eleştiriler ve tespit ettiğimiz eksiklikler doğrultusunda anket soruları tekrar gözden geçirilmiştir. Alanın uzmanlarından ve ilgili literatürden faydalanarak anket soruları daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmış, araştırmamızın amacını anlatmayan sorular anketten çıkarılarak ankete son şekli verilmiştir. Ankete katılanların sadece sorulan sorularla kısıtlanmaması, kendi düşüncelerini de ifade etmeleri ve soruların tamamen yönlendirici olmaması için soruların büyük çoğunluğuna “başka” seçeneğı de eklenmiş, ayrıca bir soru da seçeneksiz “açık uçlu” olarak sorulmuştur.

4.5. Anket Formlarının Dağıtımı, Uygulanması ve Toplanması

Anketin uygulanması için ilgili birimlerden gerekli izinler alındıktan sonra araştırma alanından rastgele örnekleme yöntemi ile toplam 700 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırma için öncelikle namaz öncesinde camilere, camilerin önündeki çay evlerine gidilerek oradaki cemaatten ikili görüşme yoluyla bilgi alınmış ve isteyen vatandaşlara anket uygulanmıştır. Ayrıca uygulamanın gerçekleştirildiğı süreçte (Mart 2013 ile Haziran 2013) cami cemaati olsun veya olmasın değışik yaş, cinsiyet ve meslekten kişilerle yüz yüze görüşülmüş, alınan bilgiler araştırmanın yazım aşamasında kullanılmak üzere kaydedilmiştir.

¹⁵ Cebeci, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, s. 50.

4.6. Verilerin Çözümü

Araştırmanın amacına ulaşılabilmesi için anket sorularına verilen cevapların analizlerinin doğru olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Toplanan veriler ham bilgi olup, toplandıkları şekliyle bir anlam ifade etmezler. Bundan dolayı elde edilen verilerin bilimsel metotlarla çözümlenmesi ve yorumlanması gerekmektedir.¹⁶

Cami cemaatinin yaş sınırının çoğunlukla 56 ve üstü olması bir veri toplama tekniği olarak anketin uygulanmasında problemler oluşturduğu gözlenmiş; geri dönüşte toplamda 700 anketten 150 âdeti yeterli veri içermediğinden geçersiz 550'si de geçerli kabul edilmiştir.

Veriler, istatistiksel analiz yöntemi uygulanarak SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programında değerlendirilmiştir. Programa yüklenen ham veriler değişik tablolara dönüştürülerek anlaşılır hale getirilmiştir. Soru sırasına göre numaralandırılan tablolarda öncelikle betimsel çalışma yapıldığından frekanslar gösterilmiş, diğer taraftan da bağımlı ve bağımsız bazı değişkenler açısından çapraz tablolar oluşturulmuştur. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar da ayrıca okunarak değerlendirilmiştir.

5. Araştırma Alanının Genel Yapısı ve Özellikleri

Iğdır ili, 3 Haziran 1992 yılı Çarşamba günü 21747 sayılı resmi gazetede yayımlanan 3806 sayılı kanun ile il olmuştur. Bu yasaya göre eskiden Kars iline bağlı olan Iğdır, Tuzluca, Aralık ve Karakoyunlu ilçelerinin sınırları içinde merkezi Iğdır olmak üzere ülkemiz illeri arasında yerini almıştır. Doğu Anadolu bölgesinin kuzeydoğu uç kısmında yer alan bu kentimiz Asya, Avrupa ve Afrika arası geçişlerde bir kavşak noktası gibidir. Iğdır, Doğu'da Nahçıvan, Kuzey ve kuzeydoğusunda Ermenistan, Güneydoğusunda İran, batısında ve kuzeybatısında Kars ili güneyde ise Ağrı ilimizle çevrilidir. Iğdır, ülkemizin 76. ilidir.¹⁷

Şehrin en büyük nüfus yapısını Azeri Türkleri ve Kürtler oluşturur. Günlük

¹⁶ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 12.

¹⁷ Filiz Demirci, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri-Iğdır Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 4.

konuşmada genellikle Azeri Lehçesi ve Kürtçe kullanılmaktadır.¹⁸

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 31.12.2014 yılına ait nüfus verilerine göre Iğdır'ın toplam nüfusu 192056'dır. Iğdır merkezinin toplam nüfusu 105276'dır. Erkek nüfusu 54098, kadın nüfusu ise 51178'dir.¹⁹

İlin kentleşme oranı artış eğilimi gösterse de bu oran Türkiye geneli kentleşme oranından düşüktür. 1990 sayımlarına göre il nüfusunun % 61'i kırsal, % 39'u kentsel alanda yaşamaktaydı. Bu oranlar 2000 sayımlarında kırsal alanlarda % 51,72'ye gerilerken kentsel alanlarda yaşayanların oranı ise % 48,28'e çıkmıştır. Bu oran % 65 olan Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kilometrekareye düşen insan sayısı kent merkezinde 72 iken, il genelinde 47'dir. İlde bulunan 157 köyden 109'unun nüfusu 500'ün altında olup köylerin çoğu oldukça düşük nüfusa sahiptir.²⁰

Demirci'ye göre; Iğdır, etnik köken ile mezhebi inancın birbirine etle tırnak gibi bağlı olduğu bir şehirdir. Iğdır'daki farklı etnik köken kadar farklı mezhebi görüş vardır. Iğdır'da genel olarak (buraya yerleşip yaşayan) 3 ayrı grup vardır. Bunlar Azeriler, Kürtler ve Terekemelerdir.²¹

Azeriler: Iğdır'da yaşayan ve Iğdır'ın yerlisi olan Azerilerin neredeyse tamamı Caferi'dir.

Kürtler: Iğdır'da yaşayan ve Iğdır'ın yerlisi olan diğer kesim de Kürtlerdir. Kürtlerin tamamına yakını Sünniliğin Şafii kolundandır. (Sayıları az olmakla beraber Hanefi olanlara da rastlanabilmektedir)

Terekemeler: Iğdır'da yaşayan ama Iğdır'ın yerlisi olmayıp Iğdır'a dışarıdan gelip yerleşen Terekemelerin büyük bir çoğunluğu Sünniliğin Hanefi kolundandır. Iğdır'daki bu farklı gruplar yıllardır bir arada yaşamışlardır. Gruplar arasındaki bu farklılıkların yanı sıra aralarında ortak olan nokta şudur ki; Iğdır'da akrabalık bağları oldukça güçlüdür.²²

¹⁸ "Iğdır_(il)", Erişim Tarihi: 15. 08. 2014, [http://tr.wikipedia.org/wiki/I%C4%9Fd%C4%B1r_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/I%C4%9Fd%C4%B1r_(il)).

¹⁹ "İstatistik", Erişim Tarihi: 17. 012. 2015, <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>.

²⁰ "Iğdır_(il)", [http://tr.wikipedia.org/wiki/I%C4%9Fd%C4%B1r_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/I%C4%9Fd%C4%B1r_(il)).

²¹ Demirci, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri*, s. 6.

²² Demirci, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri*, s. 6-7.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Algı

Araştırmanın temel kavramlarından biri olan algı “organizmanın o andaki yaşantısı sırasında edinilen duyuşal bilginin beyin tarafından örgütlenip yorumlanması anlamına gelir.”²³

Algı ile ilgili yapılan diğerk tanımlara baktığımızda Tutar’a göre algı, kişilerin etrafında yaşananlara ve etrafında bulunanlara dair tanık olmasıdır.²⁴

Özer’e göre algı, kişinin o anda yaşadığı deneyimi geçmiş deneyimleri ile birlikte değerlendirerek yeni bir bütüne ulaşması sürecidir.²⁵

Doğrudan gözlenemeyen algı,²⁶ insanın dış dünyadaki soyut/somut nesnelere ilişki kurması, bunlar hakkındaki birtakım yargılarda bulunması, bu nesnelere ilişkin bir davranış benimsenmesi, bu nesnelere algılaması ile başlayan süreçtir.²⁷

Algılama süreci işleyişi ise dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, çevreden gelen uyarıların kabulüdür ki kişiler çevredeki her uyarıcıyı almazlar. İkinci aşama, uyarıların bilgi haline getirilerek algılama için sisteme sokulup sokulmamasına karar verilen uyarıların işlenişidir. Kişiler uyarıları algılamadan önce, uyarılar kısa veya uzun süreli hafızaya işlenmekte olup, bilinçaltı olarak da değerlendirilebilir. Üçüncü aşama, uyarıların kısa ve uzun süreli biriktirme alanlarındaki bilgilerle karşılaştırılarak gelecekte kullanılmak üzere hafızaya kaydedilmesidir. Son aşama ise algılamanın sona ermesi ile birlikte tepkinin oluşmasıdır.²⁸

²³ Hayati Hökeleklı, *Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Düşünce Kitapevi, 2. Baskı, 2009, s. 29.

²⁴ Hasan Tutar, *Davranış Bilimleri Kavramlar ve Kuramlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 186-192.

²⁵ Mehmet Akif Özer, “Bir Modern Yönetim Tekniğı Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, 2012, 33, s.152. Erişim Tarihi: 05.01.2014, http://www.karam.org.tr/Makaleler/659211216_012%20ozer.pdf.

²⁶ Yılmaz Özakpınar, *Psikolojinin Kavramsal Yapısı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000, s. 170.

²⁷ Mahmut Oktay, *Davranış Bilimlerine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları, 1996, s. 307.

²⁸ Salih Güney, *Sosyal Psikoloji*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 2012, s. 88-89.

Bireylerin her konuda olduğu gibi gerek camide, gerekse cami dışında sosyal hayatta sürekli beraber olduğu din adamları hakkında bir takım algılarının olması kaçınılmazdır. Araştırmamızda halkın din adamlarıyla ilgili doğrudan gözlenemeyen algılarını uyguladığımız anketle ortaya çıkarmaya çalıştık. Din adamları hakkındaki algı, bir kişinin lehte veya aleyhte olsun, din görevlileri ile ilgili düşüncelerini ve tutumlarını belirleme tarzıdır. Dolayısıyla insanların din, dini inanç, din adamları ve ibadetlerle ilgili değişik algılarının olması beklenebilir. Örneğin bir kişi “din adamı denilince kafamda olumlu bir tip canlanmaktadır” şeklinde bir algıya sahipken, başka bir kişi “din adamı denilince kafamda olumsuz bir tip canlanmaktadır” şeklinde olumsuz bir algıya sahip olabilir ve din adamlarına karşı olabilir.

2. Sosyal Algı

Oğuz’a göre kişinin, içinde yaşadığı toplum ve sosyal çevrenin etkisiyle nesne, olay ve durumları algılayarak tutum ve davranışlarını ona göre şekillendirmesine sosyal algı denmektedir.²⁹ Kağıtçıbaşı ’ya göre ise günlük yaşantımızda karşılaştığımız olayların ve kişilerin davranışlarının nedenlerini açıklamaya, başkalarının güdü ve inançları hakkında bilgi sahibi olmaya çalışırız. Başka kişi ve olayları tanıma ve anlama çabalarımız, sosyal psikolojide sosyal biliş veya sosyal algı başlığı altında incelenir.³⁰

İnsan sosyal bir varlık olduğundan, kişiler, çevreden gelen uyarı ve iletileri alırken, toplum içinde yaşadığı ve az ya da çok toplumsal değerleri paylaştığı için iletileri bu etki kapsamında algılamaktadır. Sosyal algılama sürecinde, algılayanın özellikleri oldukça önemlidir. Kişinin sahip olduğu kişilik özellikleri, değer yargıları, yetişme tarzı, diğerlerinin o özellikler doğrultusunda algılanmasını etkilemektedir. Algılayan kişinin kendisini iyi anlamış, tanımış ve kabullenmiş olması, diğerlerini de anlayabilmesi ve kabullenebilmesini kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan, algılanan kişinin özellikleri de önem arz etmekte olup, algılayan tarafından en kısa ve basit yoluyla algılama gerçekleştirilmektedir. Algılanacak kişinin bireysel özellikleri,

²⁹ Mustafa Oğuz, “Toplumsal Algılar ve Bireye Yansıyan Yönü”, Erişim Tarihi: 18.01.2014, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=814:toplumsal-alg-ve-bireysel-baka-yansyanlar-&catid=54:sivil-toplum-bilinci&Itemid.

³⁰ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Günümüzde İnsan ve İnsanlar-Sosyal Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Evrim Yayınları, 12. Basım, 2010, s. 237

toplum içindeki statüsü ve rolü ile görünür nitelikleri, o kişinin algılanışını önemli ölçüde etkilemektedir.³¹

Kişiler çevrelerindeki diğer kişilerle çeşitli düzeylerde iletişim halindedirler ve bu durum sosyal algının, seçici ve aktif bir algılama biçimi olduğunu göstermektedir. Sosyal algıda, uyarının etkisinin yanı sıra farklı değişkenlerin de etkilerinden bahsetmek gerekmektedir. Çünkü sosyal algı, yalnızca algılanan tarafından oluşturulabilecek bir durum değildir ve algılayanın beklenti, motivasyon, ihtiyaç, beğeni, deneyimleri ile diğerlerinden aktarılanlardan etkilenmektedir. İlk defa görüldüğünde çeşitli faktörler sebebiyle bir kişi hakkında oluşturulan izlenimin, o kişi daha yakından tanındığında veya farklı bilgilendirmeler sayesinde daha farklı değerlendirilmesi durumu, sosyal algının sürekli olduğunun göstergelerindedir.³²

Nesneler ile kişilerin algılanmasında ilişki ve etki bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Bu sebeple kişilerin algılanmasının söz konusu olduğu sosyal algı, nesne algılamalarına göre daha karmaşık bir süreci de beraberinde getirmektedir. Çünkü nesnelerin hareket ve durum değişiklikleri hakkında mantıksal çıkarımları yapmak ve çözüm yolları bulmak daha kolay ve anlaşılabilirken, insan davranışları ve bunlardan meydana gelen olay ve durumların anlaşılması biraz daha karmaşık ve çok fazla değişkenden etkilenebilen bir süreçtir.³³

Sosyal algı oluşturulmasında, kişilerin yaratılışlarından/doğalarından kaynaklanan bazı genel geçer ilkeler de önemli olmaktadır. Kişiler başkalarına ilişkin izlenimlerini çok az bilgi ile genelleme yoluyla oluşturmakta ve algılananın en çarpıcı ve dikkat çeken özelliğine dikkat etmektedirler. Algılanan kişilerin her biri tek başına birey olarak algılanmaktan çok, ilk etapta ait olduğu gruba göre sınıflandırılarak ve o sınıfın özellikleri yüklenerek örgütlenmektedir. Algılayan kişinin ihtiyaç ve amaçları, diğerlerinin nasıl algılanacağını da etkilemektedir.³⁴

³¹ Melike Zeynep Özarslan, *Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 18.

³² Özarslan, *Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi*, s. 19.

³³ Güney, *Sosyal Psikoloji*, s.118.

³⁴ Shelley E. Taylor, Letitia Anne Peplau ve David O. Sears, çev. Ali Dönmez, *Sosyal Psikoloji*, Ankara: İmge Kitabevi, 2010, s. 39.

Sosyal alguların oluşturulmasında, algılayan ve algılananın statü, rol, amaç ve duyguları, fiziksel görünüm, görsel çarpıcılık, davranışlardan hareketle kişilik özelliklerinin çıkarımı, algılananın ait olduğu grup ve sınıfın özellikleri, algılananın olumsuz özellikleri, algılayanın olumluluk yanlılığı ve şüpheli yaklaşımaması direkt olarak etkili olan faktörlerdendir. Kişinin yaşamını kolaylaştırmak adına en kısa yoldan, en hızlı şekilde, alınan ilk ipuçlarından hareketle algılama oluşmaktadır. Algılamanın doğru olma gereksiniminin kuvvetli olduğu durumlarda, algılananla ilgili daha fazla bilgiye sahip olma ihtiyacında, algılananın daha önceki kriter ve gruplandırmalara uymadığı durumlarda, daha dikkatli, sistematik şekilde konu üzerinde düşünülerek alguların oluşturulması söz konusu olabilmektedir.³⁵

Kişiler, bir başka kişi hakkında bilgi aktarımında bulduklarında genellikle yanlı hareket etmektedirler. Olumlu veya olumsuz şekilde gerçekleştirilen bu anlatım, bazı durumlarda algılayan kişide anlatıcıdan daha keskin yarguların oluşmasına meydan verebilmektedir. Burada etkili olan ise, algılayan kişi ile bahsedilen kişi arasındaki ilişki, duygular ve beklentilerdir.³⁶

Kişilerin, yaratılışları gereği, güvенеilmeye, çevresinde olup bitenleri anlamaya ve kestireilmeye, çevre ile uyumlu olmaya ve çevresini kontrol etmeye ihtiyacı ve güdüsü bulunmaktadır. Kişilerin diğerlerinin davranışlarını değerlendirirken başvurduğu ilk kaynak, toplumsal onaylanabilirlik ve beğenidir. Ancak kişilerin eğilimlerinin tespiti için, algılayan kişinin davranışının onun özgür iradesiyle mi, yoksa herhangi bir baskı sonucu mu gerçekleştirildiği değerlendirilmelidir.³⁷

Sosyal algının çeşitleri ise aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir;

a) Yansıtıcı algı; kişinin diğer kişi için edindiği alguların, başkalarının da edinildiğini düşünmesi.

b) Seçici algı; Kişinin kendi değerlerine göre diğerlerini ölçmesi.

³⁵ Taylor, *Sosyal Psikoloji*, s. 40-44.

³⁶ Taylor, *Sosyal Psikoloji*, s. 49-52.

³⁷ Taylor, *Sosyal Psikoloji*, s. 52-54.

c) Karşılaştırmacı algı; Kişinin beğendiği kişinin özelliklerine göre diğerlerini algılaması.

d) Dengeleyici algı; Aynı anda algılanan iki kişinin arasındaki ilişkinin, kişilerin kendilerince de karşılıklı olarak algılandığının sanılması.

e) Basmakalıplaştırıcı algı; Kişinin kendi özelliklerinden çok, üyesi olduğu grubun algılanmış özelliklerine göre algılaması.³⁸

3. Din Adamı

Din görevlisi, halka dini öğretmek ve toplu şekilde yapılması gereken ibadetlerde rehberlik etmek maksadıyla hizmet veren kişilere denilmektedir. Halk arasında dinle ilgili olan resmi veya gayri resmi herkese din adamı denilmektedir.

Bazı kişiler veya çevreler din adamı diye bir sınıfın varlığına ihtiyaç yoktur, diyebilirler. Fakat onlar insanın tek başına manevi ihtiyaçlarını karşılayamayacağını da kabul etmek zorundadırlar.

İnsan bir taraftan yaratıcısıyla, diğer taraftan kendi iç ve dış âlemleriyle bağlantı ve ilişkiler halindedir. Bağlantı ve ilişkileri sağlıklı yürütebilmesi için bir eğiticiye ihtiyacı vardır. Kendi başına bunların neler olduğunu ve nasıl uygulanacağını ne bilebilir ve ne de yerine getirebilir.³⁹ İnsanın manevi bağlantı ve ilişkilerini sağlıklı sürdürebilmesi için, ona doyurucu ve doğru bilgiler verecek kişi veya kişilere daima ihtiyaç duyduğu bir gerçektir.

Resmi olarak din görevlileri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın taşra teşkilatında yer alan müftü, vaiz, imam-hatipler, müezzin-kayyımlar ve Kur'an kursu öğreticilerini sayabiliriz. Fakat biz çalışmamızda imkânların sınırlılığından dolayı sadece imam-hatipleri ele alacağız.

³⁸ Oğuz, "Toplumsal Algılar ve Bireye Yansıyan Yönü", http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=814:toplumsal-alg-ve-bireysel-baka-yansyanlar-&catid=54:sivil-toplum-bilinci&Itemid.

³⁹ Bayraktar Bayraklı, "Kur'an-ı Kerim'de Din Adamı Kavramı", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1, 1994, s. 147-148.

4. “İmam” ve “Hatiplik”

İmam kavramı Arapça ‘*emm*’ “öne geçmek, sevk ve idare etmek” kökünden türemekte ve terim olarak “cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimse” ve “devlet başkanı” anlamına gelmektedir.⁴⁰ Bu kavram, daha geniş manasıyla ilahi kitabı bilen, dini konulara açıklık getirecek kadar dini bilgiye sahip olan, insanlara yol gösterecek, onlara rehber olacak, onların problemlerini çözecek bilgiye sahip olan şahsiyet olarak açıklanabilir. Fıkıhta ise imamlık şartlarını kendisinde toplayan şahsın, insanlar önüne geçerek onlara topluca namaz kıldırmasına “imamlık”, bu görevi yapana da “imam” denir. İmamlık görevinin sahih olabilmesi için imamda şu vasıfların bulunması şarttır; erkek olmak, Müslüman olmak, akıllı ve baliğ olmak, Kur’an okumasını bilmek ve dilinde Kur’an okumasına mani bir rahatsızlık bulunmamaktır.⁴¹ Çünkü imamlık; bir karakter, gayret, eğitim ve liyakat işidir.⁴² Hatiplik ise cuma ve bayram günlerinde cemaat huzurunda hutbe okuyan din görevlisidir. Günümüzde hatipler de imam olarak bilindiğinden imamlık ile hatiplik aynı kabul edilir.⁴³

5. İmam-Hatiplerin Görev ve Yetkileri

Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Görev ve Çalışma Yönergesinin 63. maddesine göre, camideki hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu olan imam-hatiplerin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır: ⁴⁴

1-Camilerde vakit namazları ile Cuma, bayram ve teravih namazlarını, gerektiğinde cenaze namazını kıldırarak.

2-Başkanlık veya müftülükçe hazırlanan yahut da müftülükçe incelendikten sonra okunması uygun görülen Cuma ve bayram hutbelerini, zamanında ve usulüne uygun olarak okumak.

3-Cami içinde, müftünün izni ile cemaati dini konularda aydınlatmak.

⁴⁰ Mustafa Sabri Küçükaşçı, “İmam”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 22, 1994, s. 178.

⁴¹ Çanakçı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği*, s. 12.

⁴² Adem Genç, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri (Su Şehri ve Akıncılar İlçesi Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 24.

⁴³ Bkz. A.Haluk Yüksel, vd., *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, ed. Cemal Tosun, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 230-231.

⁴⁴ “Yönergeler”, Erişim Tarihi: 15. 08. 2013, http://www.diyaret.gov.tr/UserFiles/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf.

4-İsteyen vatandaşlara müftülüğün izni ile uygun görülecek yerlerde ve müftülükçe belirlenecek esaslar çerçevesinde Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek.

5-Durum ve ihtiyaca göre, vakit namazlarından önce veya sonra Kur'an-ı Kerim okumayı öğretmek.

6-Müftülükçe yapılacak bir program gereğince mukabele okumak, gerektiğinde dini gün ve gecelerde düzenlenecek programlarda görev almak.

7-Müezzin ve kayyımın bulunmadığı hallerde müezzinin-kayyımlık görevlerini de yapmak.

8-Görevli bulunduğu cami ve mescidin zamanında ibadete açılmasını ve huzur içinde ibadet edebilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamak.

9-Teberrukat eşyanın bakımını ve korunmasını sağlamak.

10-Görevli bulunduğu camideki müezzin-kayyımları denetlemek.

11-Çağrıldığı kurs, toplantı ve seminerlere katılmak.

12-Minarenin ve ses cihazının ibadet maksadı dışında kullanılmasını önlemek.

13-Belediye cenaze teşkilatı bulunmayan yerlerde gerektiğinde cenaze teşhiz ve tekfin işlerini yapmak.

14-Mahalli örf ve adetler de dikkate alınarak; vakit namazlarından en az yirmi dakika, cuma ve bayram namazlarından bir saat önce camide bulunmak, gerekli kontrolü yapmak ve ezan okunmadan önce yerini almak.

15-Müftülükçe tespit edilecek esaslara göre yerli ve yabancı ziyaretçilerin cami ziyaretleri ile ilgili işleri düzenlemek.

16-Her ne surette olursa olsun, cami içinde veya müftülükten izin olmadan, cami avlusunda veya müştemilatında makbuzlu, makbuzsuz para toplanmasına engel olmak.

17-Satıcı ve dilencilerin cami avlusunda faaliyetlerine engel olmak.

18-Başkanlık ve müftülük emirlerinden, cami hizmetleri ile ilgili olanları camilerde uygulamak, bunlardan cemaate duyurulması gerekenleri, maksadına uygun bir biçimde cemaate duyurmak.

19-Görevlendirildiği komisyonda çalışmak.

20-Müftülükçe düzenlenecek irşat hizmetlerine katılmak.

21-Cami ve müstemilatında yapılacak her türlü tamir ve değişikliklerden müftülüğü haberdar etmek.

22-Görev alanıyla ilgili konularda amirlerince verilen diğer işleri yapmak.

23-442 Köy Kanununun 23. maddesi gereğince Köy İhtiyar Meclisinin tabii üyesi olan köy imam-hatipleri bu yönerge ile tespit edilen görevlerine ek olarak köy ihtiyar meclisi üyeliği görevlerini de yaparlar.

6. İmam-Hatipliğin Tarihi Gelişimi

Günümüzdeki bir olay veya durumun daha iyi anlaşılabilmesi için geçmişle günümüz arasında sağlam bir bağın, köprünün oluşturulması önem arz etmektedir. Bu da ancak geçmişin çok iyi bir şekilde araştırılması ile mümkündür. Öncelikle Cumhuriyet dönemine kadar İmam-hatiplik görevinin nasıl başladığını ve tarihin akışı içerisinde hangi aşamalardan geçerek bugünlere geldiğinin ve bugünkü durumunun çok iyi bir şekilde bilimsel olarak araştırılması gerekir.

7. İmam-Hatipliğin Başlangıcı

İslam dininin temel ibadetlerden biri namazdır. Özellikle cemaatle kılınan namaz Hz. Peygamberin ifadesine göre 27 derece daha sevaptır.⁴⁵ Camilerde cemaatin namaz kılma ibadetini yerine getirmesine rehberlik eden din görevlileri imam-hatiplerdir.

İslam'ın ilk yıllarında eğitim, tebliğ, irşad, fetva ve dini hizmetlerin uygulama ve yönetimi bizzat peygamberin kendisi tarafından yürütülmekteydi.⁴⁶ Zamanla müslümanların sayısının giderek artması, İslamiyet'in insanlar arasında hızla yayılması, ibadet yerlerinin artmasına, yeni cami ve mescitlerin yapılmasına ve ayrıca bu dinin prensiplerini ve ilkelerini öğretecek, bilgili insanların varlığına ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Buna binaen Hz. Peygamber ihtiyacı karşılamak ve müslümanlara dini öğretmek üzere gerek Medine'de ve gerek Medine

⁴⁵ Bkz. Buhârî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 249., Müslim, Mesâcid 255.

⁴⁶ Ramazan Buyrukçu, "Türkiye'de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri", *AÜİF Dergisi*, 2, 2006, s. 101.

dışındaki cami ve mescitlerde, tebliğ ve irşat faaliyetlerinde bulunmak üzere imam-hatiplikler tayin etmiştir.⁴⁷

Halifeler döneminde imam hatiplik hizmetlerini merkezi büyük camilerde bizzat halifeler tarafından yürütülmekteydi. Diğer şehir merkezlerinde ise tayin edilen valiler veya onların kendi yerlerine tayin ettikleri kişiler bu görevi yapmaktaydılar. Köylerde ve mahallelerde bu görevi cemaatin veya köylünün seçtiği kimseler yapmaktaydı. İlk dört halifenin dini, idari ve siyasi görevleri arasında en başta geleni dini önderlik idi.⁴⁸ Halifeye imam adının verilmesi, ittibâ ve iktidâ bakımından namaz kıldırma imama benzetilmesinden dolayıdır. Nitekim Hz. Peygamber ve dört halife de namaz kıldırma işini mecbur kalmadıkça başka bir kimseye tevdi etmemekteydiler.⁴⁹

Abbasîler döneminde halifeler vakit namazlarında imamlık yapmayı tamamen terk etmişler ve bu işe resmi görevliler tayin edip Râzî-Billâh'ın ölümünden (329/940) sonra da Emevîler zamanında hâkimiyet sembolüne dönüşen cuma namazlarını kıldırılmayı bırakmışlardır. Endülüs Emevileri'nde cuma namazları başlangıçta yine halifeler, sonraları ise kadılar tarafından kıldırılmıştır. Devlet başkanlarının eyaletlere veya şehirlere vali olarak gönderdikleri kimselerin görevleri arasında namaz kıldırma ve gerekirse imam tayin etmek de yer alıyordu. Bundan dolayı valilere “emîrû's salât”, görevlerine de “vilâyetü's-salât” adı verilirdi. Cenaze namazları da imamların sorumluluğundaydı. Önemli şahsiyetlerin namazları bizzat valiler tarafından kıldırılır, eğer bunun aksi vasiyet edilmişse ona da uyulurdu. Daha sonra önemli şahsiyetlerin namazlarının kadılar tarafından kıldırılması bir gelenek haline gelmişti.⁵⁰

8. Osmanlılardan Günümüze İmam-Hatiplik

Osmanlı Devleti'nde topluma hizmet veren görevliler içinde en geniş yeri tutan ve hizmet sahaları itibariyle de çeşitlilik gösterenler imam-hatip kadrolarıydı.⁵¹

⁴⁷ Genç, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri*, s. 27.

⁴⁸ Genç, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri*, s. 27.

⁴⁹ Mustafa Sabri Küçükbaşcı, “İmam”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 22, 1994, s. 178.

⁵⁰ Ahmet Hamdi Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı: İstanbul Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 53.

⁵¹ Kemal Beydilli, “İmam”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 22, 1994, s. 181.

Osmanlılarda özellikle kuruluş ve gelişme dönemlerinde dinin sosyal organizasyonlar ve kurumlar üzerinde önemli belirleyici, yönlendirici etkisi olmuştur. Dinin Osmanlı yönetimdeki etkisi her dönemde aynı olmamıştır. Diğer sosyal müesseselerle birlikte karşılıklı etkileşimler, görev alan kişilerin liyakat durumları gibi birtakım etkenlere göre bazen etkili olmuş bazen de etkisini kaybetmiş, bazen de bu etki zayıflamasına rağmen varlığını devam ettirmiştir. 15. yüzyıldan itibaren hâkimiyeti başlayan medreseler, Osmanlı yönetiminin bozulmaya ve gerilemeye başladığı 19. asra kadar devam etmiş ve bu yüzyıldan itibaren batıdan alınan kurumların yaygınlaşmasının da tesiriyle dinin yönetim üzerindeki etkisi ve bu itibarla da dini müesseselerin fonksiyonu da giderek azalmıştır.⁵²

Medreselerdeki gerileme ve bozulmalar, mekteplerdeki din eğitimi problemleri, bir taraftan din görevlisi yetiştirme ihtiyacının doğmasına neden olurken, diğer taraftan ihtiyacın hissedilmesine de fırsat ve imkân hazırlamıştır. Nitekim medreseleri ıslahat hareketleri çerçevesinde ilk olarak mesleki din eğitimi veren “Medresetü’l-Eimme ve’l-Huteba”, “Medresetü’l-Vaizin” ve “Medresetü’l-İrşad” kurumları açılmıştır.⁵³

Medreseler kapanıncaya kadar programlar bu şekilde devam etmiş, medreseler kapandıktan sonra İmam-Hatip mektebi diye yeni bir isim ve müfredat günümüze kadar devam edip gelmiştir.⁵⁴

⁵² Hayati Tetik, “Osmanlılardan Günümüze İmam-Hatiplik”, *Diyanet İlmi Dergi*, c. 36, 3, 2000, s. 123.

⁵³ Buyrukçu, “Türkiye’de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri”, s. 103. 6 Şubat 1912 tarihinde yayımlanan bir nizamname ile İslam’ın medeniyet kurup geliştiren bir din olduğu ifade edilmiş, onun faziletlerini ve güzelliklerini insanlık âlemine anlatabilecek kâmil insanlar, başka bir ifadeyle ‘İslam tebliğcileri’ yetiştirmek amacıyla *Medresetü’l-Vâizîn* kurulmasına karar verilmiştir. *Medresetü’l-Vâizîn*’in ders içeriği dini yoğunlukta olmasına rağmen edebiyat, tarih, coğrafya, matematik, geometri, hukuk bilgisi, sağlık bilgisi, felsefe, astronomi, sosyoloji, iktisat gibi gerek fen bilimleri gerek sosyal bilimlere de bu medreselerde önemli bir yekûn tutmuştur. *Medresetü’l-Vâizîn*’den mezun olanlar Askeri birliklerin imamlığı ile vaizlik görevlerine atanabiliyordu. Osmanlı Devleti 1913 yılında *Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ*’yı açmıştır. O dönemde mevcut imam ve hatip sayısında eksikliğin olması, yeterli nitelikte imam ve hatip bulunmaması gibi durumlar söz konusuydu. Daha nitelikli, bilinçli ve bilgili imam ve hatip yetiştirmek amacıyla bu kurumlar açılmıştır. Bu Medreselerde yalnızca dini ağırlıklı eğitim uygulanmıştır. Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti’ne bağlı olarak açılmış Medresetü’l Vâizîn ile Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ’dan beklenen netice alınmayınca bu kurumlar Medresetü’l-İrşad adı altında iki şube halinde birleştirilmiştir. Geniş bilgi için;

Bkz. “Tarihçe”, Erişim Tarihi: 22. 07. 2013, <http://www.imamhatipokullari.org/tarihce.html>.

⁵⁴ Tetik, “Osmanlılardan Günümüze İmam-Hatiplik”, s. 126.

Osmanlı'nın son döneminde ise meşihat makamının gördüğü hizmetleri, Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti üstlenmiştir. 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanunla Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak onun yerine Diyanet İşleri Reisliği kurulmuş, bütün cami, mescid, tekke ve zaviyelerin yönetimiyle buralarda görevli olanların tayin, nakil, terfi, azil ve denetim yetkisi Diyanet İşleri Reisliği'ne, vakıfların idaresi de cami vakıfları dâhil Evkaf Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir.⁵⁵

Cami hizmetlerini düzenleyen ilk tüzük 12.08.1928 tarih ve 6995 no'lu "Cami Hizmetleri Nizamnamesi" olmuştur. Buna göre, imam hatiplerin seçim, tayin, nakil, izin, ceza ve görevden alınmaları, illerde müftünün başkanlığında valilikçe vaiz, dersiam ve imam-hatipler arasından seçilecek dört üye tarafından belirleniyordu. İlçelerde ise müftünün başkanlığında kaymakamlık tarafından belirlenen iki üye (encümen veya komisyon) kararı ile belirleniyordu. En son olarak ise bu kararlar Diyanet İşleri Reisliği Müşavere Heyetinin tetkikinden ve Reisin onayından geçerek yürürlüğe giriyordu. Diğer taraftan İmamlık-hatipler daimi maaşlı memur olarak kabul edilmiyordu.⁵⁶

Genç'e göre, 1935 yılında yeni bir "Cami Hademesi Nizamnamesi" hazırlanarak 22.04.1935 gün ve 2/2392 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla imam-hatiplerin seçimi, göreve alınması ve görevlerinin kontrolü Evkaf Umum Müdürlüğüne bırakılmıştır. Diyanet İşleri Reisliğine sadece hutbe ve vaaz metinlerinin kontrol etme görevi verilmiştir. 1950 yılında yapılan bazı değişikliklerle hayrat hademelerinin yönetim ve denetimi tekrar Diyanet İşleri Reisliğine geçmiştir.⁵⁷

Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki 633 sayılı kanun, 15.08.1965 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra teşkilatının görev ve sorumluluklarında yenilikler ve değişiklikler yapmıştır. Bu kanunla İmam-hatipleri "Cami Görevlileri" olarak sayılmış ve bu göreve atanacaklarda itikadı yönü, ibadet yapıp yapmama durumu, tavır ve davranışları ile çevresinde olumlu intiba bırakmış olma şartı getirilmiştir.⁵⁸

⁵⁵ İrfan Yücel, "İmam", *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 22, 1994, s. 186.

⁵⁶ Genç, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri*, s. 30.

⁵⁷ Genç, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri*, s. 30-32.

⁵⁸ Genç, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri*, s. 32.

633 sayılı kanununda bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerin eklenmesine dair 26.04.1976 tarihinde yapılan düzenlemeler ile kadrolu imamların atanması personel dairesi başkanının inhası üzerine Diyanet İşleri Başkanlığınca yapılmaya başlanmıştır. Atamalar valilik emrine yapılıyor, il sınırları içindeki görev yerleri il müftüsünün teklifi valinin onayı ile tespit ediliyordu. Ayrıca bu kanunla vekil imam hatiplerin asaleten tayinleri hususunda teşvik edici bazı kolaylıklar sağlanmıştır.⁵⁹

Temmuz 2013 tarihi itibariyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sitesinde alınan istatistikî verilere göre Türkiye genelindeki cami sayısı 84.684 İğdır ilindeki cami sayısı ise 240'tır. Türkiye genelindeki bu camilerde toplam 65.270, İğdır ilinde ise 100 İmam-Hatip görev yapmaktadır.⁶⁰

9. Caferilerde Din Görevlisi

Araştırmanın bulgularında görüleceği üzere yapılan anket uygulamasına destek veren 550 katılımcıdan 148'i Caferi (Şii) İslam geleneğine yakın hissedenler oluşturmaktadır. Bu da araştırmamızda Caferi (Şii) İslam geleneğine mensup katılımcıların görüş ve düşüncelerinin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Bilindiği gibi İğdır İran'a komşu olan bir ülkedir. Ve İğdır'da yaşayan Azeri-Caferi Müslümanlar özellikle din adamı mollaları Caferi'nin ilim merkezi olarak kabul ettiği İran'da eğitim almaktadırlar. İran'da eğitim alan mollalar Azer-Caferi toplumu içinde itibar gören ve bilgi almak için kendilerine başvuru kimselerdir. İran dışında Caferilerin ilim merkezi olarak kabul ettikleri bir diğer ülke Irak'tır.⁶¹

Demirci'ye göre Caferiler, Türkiye'deki dini eğitimin Sünni içerikli olmasından dolayı ve kendi görüşleri ile ilgili bilgilerin kaynağının ve ilmi alanda ilerlemenin ancak İran'da mümkün olduğunu düşündükleri için, İran'a gidip orada eğitim görmektedirler. Şii dünyasının farklı dini merkezlerinde (Necef, Meşhed, Kerbela, Tebriz vs.) yaklaşık 300 medresede on binlerce öğrenci okutulur, her

⁵⁹ Genç, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri*, s. 33.

⁶⁰ Bkz. "İstatistikler", Erişim Tarihi: 22. 07. 2013, <http://www.diyaret.gov.tr/tr/kategori/istatistikler/136>.

⁶¹ Demirci, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri*, s. 34.

kentteki dini medreselerin toplamına Havza-i ilim (ilim havzası) denir. Bir anlamda havza, üniversite rektörlüğü veya bir ildeki Milli Eğitim Müdürlüğü, medreseler ise fakülte veya çeşitli derecedeki okullar bütünü gibidir. Şii dünyasının her yerinden herhangi bir havzaya (tavsiye ve rehberlik üzerine) gidip öğrenim görmek mümkündür. Öğrenciler sıkı bir dini eğitim (sarf, nahiv, mantık, usul, fıkıh, kelam) alıyor; ahlaki sınavdan geçiriliyorlar. Hocalar, Hücetül İslam mertebesindeki kişilerden oluşuyor. Üç beş yıl gibi bir süreçten geçip, dini temel eğitim aldıktan sonra, öğrenciler fen bilgileri, ekonomi, uzay bilimi, teknoloji vs. konusunda bilgilendiriliyorlar. İğdır'daki Caferilerin dini anlamdaki ihtiyaçlarının sorumluluğu mollalara aittir. İğdır'daki Caferilere ait camiler Sünnilerden ayrıdır. Onların camilerinin yapımı halkın bağışlarıyla olur. Mollalar ve camiler Diyanet'in denetiminde değildir ve devletten bu konularda herhangi bir ödenek almazlar. Her caminin kendine ait bir vakfı vardır. Bağışlar veya diğer gelirler buralarda toplanır ve camii yapımı, mollaların maaşları buradan verilir.⁶²

Aileler çocuklarını dini bilgi alsınlar diye gönderirler, kendileri de cami sohbetlerine devam ederler ve molla ile görüşürler. Ancak şunu belirtmemiz gerekir ki, bir Caferi'nin gittiği caminin mollasıyla aynı müçtehide taklit ediyor olması gerekir. Mollalar İran'da taklit ettikleri müçtehitlerle iletişim halindedirler. Bunun için son gelişmeleri, güncel meseleleri öğrenme ve bunu cami cemaati ile paylaşma imkânına sahip olabilmektedirler.⁶³

Demirci'ye göre, bayanların dini eğitimi ise genelde cami avlusunda ve "Hüseyniye" denilen Kur'an kursu benzeri yapılarda İran'da eğitim görmüş ve Caferilerce itibar edilen bayanlar tarafından veriliyor. Buralarda Kur'an, tecvit ve dini bilgiler öğretiliyor. Dini bilgi olarak da temel inanç esasları, Oniki İmam ve özellikleri, İmam Mehdi'nin hayatı, özellikleri, gaybte iken Caferilerin yapması gerekenler, zuhur edeceği zamanki özellikleri, ilmihal bilgileri vs. şeyler öğretilmektedir. Taklit ettikleri müçtehide ait fetva kitaplarının okunması tavsiye edilmektedir. Şunu da belirtmek gerekiyor ki müçtehitlerin fetvaları arasında çok büyük farklılıklar bulunmamaktadır. Farklılıklar çok küçük ayrıntılarda bulunmaktadır. İlle de bir müçtehide taklit etmek mecburidir. Caferilerde bir insan ya

⁶² Demirci, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri*, s. 34-35.

⁶³ Demirci, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri*, s. 36.

müçtehattir ya da mukallittir. Dini meselelerde bilgili kimse Kur'an, Sünnet (Peygamberlerin sözleri ve davranışı) İcma (din âlimlerinin görüş birliği) ve akıl yoluyla hareket eder ve aynı zamanda Peygamber ve Ehl-i beyt imamlarının yorumlarına dayanarak içtihat yapar. Caferiler dini hükümlerde rey (kişisel görüş) ve kıyas (karşılaştırmalı yolla hüküm çıkarma) yapmayı caiz görmezler.⁶⁴

10. Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler

Dini hayatın belirgin bekçisi olan İmam kültür, anlayış, yaşam biçimi bakımından bulunduğu yerin en ideal kişisi olmak durumundadır. Fırsatlar yaratarak mahallesindeki insanlarla birebir iletişim kurup, onları daha yakından tanıma imkânlarını zorlamakla kendini yükümlü hissetmelidir.⁶⁵

Bugün toplumsal yaşamımızda, çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin manevi eğitim alanında etkin rol alanlar, okullarımızda öğretmen, okul dışında ise, dinin telkin ve irşadıyla görevli olan din görevlileridir. Yine buna bağlı olarak insanları doğruya, iyiliğe, güzele yönlendirip, nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunu öğreten, eşya ve olaylar hakkındaki sorulara hurafelerden uzak, doğru olan bilgileri veren, yerine göre ümit olup, toplumun birliğini, yardımlaşmasını, milli bağların güçlenmesini sağlayan, kalbi günah ve hatalarla kararmış olanlara tövbe yollarını öğretenler de büyük ölçüde din görevlileridir. Ancak onların bu görevlerinde başarılı olabilmeleri ve kendilerinden beklenenleri verebilmeleri için, dikkat etmeleri gereken birtakım hususlar vardır.⁶⁶

Her görev için bir takım özel niteliklerin aranması son derece doğaldır ve zorunludur. Bir Arap atasözünün de belirttiği gibi, “büyük işler, adamına verilmelidir”. Aynı özdeyişi Mevlana ise “bağcı da kütük gibi olmalı” sözüyle renklendirir.⁶⁷

⁶⁴ Demirci, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri*, s. 36.

⁶⁵ Mustafa Köylü, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 29, 3, 1993, s. 101.

⁶⁶ Köylü, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, s. 101

⁶⁷ Mustafa Ünver, “Kur'an Ekseninde Din Görevlisinin Dikkate Alması Gereken Hususlar”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 41, 3, 2000, s. 73

Geniş bir insan kitlesine hitap ederek, yaygın din eğitiminde büyük bir fonksiyona sahip olan, din görevlilerinde bulunması gereken nitelikleri Köylü'nün, Hatipoğlu'nun ve Ünver'in çalışmalarından hareketle şöyle sınıflandırabiliriz:

10.1. Samimiyet

Samimiyet bireyin içten ve ihlâslı bir şekilde Allah'ın emir ve yasaklarına uymasındır. Her şeyden önce bir din görevlisinin, temsil ettiği İslam dinine samimi bir şekilde gönül vermiş olması gerekir. Gönül vermediği halde, sırf bir iş sahibi olunmak için memurluk gibi yapılan bu görev, din ve toplum adına telafisi çok zor olan büyük zararlar doğurabilir.

İslam dinini bir anlamda temsil etme durumunda olan din görevlilerinin, her şeyden önemlisi samimi birer mü'min olmaları gerektiği muhakkaktır. İnsanlar samimiyetine inanmadıkları bir kimsenin söylediklerine de inanmazlar. Araştırma sırasında uyguladığımız anketteki açık uçlu sorulardan birinde din görevlisinde bulunması istediğiniz üç özellikten birine katılımcıların 113 tanesi samimiyet cevabını vermektedirler. Din görevlilerinde bulunmaması gereken özelliklerde ise samimiyetsizlik ikinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla samimiyet din görevlisi açısından olmasa olmaz özelliklerden biridir.

10.2. Yumuşaklık

Yumuşaklık, her türlü durum karşısında dengeyi yitirmeme, kendisine yapılan haksızlıklara müsamahalı davranma, sabır ve uzlaşma yolunu seçme olarak tanımlanabilir. Yumuşaklık ve yumuşak söz söyleme Kur'an-ı Kerim'in de emrettiği bir iletişim modelidir.

Yüce Allah, Hz. Musa ve kardeşini Firavun'a gönderirken onlara yumuşak söz söylemelerini emretmektedir.

"İkiniz Firavun'a gidin; çünkü o, iyice azdı. Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitap edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir."⁶⁸ Görüldüğü gibi Yüce Allah, Hz. Musa ve kardeşini Firavun'a gönderirken onlara yumuşak söz söylemelerini emretmektedir. Yüce Allah tarafından verilen bu emir, bir

⁶⁸ Kur'an, Taha, 20/44.

Müslüman'ın düşmanına olan tutumunu belirlemede temel kriter olarak dikkat çekmektedir. Buna göre Hz. Musa'ya emredilen tebliğ metodundan anlaşılın, Allah'a davet konusunda kabalık ve sertliğin terk edilerek yumuşak söz ve şefkate mutlaka yer verilmesidir. Bir tarafta insanların en azgın, zalim ve kibirli olanı, diğer tarafta da Allah tarafından insanlar arasından seçilmiş, mertebesi en yüksek kul bulunmaktadır. Durum böyle olmasına rağmen Yüce Allah, Hz. Musa'ya, Firavun'la konuşurken yumuşaklıkla ve nezaketle davranmasını emretmektedir.⁶⁹

İnsanları, içinde buldukları çıkmazdan hidayete çağırarak davetçinin bu özelliği şahsiyetinde bulundurması gerekir. Zira davet edilen insanlar çoğu kez, kendilerini içinde buldukları hatadan kurtarmaya çalışan davetçilere karşı kırıcı olurlar. Hatta eğitimsizlik ve günahın zaruri birer neticesi olan bu türden dengesizlikler “hilm” ile karşılanmalıdır.⁷⁰

Bir din görevlisi de cemaatinin tümüne karşı sevgi ve merhamet hisleri beslemeli, onların kusurları karşısında affedici olmalı, onları kırmaktan, kusurlarını yüzlerine çarpmaktan kaçınmalı, onlar için hakikaten duacı olmalıdır. Zira insan, iyiliği için dua edebildiği birisine düşmanlık hisleri duyamaz ve sonuçta taraflar arasında karşılıklı olarak bir yakınlık doğar.⁷¹

10.3. Muhatabı Tanıma

Hitap ettiği insanı istediği yöne çekmek, dinin gaye ve hedeflerine yönlendirmek, emir ve yasaklarını kabullendirebilmek için din adamının psikolojik unsurları iyi bilmesi ve özellikle muhatabını iyi tanıması gerekir. Muhatabı tanımak, ona göre tutum ve davranış geliştirmek ve algı seviyesine göre konuşmak Hz. Peygamber'in önemli iletişim ilkelerindedir. Nitekim kültürlü bir insanı cahil gibi kabul ederek konuşmak, zekâ seviyesi düşük bir kimseye zeki bir insana hitap eder gibi hitap etmek, inanan birisine inkâr durumunda olan birisine anlatır gibi anlatmak yahut aksini yapmak hiçbir zaman müspet sonuç doğurmaz. Farklı kabiliyetlerde yaratılan insanların ihtiyaç ve ilgileri zaman içinde değişiklik arz edebilir. Bu sebeple

⁶⁹ Bkz. Ali Can, Erişim Tarihi: 07.10. 2014, <http://www.yeniumit.com.tr/arsiv/arsivsayi/93>.

⁷⁰ Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri”, s. 99.

⁷¹ Ünver, “Kur'an Ekseninde Din Görevlisinin Dikkate Alması Gereken Hususlar”, s. 79-80.

bir mesleğin anlatımında her bir durum için söylenecek sözler de farklıdır.⁷²

10.4. Muhatabı Dinleme

İnsanlarla iletişim halinde olan herkes, konuşmasını bildiği gibi muhatabını dinlemeyi de bilmelidir. Bireyleri anlamanın bir yolu da etkin dinlemekten geçer. Aynı zamanda böyle bir dinleme din adamının muhatabına saygı duyması ve ona güven vermesi açısından oldukça önemlidir. Başkalarını dinlemek istemeyen veya dinleme becerisi gösteremeyen din adamı, başkalarına da kendini dinletemeyebilir. Bu durumda insanlar arasındaki diyalog ve iletişim de kesilir.⁷³

Bizler karşımızdaki kişinin düşüncelerini beğenmesek de, kabul etmesek de onu dinlediğimizi ona hissettirmeliyiz. Çünkü o kişiye hakkı anlatabilmenin ve kabul ettirmenin yolu ona değer vermemize bağlıdır.

10.5. Genel Kültür

Din görevlisinin muhataplarına dini bilgi, duygu, düşünce, tutum ve dini davranış becerisi kazandırabilmek için dini bilgisi yanında genel kültür konularına da sahip olması gerekir. Bu durumda din görevlisi mevcut her türlü dini olgu ve olayları çağdaş ilmi usullerle ele alıp değerlendirebilen, inceleme ve araştırma gücüne sahip, özellikle din eğitimi, din psikolojisi, din sosyolojisi ile dinler, mezhepler ve tarikatlar alanlarında otoriter kişi olması önem arz etmektedir. Bütün bunların yanında evrensel bir din olan İslam'ın tebliğcileri durumundaki din görevlilerinin geniş ve kapsamlı görev yapabilmeleri için Arapça dili yanında ikinci bir dile de vakıf olmaları gerekir.⁷⁴

10.6. Model Olmak

Bir din görevlisinin rehberlik ettiği cemaat tarafından sevilmesi, sayılması ve görevini en iyi şekilde ifa edebilmesi için öncelikle, Müslüman'ın yaşantısında olması gereken, İslami ve ahlaki kaidelere herkesten daha çok uyması ve insanlarla olan ilişkilerini bu kaidelere göre ayarlaması gerekir. Kendisinin yapmadığı bir şeyi

⁷² Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 44.

⁷³ Bkz. Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 43.

⁷⁴ Bkz. Köylü, "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", s. 103.

başkasından beklememesi gerekir. Dolayısıyla başkasından yapmasını beklediği bir şeyi önce kendisi uygulayarak model olması gerekir.

Diğer taraftan din görevlisi, kesinlikle hafif meşreplik yapma, müstehcen fıkralar anlatma veya dinleme, yapmacık hareketler, acelecilik veya gevezelik gibi davranışlardan kaçınmalıdır. Aksine din görevlisinin susmasında bir mana, konuşmasında tesir, davranışlarında da örnek olma hali olmalıdır.⁷⁵

10.7. Dış Görünüş

Giyinmek sadece vücudun belli yerlerini kapatma veya dışarıdan gelebilecek fiziki etkenlere karşı koruma ihtiyacından kaynaklanan bir tedbir değildir.

Giyinmenin insanın kişiliğini, toplum içindeki yerini, insanlar tarafından dikkate alınıp alınmadığı ile çok yakın ilgisi vardır.⁷⁶ Özellikle din görevlileri için giyim büyük önem taşımaktadır. Giyim-kuşam, hatibin başarısında en az sözleri kadar etkilidir. İmam-hatiplerin kılık kıyafetlerine dikkat etmeleri, temiz, ağırbaşlı ve sade bir giyimi tercih etmeleri, hizmetlerinin tesiri açısından önemlidir.⁷⁷

10.8. Halkla İlişkiler

Din görevlisi toplumun hem maddi hem de manevi doktoru olmalıdır. O cemaatinin ve toplumunun üzüntü ve sevinçlerine ortak olarak sevinçli anlarında sevinçlerine, üzüntülü ve kederli anlarında da onlara teselli ve ümit kaynağı olmalıdır. Özellikle hastaları ziyaret ederek, Müslümanların sosyal hayatlarında birbirlerine olan sevgi, şefkat, yardımlaşma ve dayanışmanın simgesi olmalıdır.⁷⁸

10.9. Aşırılıktan Kaçınmak

Orta yolculuk, İslâm'ın başta gelen özelliklerinden biridir. Bunun zıddı ya da iki aksi uçları ifrat ve tefrittir. Yani ortadan uzak bir şekilde; kenarda, uçta durmaktır.⁷⁹

⁷⁵ Köylü, "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", s. 104

⁷⁶ Suat Cebeci, *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*, İstanbul: İz Yayınları, 2003, s. 60.

⁷⁷ Çanakçı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği*, s. 26-32.

⁷⁸ Köylü, "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", s. 105.

⁷⁹ Abdulhamit Sinanoğlu, "Globleşen Dünyada Müslümanların Problemleri", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 3, 3, 2003, s. 88.

Günümüzde din görevlilerimizin dikkat etmeleri gereken en önemli hususlardan biri de, dinde aşırılığın her çeşit boyutundan uzak kalmalıdır. Çünkü temsil ettiği din, her şeyde bir orta yoldur: Düşüncede, inançta, kullukta, ibadette, ahlakta, yaşayışta, muamelede ve nihayet ana ilkelerde, vasatlık, İslam'ın başta gelen özelliklerinden biridir.⁸⁰ “Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık... ”⁸¹ ayeti uyarınca Allah'ın bu ümmeti başkalarından ayırmak için koyduğu temel işaretlerden biridir. Diğer taraftan Peygamberimiz de, “Dinde aşırılıktan sakınınız, çünkü sizden öncekiler yalnızca dinde aşırılık yüzünden mahvoldular.”⁸² buyurarak müslümanları uymaktadır. Günümüzde din görevlilerinin en önemli eksikliklerinden biri, esası bırakıp teferruata boğulmalarıdır. Bunlardan pek çoğu İslam toplumunun varlığını, kimlik ve geleceğini ilgilendiren büyük meseleleri bir yana bırakıp cüz'i meseleler ve fer'i işlerle uğraşmaktadırlar. Hâlbuki bunların görevleri, inancı korumak, farzları yerine getirmek ve büyük günahlardan uzak kalmayı sağlamak olmalıdır. Sathiliğin, kısır din anlayışının, fıkhnın alabildiğine geniş dünyasına girememenin yol açtığı olumsuz sonuçlardan biri de sürekli haram hükmü vermek, haram kelimesini dilinden düşürmemektir. Kur'an'ın, sünnetin ve selef âlimlerinin uyarısına rağmen, haramların çerçevesini durmadan genişletme çabası.⁸³ Oysa Allah'u Teâlâ, “Dilleriniz yalana alışageldiğinden dolayı, Allah'a karşı yalan uydurmak için, “Şu helâldir”, “Şu haramdır” demeyin. Şüphesiz, Allah'a karşı yalan uyduranlar, kurtuluşa eremezler.”⁸⁴ buyurmaktadır.

10.10. Hitabet

Hitabet, topluluk karşısında ikna edici ve etkili söz söyleme sanatıdır. Hitabetin genel amacı, bir konu veya hedef etrafında muhatapları ikna etmek ve aralarında ortak bilgi ve heyecan yaratmaktır. Hitabetin birçok türü bulunmakta, bunlardan özellikle hitabet türleri içinde önemli bir yeri olan ve konumuzla ilgili olan

⁸⁰ Köylü, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, s. 106.

⁸¹ Kur'an, Bakara, 2/143.

⁸² Ebû Abdîrrahman Ahmed b.Şuayb b.Ali b.Bahr b.Sinan b.Dînâr en-Nesâî, Sünen, 1-8, İstanbul, 1992.

⁸³ Köylü, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, s. 106.

⁸⁴ Kur'an, Nahl,16/116.

dini hitabettir.⁸⁵

Bir imamın her gün beş defa cemaatle muhatap olması, dolayısıyla onlarla her defasında konuşma imkânı bulması, her hafta cuma günleri zorunlu olarak irşad ettiği hutbeler, vaizin kürsüde yaptığı vaazların hitabete dayalı olması, din görevlisi için hitabetin ne derece önemli olduğunu göstermektedir.⁸⁶

Hitabetin söyleyene, dinleyene, ortama, zamana, mekâna, hatta konuşanın ses tonundan jest ve mimiklerine kadar kazanacağı anlam ve dinleyenler üzerinde bırakacağı etki oldukça önemlidir.⁸⁷ Bir cenaze merasiminde yapılan güzel bir konuşma, ruhları inceltip, sözle olan vaazı, hal ile yapılan vaazla (cenazeyle) birleştirip, kalplerde olumlu yönde önemli değişikliklere sebep olabilir.⁸⁸ Çünkü daha toplu ve daha kalabalık insanlara yönelik bir faaliyettir.⁸⁹ Araştırma sırasında uyguladığımız anketteki açık uçlu soruların birinde din görevlisinde bulunması istediğiniz üç özellikten birine 82 katılımcı hitabetinin iyi olması cevabını vermektedirler. Dolayısıyla hitabetin iyi olması din görevlisi açısından önemli özelliklerden biridir.

10.11. Sabır

Liderlik için birçok özelliğe gereksinim vardır. Sabırlı olmak da bu özelliklerden biridir.⁹⁰ “Kur’an’da yüz üç ayette geçen sabır kelimesi ile genellikle insanlara sabır tavsiye edilmekte, sabırlı olanlar yüceltilmekte, sabırlı olanlara verilecek mükâfatlar anlatılmakta ve Allah’ın sabredenlerle beraber olduğu hatırlatılmaktadır.”⁹¹

İslam’ın güzelliklerini iletecek olan kişilerin karşı taraftan gelecek her türlü tersliğe, düşmanlığa, dengesizliğe ve zulme hazır olmaları gerekir.⁹² Çünkü o dava

⁸⁵ A.Haluk Yüksel, vd., *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, ed. Cemal Tosun, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 231-232.

⁸⁶ Çanakçı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği*, s. 36.

⁸⁷ Necmettin Şeker, “Sözlü İletişimde Nebevi Metot Hz. Muhammed’in Konuşma Üslubu ve Adabı”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, c. 5, 10, 2011, s. 112.

⁸⁸ Çanakçı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği*, s. 36.

⁸⁹ Köylü, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, s. 110.

⁹⁰ Abdullah El -Hâtır, *İslam Davetçisinin El Kitabı*, İstanbul: Beka Yayınları, 2007, s. 50.

⁹¹ Beyazıt Yaşar Seyhan, *Dindarlık ve Kişilik Açısından Sabır*, Bursa: Emin Yayınları, 1. Baskı, 2016, s. 93.

⁹² Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri”, s. 102.

sahibidir, bir görevin öncüsü ve davetin temsilcisidir. Bu görevleri üstlenen kimselerin davası uğrunda kendilerini fedakârlıklara alıştırmaları, davetle birlikte gelen zorluklara katlanmayı bilmesi, insanların ani karşı çıkışlarına, kötü muamelelerine, zan ve düşüncelerinin fesadına, tabiatlarının cefasına, hakkı geç kabul etmelerine, uyuşukluklarına, şöhret ve menfaat peşinde koşmalarına ve buna benzer davetçiyi sıkacak, zorlayacak basitliklere din görevlisinin kendisini hazırlayıp sabretmesi gerekir.⁹³

10.12. Tevazu

Tevazu; kendinden aşağı olanlara küçük muamelesi yapmamak, onları hakir görmemek ve akranları arasında kendisine büyük süsü vermemektir.⁹⁴

Hız. Peygamberin yüce karakterinde var olan tevazu, İslam'ın tebliğcisi konumunda olan bütün din görevlilerinde-davetçilerde etkin olarak kendisini hissettirmelidir. Hız. Peygamber 'in nübüvvet görevinin ifası sırasında tevazuu ile büyük mesafeler aştığını, hatta cemaatin etrafında kenetlenmesinde bunun en önemli unsur olduğu ifade edebilir.⁹⁵ Yüce Allah Kur'an'ı Kerim'de: "Rahmân'ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, "selâm!" der (geçer) ler."⁹⁶ ve "Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et!"⁹⁷ ayetlerde de ifade edildiği gibi tevazu dini tebliğde önemli bir unsur olarak din görevlilerinin karşısına çıkmaktadır.

Gerek camide, gerekse de sosyal münasebetlerde din görevlisinin alçak gönüllü olması, tevazu ile sunulan İslami tebliğin kalplere daha rahat bir tarzda ulaşmasını sağlayacaktır. Camii kapısı itici değil, ısındırıcı bir sevecenliği müjdelemelidir. Cemaat, camide gururundan buz dağlarını andıran din görevlisi yerine, en mahrem aile münasebetlerini bile kendisine açacağı mütevazı, yakın, alçak gönüllü din görevlisini görmek istemektedir. Hele, Batıda kilise ruhbanlarının özel

⁹³ Köylü, "Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler", s. 112.

⁹⁴ Ahmet Hamdi Akseki, "Ahlak İlmi ve İslam Ahlakı", Ankara: Nur Yayınları, 2008, s. 209.

⁹⁵ Bkz. Hatipoğlu, "Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri", s. 101.

⁹⁶ Kur'an, Furkan, 25/63.

⁹⁷ Kur'an, Al-i İmran, 3/159.

moral eğitiminden geçirilerek kitlelere ulaşmaya çalıştığı düşünülecek olursa; İslam davetçilerinin önündeki handikapları görerek uzak mesafeleri kısa zamanda aşmaları daha büyük ivedilik taşımaktadır.⁹⁸

10.13. Doğruluk

İstikamet olarak da tanımlayabileceğimiz bu kavram, din görevlisinin hayatına yön vermesi beklenir. İslami kaidelere bağlılık, her şeyi Allah rızası için yerine getirmek, söylemler ile davranışların birbirlerine uygunluğu olan doğruluk, ihmal edildiğinde, din görevlilerinin en önemli görevlerinden olan tebliğin bütünüyle devre dışı kalmasına neden olur. Nitekim konuştuğunda yalan söylemek, aldatmak, hile yapmak, tuzak kurmak, sözünde durmamak gibi kötü nitelikler, her insanın yüzünü kızartacak suçlardır. Bu yüzden özellikle de bir din görevlisinde bu tür yanlışlıkların bulunması asla kabul edilemez.⁹⁹

Bir kısım halk kitleleri kendileri doğru olmasalar da din görevlisini, İslam davetçisini doğru görmek isterler. Ve cemiyette en ciddi tenkitlere, takibe uğrayanlar yine bu insanlar yani din görevlileridir. Din görevlisinin arzu edilen istikamete varması; kendi hayatını, konuşmalarını, tavırlarını, duygularını, iç dünyasını, kazancını, hitabetlerini, gezdiği-dolaştığı yerleri, ibadetlerini sürekli olarak otokritiğe oturtması ve nafiye ibadetlere, emr-i bi'l maruf, nehy-i ani'l münker çizgisine uymaya, her türlü münasebetinde Allah'ın rızasına talip olmaya gayret etmesiyle mümkündür.¹⁰⁰

Araştırma sırasında da uyguladığımız anketteki açık uçlu sorulardan birinde din görevlisinde bulunması istediğiniz üç özellikten birine 115 katılımcı güvenilir olmasını, 134 katılımcı ise yalan konuşmaması cevabını vermektedirler. Dolayısıyla doğruluğun, güvenilir olmanın ve yalan konuşmamanın din görevlisinin işinde ve hayatında önemli bir yere sahip olması gerekmektedir.

⁹⁸ Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri”, s. 101-102.

⁹⁹ Ünver , “Kur' an Ekseninde Din Görevlisinin Dikkate Alması Gereken Hususlar”, s. 77.

¹⁰⁰ Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din görevlisi ve Özellikleri”, s. 105.

10.14. İbadetlerde Devamlılık

Hatipoğlu'na göre; ibadetler, kulu Allah'a yakınlaştıran, sahibini iddiasında güçlü kılan, samimiyeti pekiştiren manevi silahlardır. Konuşan hatibin cümleleri kalplerde akis bulabiliyorsa, yüzü davası kadar aydınlıksa, düşmanlarının üzerinde heybet uyandırabiliyorsa, bütün bunlar; farz, vacip ve nafil ibadetlere olan bağlılığındandır. İbadetlerde devamlı olma gayreti, Allah'ın rızasını kazanmaya talip olan kişiyi Rabbani kılar. Artık o kişinin yemesi, içmesi, hareketleri, uyuması, kalkması, konuşması, sevgisi, nefreti tamamen Yüce Rabbin rızasını kazanmaya yönelik hale gelir.¹⁰¹

Din görevlisi, gerek farz ve gerekse de nafil ibadetler konusunda, davet ettiği insanlardan ibadetlere devamlılıkta mutlaka önde olmalıdır.

10.15. Emanete Riayet

Emanete riayet ahlaki vazifelerdendir. Emanet; muhafaza olunmak maksadı ile insana verilen bir haktır. İster maddi, ister manevi olsun; bize tevdi edilen emanetleri muhafaza etmek, dinimizin kesin emirleri cümlesindedir.¹⁰²

Kur'an müminlerin hallerinden bahsederken, “Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler.”¹⁰³ diyor. Ayette emanet ve vefa sıfatları hemen dikkati çekiyor. Emaneti çok geniş boyutlu olarak irdelemek zorunluluğu vardır. İbadetlere bağlanmak, haramlardan kaçınmak Allah ile kul arasındaki emanetlerdendir. Kişilerin birbirleriyle münasebetlerinde takip edecekleri emanetler vardır ki, bunlar da; birbirlerine saygı, sevgi, merhamet, müsamaha, kolaylık, tevazu göstermeleri; dedikodu, tecessüs, iftira, kötü zan ve benzeri zulümlerden kaçınmalarıdır.¹⁰⁴

Bu hususlar din görevlisi açısından hayati önem taşır. Cemaat, caminin etrafındaki esnaf, mahalle sakinleri, Kur'an okumaya gelen gençler, ilim öğrenmek

¹⁰¹ Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri”, s. 108.

¹⁰² Akseki, “*Ahlak İlmi ve İslam Ahlakı*”, s. 217.

¹⁰³ Kur'an, Mü'minûn, 23/8.

¹⁰⁴ Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri”, s. 109.

için müftü, vaiz, imam ve müezzinlere müracaat eden insanlar, mahalledeki fakirler, kimsesizler, yetimler, zayıflar, yoksullar hep din görevlisine birer emanettir.¹⁰⁵

10.16. Zühd ve Cömertlik

Zühd, insanın elindekine önem vermeme, kalbi dünya ve sözü ile gereğinden fazla meşgul etmeme ve Allah'ın takdir ettiğiyle yetinme olarak tarif edilmiştir. “Zühd” kavramı gerek normal bir Müslüman'ın ve gerekse de din görevlisinin hayatında hep yanlış yorumlanmıştır. Zühdün dünyadan, nimetlerinden, tamamen uzaklaşmak olduğu sanılmıştır. Hâlbuki Müslüman dünyadan soyutlanmış insan değil, dünyaya söylenecek çok sözü olan insan demektir. Bu bağlamda Zühd, dünya ve nimetlerine helal ve haram mantığıyla yaklaşma, ekonomik gücü ne olursa olsun; zevk, lüks ve israfla bezenmiş bir hayata iltifat etmeme, sermayeyi hayatına yön verecek tarzda görmeme, haramların tümünden, günahların ise büyük ve küçüğünden sakınma olarak anlaşılmalıdır. Zahid insan böyle insandır. Maddi yönden güçlüyken, ekonomik kuvveti kişisel zevk ve istekleri için kullanmamak, ancak davet için seferber etmek davetçi olan bir din görevlisinin en önemli meziyetlerinden biri olması gerekir. Zahid olan din görevlisi servet biriktirmek peşinde olmamalıdır. İnanıcı uğrunda gerekirse şehit olmayı gaye edinmiş olan din görevlisi malının tamamını nasıl olur da feda etmekten sakınabilir. Zühdün bir yönü cömertlikle alakalıdır.¹⁰⁶

Cömertlik, istemeden ve hakkı olmadığı halde muhtaç olanlara bol bol yardım etmektir. Bu fiil, israf ve savurmakla sonuçlanmadıkça iyidir, güzeldir ve fazilettir. Diğer özelliklerde olduğu gibi bunun da ifrat ve tefriti kötülenmiş ve kınanmıştır.¹⁰⁷ Dolayısıyla din görevlileri de buna dikkat etmelidirler.

11. Din Görevlilerinde İletişim Türleri

“ Kaynak kişi ya da kişiler tarafından, ortak semboller kullanılarak değişim amacıyla kodlanan bilgi, duygu, düşünce, kanaat, tutum ve davranış biçimlerine ilişkin mesajların, ilişkileşme yoluyla ve alıcı ile kaynak arasında bağ kurmaya

¹⁰⁵ Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri”, s. 109.

¹⁰⁶ Bkz. Hatipoğlu, “Bir İslam Davetçisi Olarak Din Görevlisi ve Özellikleri”, s. 100.

¹⁰⁷ Akseki, “*Ahlak İlmî ve İslam Ahlakı*”, s. 225.

yarayan çeşitli iletişim kanalları vasıtasıyla diğer kişilere aktarılması sürecine iletişim denir”¹⁰⁸

İnsan hayatının vazgeçilmezlerinden olan din gibi önemli bir olgunun birey ve topluma anlatılması/aktarılması işlevi çerçevesinde söz konusu olan “din hizmetleri” nde iletişimin ne kadar önemli olduğu ortadadır.¹⁰⁹

Özellikle ilahiyat eğitimi alan kimseler, ister din eğitimi, ister din hizmetleri alanında hizmet görsünler, hem meslekleri gereği, hem de din konusunda insanları aydınlatma sorumluluğu taşıyan samimi birer dindar olarak, her yaştan insanla etkili iletişim kurmak durumundadırlar.¹¹⁰

Dolayısıyla iletişim biliminin kaynaklarından kopuk olarak yürütülen din hizmetlerinin; anlaşılmama, ikna edememe veya hedeflenen sonuçlara ulaşmama gibi birçok problemle karşılaşabilme ihtimali çok yüksektir. Din görevlerinin mesleklerinde muvaffak olmalarında etkili olan temel etkenlerden biri, hiç şüphesiz sahip oldukları iletişim kanallarının en iyi şekilde kullanabilmeleridir.

Aslında din hizmeti veren kişiler, geçmişte baktıklarında, mübelliğ sıfatıyla bir din hizmeti veren Allah Resûlü'nde, insanlarla nasıl bir iletişim içerisinde olunması gerektiğinin somut örneklerini görecektir. Acaba Hz. Peygamber tebliğlerinde nasıl bir iletişim stratejisi uygulamıştır? Onun sergilemiş olduğu sözlü ve sözsüz iletişim modelleri örnek alınıp günümüz şartlarına göre yeniden tasarlanamaz mı? Sınır Dili Programı diye bilinen NLP'nin en önemli varsayımlarından biri “*Mükemmelliğin Modellenmesi*”dir. Buna göre biri istediğiniz sonucu üretmişse, siz de onu öğrenebilirsiniz. Din hizmeti yürütenler için Hz. Peygamber, mükemmel bir örnek olarak karşınızdadır. Ayrıca ortaya konulan başarının dilini öğrenmek açısından, Hz. Peygamber'in bu konudaki söz ve davranışlarının tahlil edilmesi son derece önem arz etmektedir.¹¹¹

¹⁰⁸ Hüseyin Certel, “Din-İletişim İlişkisi ve Dinî İletişim Engelleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 2008, s. 128.

¹⁰⁹ Mustafa Canlı, “Hz. Peygamber Örneğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, ed. Mehmet Bulut, Ankara: DİB Yayınları, 2008, c. 1, s. 361.

¹¹⁰ Certel, “Din-İletişim İlişkisi ve Dinî İletişim Engelleri”, s. 128

¹¹¹ Canlı, “Hz. Peygamber Örneğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, s. 361.

11.1. Sözlü İletişim

Sözlü iletişim; mesajın sözlü olarak iletildiği iletişim yoludur. Duygu ve düşüncelerin konuşarak, anlatılarak paylaşılması sürecidir.¹¹²

Sözlü iletişimde konuşan kişilerin seslerinin tonu, ritmini, yükselip alçalması, gibi özellikler duyguları aksettirir ve çoğu kez sözlerin anlamına ışık tutar. Ayrıca sözlü iletişimde sözcükler söyleyene, dinleyene, iletişim ortamına, mekâna, ses tonuna ve başka sözcüklerle bağlantısına göre anlam kazanır. Bilgileri, duyguları, düşünceleri anlatmanın ve paylaşmanın en etkili yolu olan sözlü iletişim, konuşma dili sayesinde gerçekleşmektedir. Bu, insanın en önemli özelliğidir ve iletişim sürecinde alternatif olmayan bir araçtır. Dini iletişimde de en etkili yol, sözlü iletişim; yani konuşma yoludur. Kur'an bu yolla indirilmiş ve yayılmıştır. Hz. Peygamberin sözleri de ilk önce sözlü iletişim yoluyla rivayet edilmiştir.¹¹³

11.1.1. Sözlü İletişimin Unsurları

11.1.1.1. İleten Kaynak (İmam-Hatip)

İletişimin en temel ögesi kaynaktır. Bu, iletişimi gerçekleştiren bir insan olabileceği gibi, hedef kitleye bilgi sunan herhangi bir materyal de olabilir.¹¹⁴

Din hizmetlerinde asıl kaynak, dinin yegâne sahibi olarak bizzat yüce Allah'tır. O, mesajını insanlar arasından seçtiği bir elçi, bir insan aracılığıyla iletmiştir. Bugün de din hizmeti sunan imam-hatipler günümüz şartlarında Allah'ın mesajını insanlara ulaştıran birer kanal, aynı zaman da mesaj oluşturup hedef kitleye ileten birer “kaynak” konumundadırlar. Kaynağın en önemli görevi, dinin mesajının bilgi, tutum ve davranış olarak hedef/alıcı üzerinde etkileşimini sağlamaktır. Bu sebeple din hizmeti sunan kaynak, bir dönemde peygamberlerle yapılan çok ulvi bir hizmeti yaptığının bilincinde olmalı ve Allah dinini gönderip onu ehil olmayan ellere teslim etmez. Sahabeyi nasıl seçti ise, şimdi de dinini teslim edeceği elleri seçer ve her devirde sevdiği insanları seçip onlara hizmet ettirir. Öyleyse bana düşen görev

¹¹² Yusuf Macit, “Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, ed. Mehmet Bulut, Ankara: DİB Yayınları, 2008, c. 1, s. 392

¹¹³ Macit, “Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, s. 392.

¹¹⁴ Mustafa Köylü, *Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006, s. 30-31.

ahde vefa gösterip, seçilmişliğin hakkını vermektir diye düşünmelidir.¹¹⁵

Macit'e göre İmam-hatipler sorumlu oldukları bu kutsi işi ciddiye almalı, ilahi mesajı insanlığa en güzel yöntemlerle sunma gayreti içinde olmalıdırlar.¹¹⁶

İletişimin başarısı büyük ölçüde kaynak durumunda olan kişinin kişisel güvenilirliğine, konu hakkındaki bilgisine ve hazırlanmasına, konuşma tarzına, dinleyici ve ortama olan duyarlılığına bağlıdır. Konuşmacı kendisiyle ilgilenmediği sürece, dinleyicilerden söylenen şeyler hakkında ilgilenmesi beklenemez. Eğer konuşmacı gerçekten konusuyla ilgili ve heyecanlıysa, dinleyiciler de aynı ilgi ve heyecanı duyacak demektir.¹¹⁷

11.1.1.2. Mesaj

Köylü 'ye göre, mesaj, karşı tarafa aktarılmak istenen anlam ve ifadelerdir. Başka bir deyişle, konuşmacının bir başkasına naklettiği her şeydir. Mesajlar, düşünce, tutum ve değerlerden oluşur.¹¹⁸ Din hizmetlerinde mesaj oluşturma ve oluşturulan mesajı iletişim psikolojisine uygun tarzda hedef kitleye sunma her zaman önem arz eden bir konu olmuştur. Bilindiği gibi mesaj, dinleyenlere ulaştırılmak istenen dini bilgi, beceri, dini inanç, dini duygu ve dini tutumdur. Sözlü iletişimde temel olan, mesajın alıcı veya alıcılar tarafından doğru ve tam olarak anlaşılmasını sağlayacak başarılı kodlama yapabilmektir.¹¹⁹

Mesaj, hedef kitlenin potansiyel enerjilerini harekete geçirecek duygular uyarıyorsa; sorumluluk bilinci oluşturuyor ve bunu tutum ve davranışa dönüştürebiliyorsa, o zaman amacına ulaşıyor demektir.¹²⁰ Bunu başarmak da hem söylenen şeye (sözlü iletişim), hem de onun söyleniş şekline bağlıdır (sözel olmayan iletişim). Ayrıca mesajın başarılı bir şekilde karşı tarafa ulaşması için, verilen zaman içerisinde konunun sınırlandırılması gerekir. Sunulan fikirleri açık ve ikna edici kılmak için araştırma yapmak ve sunulan konuyu destekleyici detaylara ihtiyaç

¹¹⁵ Macit, "Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim", s. 394.

¹¹⁶ Macit, "Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim", s. 394.

¹¹⁷ Köylü, *Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim*, s. 31.

¹¹⁸ Köylü, *Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim*, s. 33.

¹¹⁹ Cebeci, *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*, s. 44.

¹²⁰ Macit, "Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim", s. 395.

vardır. Fikirleri dinleyicilerin kolay bir şekilde takip edebilecekleri şekilde organize ederek, mesajı doğru, açık, canlı ve uygun kelime ve kavramlarla sunmak gerekir.¹²¹

11.2. Sözsüz İletişim

Yirminci yüzyıla gelinceye kadar, genelde iletişimin sözlü olan kısmı üzerinde durulmuş, sözsüz kısmına fazla değinilmemiş ve iletişim yolu olarak fazla kullanılmamıştır.

İnsanların oturuş, yürüyüş biçimleri, el ve yüz hareketleri, çeşitli nesnelere, resimler, şekiller, renkler aracılığı ile kurulan iletişime nesnel veya görsel, daha kapsayıcı şekilde sözsüz iletişim denilmektedir.¹²²

Günümüzde sözsüz iletişime ya da popüler adıyla beden diline büyük ilgi vardır. Bir kimsenin konuşurken söylediği sözlerin yanında yüz anlatımı ve vücut hareketleriyle sesinin yüksekliği, hızı gibi özelliklerin de iletişimde önemi büyüktür.¹²³

Sözsüz iletişim araçları, sözlü olanlar kadar kişinin kontrolünde olmadığından daha doğru, daha gerçek, daha önemli bilgiler verir.¹²⁴ Söz gelimi sözlü ve sözsüz davranış arasında çelişki olduğunda, sözlü davranışa güven duymaz, sözsüz davranışı kabul ederiz, çünkü mesajlarda farkına varılmaksızın bilinçaltı sezilebilir.¹²⁵

Nitekim bir iletişim sürecinde, ortalama olarak kelimelerin sözle ifadesinin % 10, ses tonunun % 30 ve beden dilinin % 60 rol oynadığı belirtilir.¹²⁶ Yani konuşma görsel araçlarla zenginleştirildiğinde öğrenme daha çabuk gerçekleşir ve kalıcı hale gelir. Camilerde görev yapan din görevlilerinin hal ve hareketleri, özellikle yüz ifadeleri normal insanlar arası iletişimden çok daha önemlidir.

¹²¹ Köylü, *Psiko-Sosyal Açıdan Dini İletişim*, s. 33.

¹²² Cebeci, *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*, s. 52.

¹²³ İsa Kayaalp, *İletişim ve Dil*, Ankara: TDV Yayınları, 2006, s. 114.

¹²⁴ Macit, "Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim", s. 412.

¹²⁵ Kayaalp, *İletişim ve Dil*, s. 115.

¹²⁶ Macit, "Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim", s. 412.

Onların konuşmaları, insanlara iyi ve yararlı bilgiler öğretip doğru tutum ve davranışlar kazandırmaya yönelik yüce amaçlı bir görevin ifasıdır, ifadeleri sözlerinden farklı şeyler söylerse arzulanan amaç gerçekleştirilemez.¹²⁷

12. Din Görevlilerinin Yürüttüğü Dini Hizmetler

Din görevlileri dendiğinde akla ilk olarak müftü, vaiz, imam-hatip, müezzin-kayım, Kur'an kursu öğreticisi gelir. Ancak araştırmamızda din görevlisi olarak İmam-hatipleri ele aldığımızı daha önce belirtmiştik. Din görevlileri içerisinde imam-hatipler dini hizmetleri yerine getirilmesinde diğer din görevlilerine göre biraz daha ön plana çıkmaktadır. İmam-hatipler her gün en az beş vakit namaz sayesinde halk ile bir araya gelebilmektedirler. Dolayısıyla cemaatle din görevlileri arasında en fazla imam-hatipler diyalog kurabilmektedirler. Sadece camiye gelenler ile değil, toplumun her tabakası ile zaman zaman bir arada bulanabilmektedirler.

Halk adamı olan ve toplumla iç içe yaşayan din görevlileri, onların sevinçli ve mutlu günlerinde yanlarında yer almaktadır. Halkımız da iyi ve kötü günlerinde din görevlilerini aralarında görmek istemektedirler. Din görevlilerinin hizmetleri cami içinde ve cami dışında olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.¹²⁸

12.1. Cami İçinde Yürütülen Hizmetler

İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren camiler çok büyük fonksiyonlar icra etmişlerdir. Müslümanların ortak evi olan camiler, hem üzüntülerin hem de acıların paylaşıldığı cemaatleşme ruhuyla bir ve diri olmayı sağlayan, beraberlik ve kardeşlik duygularının pekiştiği mekânlardır.

Cami hizmetleri, din hizmetlerinin sadece gözle görünür kısmını oluşturur. Camiler hiç şüphesiz bir Müslüman için her şeydir. İnsanlarımızı bir araya getirip topluca ibadet etme şuurunu kazandırarak onları kaynaştırır. Diyanet İşleri Başkanlığı Çalışma Yönergesi, "Cami Hizmetleri'ni; İmamet, hitabet, ezan, ikamet ve ibadete camilerin hazır bulundurulması, mukabeleler düzenlenmesi, dini gün ve gecelerde icra edilmek üzere programlar hazırlanması, cami içinde toplumun din konusunda aydınlatılması, isteyen vatandaşlara Kur'an-ı Kerim öğretilmesi, camilerin

¹²⁷ Cebeci, *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*, s. 59-60.

¹²⁸ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 21-22.

iç ve dış temizliği, eşya ve malzemelerin en iyi bir şekilde kullanılması, temizliği, bakımı ve korunması”¹²⁹ şeklinde detaylandırmaktadır.

İmam- hatiplik, cami hizmetlerinin en önemli kısmını oluşturur. Vaaz ve hutbeler, açık öğretim okulları işlevini görür. Din görevlisinin görev yaptığı muhitteki en kalıcı eseri, Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler hususundaki gayreti olacaktır. Kuran tilaveti ve mukabeleler, mübarek gün ve gecelerde icra edilebilecek programlar da cami içi din hizmetlerindedir.¹³⁰

Bu hizmetler caminin açılıp kapatılması, caminin ibadete hazır hale getirilmesi, caminin bakım, onarım ve temizliğinin yapılması, ezan okunması ve kamet getirilmesi, namazın kıldırılması, cuma ve bayram hutbeleri, vaaz verilmesi, yaz kurslarının düzenlenmesi, Kur'an tilaveti cami içi din hizmetleri kapsamındadır.¹³¹

12.1.1. Namaz Kıldırma (İmamet)

Benzer'e göre imam kelimesi, öne geçmek, sevk ve idare etmek anlamlarına gelmektedir. Terim olarak devlet başkanı, dini alanda çığır açan, fikhî görüşleri nedeniyle kendisine uyulan İslam bilginlerine, cemaatin önünde namaz kıldırın kimseye imam adı verilmektedir. Bu birbirinden farklı tanımlara bakıldığında, bu ifadelerde toplum önderlik etme gibi ortak bir noktanın bulunduğunu söylemek mümkündür. Fikhî bir terim olarak cemaatin önüne geçerek namaz kıldırın kişiye imam, bu göreve de imamet adı verilmektedir. İmamet, yani namaz kıldırma eylemi, cami içi dini hizmetlerin en önemlisi ve en başta gelenidir. Bir imam-hatibin cami içinde en temel ve önemli görevi namaz kıldırınaktır. Cemaatle namaz kılmak, İslam dininin teşvik ettiği dini bir görevdir. Cuma ve bayram namazlarının ise camilerde cemaatle kılınması zaruridir. Bir din görevlisin sabah namazı için camide harcadığı zaman 51 dakika, öğle namazı için 46 dakika, ikindi namazı için 39 dakika, akşam namazı için 31 dakika, yatsı namazı için ise camide harcanan zaman 46 dakikadır. Buna göre sadece beş vakit namaz için imam-hatip ve müezzin-kayyımların camide

¹²⁹ “Yönergeler”, http://www.diyaret.gov.tr/UserFiles/foylolant/5_yonergeler/10.pdf.

¹³⁰ Atilla, “Etkili Din Görevlisi: Günümüz Toplumunun Din Görevlilerinden Beklentileri”, s. 28-29.

¹³¹ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 22.

geçirdikleri toplam zaman yaklaşık 213 dakika (3,5 saat) dır.¹³²

12.1.2. Ezan Okunması

Sözlükte bildirmek, duyurmak, çağrıda bulunmak, ilan etmek anlamlarına gelen ezan kelimesi dini literatürde farz namazlarının vaktinin girdiğini Müslümanlara duyurmayı ifade eder. Ezan okuyana Müezzin adı verilir.¹³³ Merkezi ezan okuma sisteminin olmadığı camilerde müezzin bulunmamasından ezanı imam-hatipler okumaktadır.

İslam dinin ve müslüman varlığın sembolü olarak kabul edilen ezan, manası ve içeriği bakımından halka namaz vakitlerini bildiren bir duyuru olmakla birlikte İslam dininin en temel esaslarını ilan eden bir bildiri ve çağrıdır. Nitekim İslam dinini seçen gayrimüslimlerin ihtida süreçleri araştırıldığında, ezan sesinden etkilenerek müslüman olanların sayısının küçümsenmeyecek oranda olduğu görülecektir.¹³⁴

12.1.3. Vaaz Verilmesi

Vaaz kelimesi terim anlamı olarak; iyiliklere teşvik etme, yönlendirme, kötülüklerden sakındırma maksadıyla kalpleri yumuşatıcı ve dini vazifeleri yerine getirmeyi özendirici bir üslup ile öğüt ve nasihatle bulunmak manasına gelir.¹³⁵

Vaaz toplu olarak ibadet edilen mekânlarda, özellikle de camilerde namazdan önce ya da sonra din görevlilerince cemaatin dini duygularını uyandırmak ve geliştirmek gayesi ile yapılan dini içerikli konuşmalardır. Vaaz veren kişiye de vaiz adı verilmektedir.¹³⁶ Görev yaptıkları camilere mahsus olmak üzere cami görevlileri (dini yükseköğrenim mezunu görevliler kendi camisi dışında ilgili müftülüğün izni ile vaaz edebilir)¹³⁷ vaaz verme görevini yerine getirmektedir.

¹³² Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 24.

¹³³ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 26.

¹³⁴ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 26.

¹³⁵ Hasan Cirit, "Vaiz ve Kıssacıların Hadis İlmiyle Münasebetleri", *Diyanet İlmî Dergi*, c. 36, 1, 2000, s. 23.

¹³⁶ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 15.

¹³⁷ "Yönergeler", http://www.diyaret.gov.tr/UserFiles/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf.

12.1.4. Cuma ve Bayram Hutbeleri

Hutbe sözlükte, topluluk huzurunda yapılan etkileyici konuşma anlamına gelmektedir. Dini literatürde ise belirli ibadetlerin yerine getirilmesi esnasında özellikle Cuma ve bayram namazlarında, bir topluluğa hitaben yapılan vaaz, nasihat ve öğüt içeren konuşmaya hutbe adı verilmektedir. Cuma ve bayram namazlarında okunan hutbeler toplumun dini konularda bilgilendirilmesinde, onların aydınlatılmasında ve dini mesajların sağlıklı bir şekilde verilmesinde önemli bir yer işgal ederler. Haftada bir gün kılınan Cuma namazı öncesinde ve yılda iki defa kılınan bayram namazlarında, bayram namazında sonra okunan hutbe cami içi dini hizmetlerin belli başlı ve vazgeçilmez hizmetlerindedir. Toplum, bu hutbeler sayesinde planlı ve programlı bir şekilde aydınlatılmaktadır. İslam dinine göre haftada bir kez Cuma namazının cemaatle kılınması mecburi olduğu gibi, Cuma namazı öncesi okunan hutbeyi dinlemek de zorunludur. Ayrıca senede iki defa kılınan Ramazan ve Kurban bayram namazlarında hutbe okunmaktadır. Cuma ve bayram namazlarının öneminden dolayı bu ibadetlerin yerine getirilmesi esnasında camiler dolmakta hatta cemaat dışarıya taşmaktadır. Dolayısıyla milyonlarca kişi camilerde okunan hutbeleri dinlemektedir.¹³⁸

Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönergesinin 119.maddesinde Cuma ve bayram hutbelerinin hazırlanmasında ve okunmasında uyulması gereken hususlar sekiz maddede açıklanmaktadır. Bunlardan hutbenin içeriği ile ilgili olan kısımlar şunlardır.¹³⁹

a) Cuma ve bayram günlerinde imam-hatipler Başkanlıkça gönderilen hutbeleri okurlar. Başkanlıkça bir hutbe gönderilmediği takdirde, müftülükçe hazırlatılan veya imam-hatiplerce hazırlanıp müftülükçe kontrol edilen hutbe okunur.

b) Hutbe önceden birkaç defa okunmak suretiyle konuya hâkimiyet sağlanır,

c) Minbere sarık ve cübbe giyilerek çıkılır, hutbe usulüne uygun olarak makamsız ve tegannisiz okunur,

¹³⁸ Benzer, "Din Görevlisinden Beklentiler", s. 25.

¹³⁹ "Yönergeler", <http://www.diyanet.gov.tr/UserFiles/foyyolant/5yonergeler/10.pdf>.

d) Hutbede el-kol hareketlerinden kaçınılır ve ses tonu cemaatin durumuna göre ayarlanır,

e) Hutbeler dini heyecan verici, uyarıcı, yapıcı ve öğretici olur,

f) Hutbelerde şahsiyet ve siyaset yapmaktan, kırıcı, milli ve dini birliği zedeleyici sözlerden sakınılır,

g) Müftülüklerce hazırlatılan hutbelerin mevsim ve çevre şartları da dikkate alınarak kısa ve özlü olmasına dikkat edilir,

h) Hutbeler irticalen değil, yazılı bir metinden okunur.

12.1.5. Yaz Kur'an Kurslarının Düzenlenmesi

Yaz Kur'an kursları okulların tatil olmasından bir hafta sonra başlar. Okulların açılmasına iki hafta kala sona erer. Yaz Kur'an kurslarını genelde Kur'an kursu öğreticisi tarafından verilmektedir. Ancak Kur'an kursu öğreticisinin olmadığı camilerde İmam-hatipler bu kursları vermektedirler.

12.1.6. Camilerde Kuran Eğitimi

Cami, Asr-ı Saadetten başlayarak on dört asır boyunca bütün İslam diyarında Müslümanların ibadet, ilim ve meşveret durağı olmuştur.¹⁴⁰ Cami ve mescitler, mutlak olarak söylendiği zaman, Allah adının anıldığı, her türlü namazın kılındığı, dua, niyaz, yalvarış ve yakarışlarımızı yaptığımız ibadet yerleri aklımıza gelir. Hâlbuki biraz düşünürsek camilerin çeşitli yönden toplumun yükselmesinde vazife yaptığı görülür. Bilhassa tarihte, camilerimizi İslami her türlü faaliyetin merkezi olarak buluyoruz. Bu manada camiler İslam kültür merkezleriydi.¹⁴¹

İbadet için toplanan cemaat, din ilmini de orada öğrenir, dünya işlerini de orada görüşür, hallederdi. Ancak dünya işleri çoğalıp çeşitlendikçe, cami sadece ibadet ve ilim merkezi olarak kalmış ve bu durum günümüze kadar böylece devam

¹⁴⁰ Sabri Akpolat, "İletişim Asrında Din Görevlileri", *Diyaret İlmî Dergi*, c. 41, 3, 2005, s. 43

¹⁴¹ Lütfi Doğan, "Camiler ve Eğitim", *DİB Dini, Ahlaki, Edebi, Mesleki Aylık Dergi*, c. 4, 12, 1965, s. 231.

edegelmiştir. Her yer ibadete elverişli olmakla birlikte, Allah'ın zikredildiği mescidlerin, manevi bir atmosfere sahip olduğu da bir gerçektir.¹⁴²

Camilerde yapılan eğitimde Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek, ezberlemek ve anlamak, başlıca mesele idi ve bunun yanında bir Müslüman hareket tarzını belirten Peygamberimizin mübarek sözleri, hadis-i şerifler de öğrenilirdi.¹⁴³ Günümüzde de camilerde Kur'an-ı Kerim'i öğretmek görevini Kur'an kurs öğreticileri yerine getirmekte, bunların olmadığı camilerde İmam-hatipler bu görevi ifa etmektedirler.

12.1.7. Kur'an Tilaveti ve Mukabele

Din görevlileri camide uygun zamanlarda Kur'an-ı Kerim okurlar. Bazı bölgelerde perşembe ve pazar günleri ikindi namazının sonunda Kur'an-ı Kerim okumak gelenek haline gelmiştir. Ayrıca Ramazan ayında din görevlileri camilerde Kur'an-ı Kerim okurlar. Cemaat da onları takip ederek mukabele ibadetini yerine getirmiş olur.¹⁴⁴

12.1.8. Cami Dersleri

Camiler, mü'minleri bir potada toplayarak aralarında çıkacak veya çıkması muhtemel birçok sorunların giderilmesinde önemli rol oynar. Camiler insanlık alemine Allah'ın lütfettiği iman, irfan ve Kur'an mektebidir. Camilerde öğretilen ilahi kaynaklı hikmet ve bilgi, her gün tekrarlanan ilahi mesajla gönüllere fısıldanan manevi duygular; hırs, kin, haset, gıybet, iftira, kanaatsizlik, sömürü, israf, gösteriş tüketimi, zulüm, içki, kumar, fuhuş vb. negatif duygu ve davranışlardan uzak kalmayı öğretmekte, ruhi ve psikolojik bunalımlara manen şifa olmaktadır.¹⁴⁵

Camiler, cemaatleşme ruhuyla bir ve iri olmayı, faaliyetleriyle de diri kalmayı sağlayan beraberlik ve kardeşlik mekânlarıdır. Camisini, cemaatini ve Cuma'sını diri tutabilen toplumlar hayatiyetlerini muhafaza edebilirler. Bu konuda en çok gayret gösterecek olanlar da din adamları, din hizmetkârlarıdır.¹⁴⁶

¹⁴² Akpolat, "İletişim Asrında Din Görevlileri", s. 43.

¹⁴³ Doğan, "Camiler ve Eğitim", s. 231.

¹⁴⁴ Benzer, "Din Görevlisinden Beklentiler", s. 29-30.

¹⁴⁵ Akpolat, "İletişim Asrında Din Görevlileri", s. 43-44.

¹⁴⁶ Akpolat, "İletişim Asrında Din Görevlileri", s. 44.

12.1.9. Caminin Açılıp Kapatılması, Bakımı, Onarımı, Temizliğinin Yapılması ve İbadete Hazır Hale Getirilmesi

Günümüzde ibadet mekânı olarak kullanılan camilerde günün farklı zamanlarında beş vakit namaz kılınmaktadır. Camiler sabah, öğle, ikindi akşam ve yatsı namazları vakitlerinde açık bulundurularak ibadete hazır hale getirilmeye çalışılır. İbadet mekânı olarak kullanılan camilerin temiz, bakımlı ve düzenli olması gerekmektedir. Vakit namazlarından en az yirmi dakika, cuma namazlarından en az bir saat önce din görevlisi camide bulunmak, gerekli hazırlıkları yapmak ve ezan okunmadan önce yerini alması gerekir.

12.2. Cami Dışında Yürütülen Hizmetler

Din Görevlisi halk adamıdır. Halk, acı günlerinde de, tatlı günlerinde de din görevlisini yanında görmek ister. Halkın acı günleri olsun, tatlı günleri olsun, insanların kazanılması, camiye, cemaate ısındırılması için birer fırsattır. Bu açıdan, din görevlilerinin, açıkça İslam'a aykırı düşen birtakım uygulamalar (alkollü meclisler vb.) bulunmadığı sürece, merasim, toplantı ve programlara katılmaları faydalı olacaktır. Halkın İslam'a aykırı düşmeyen uygulamalarına, merasimlerine karşı çıkılmamalıdır.¹⁴⁷

Yeni doğan çocuklara isim konulması, temel atma, müessese açılışı, hacca uğurlama ve hacı karşılama gibi daha pek çok merasimlere davet edilen din görevlisi, özlü konuşmalarla ve dualarla da din hizmeti sunmalıdır. Camide ya da cami dışında konferans, panel, seminer ve yarışmalar tertip etmek, şüphesiz önemi tartışma götürmez birer hizmettir.¹⁴⁸

12.2.1. Mevlit Programları

İslam geleneğinde mevlit denilince Hz. Muhammed'in doğum günü kastedilmektedir. Mevlit merasimleri başlangıçta sadece Hz. Muhammed'in doğum münasebeti için gerçekleştirilir olmuş, ancak daha sonraları kandil geceleri, ölüm, sünnet, nikâh gibi çeşitli nedenlerle de düzenlenmiştir. Toplumumuzda mevlit o kadar yaygınlaşmıştır ki çeşitli nedenlerle adeta mevlit okutulmayan ev kalmamış

¹⁴⁷ Atilla, "Etkili Din Görevlisi: Günümüz Toplumunun Din Görevlilerinden Beklentileri", s. 29.

¹⁴⁸ Atilla, "Etkili Din Görevlisi: Günümüz Toplumunun Din Görevlilerinden Beklentileri", s. 30.

gibidir. Yapılan bir bilimsel araştırmaya göre halkımız din görevlilerine, camideki görevleri dışında en çok mevlit ve hatim merasimleri için başvurmaktadır.¹⁴⁹

12.2.2. Nişan, Nikâh, Düğün ve Sünnet Merasimleri

Cami dışında yürütülen sosyal ve dini hizmetlerden biri de nişan, nikâh ve sünnet merasimleridir. Din görevlisi genellikle nişan ve düğünlere davet edilerek, kendisinden dua yapması istenir. Ayrıca resmi nikâhı kıyılan çiftlere ayrıca dini nikâh da kıydırılır. Din görevlisi o günün anlam ve önemi ile ilgili kısa bir konuşma yaparak, evlenecek çiftlere, evliliğın dini hayattaki öneminden, aile hayatının toplumdaki yerinden ve eşler olarak birbirlerinin haklarına saygılı davranmalarını tavsiye etmektedirler. Sünnet merasimlerinde de din görevlisinden Kuranı Kerim ve mevlit okunması ve sünnet edilen çocuklar için dua edilmesi istenmektedir.

12.2.3. Hasta Ziyaretleri

Din görevlileri camiye gelen, gelmeyen cemaatini mümkün merteye tanımaya ve araştırmaya gayret etmelidir. Hasta olduğunu duyduğu kişileri ziyaret etmesi ve onlara moral vermeye çalışmalıdır. İnsanların kendilerini en aciz ve çaresiz hissettikleri an olan hastalık halinde onları ziyaret etmeli ve en azından manevi açıdan onlara yardım etmeye çalışmalıdır. Gerektiğinde ilgili kuruluşlarla irtibata geçerek, gerek tedavileri ve gerekse bakımları açısından destek olabilirler. Bu hem dinimizin bize vermiş olduğu bir sorumluluk, hem de insani bir davranıştır.¹⁵⁰

12.2.4. Dargınların Barıştırılması

Bir insanın başka bir insanla dargın kalması dinimizce uygun görülmemektedir. Din görevlileri çevrelerinde birbirleriyle konuşmayan, dargın olan ya da aralarında bir husumet bulunan ailelere bu durumlarının dinen uygun olmadığını onlara anlatmalı ve onları en kısa zamanda barıştırmaları gerekmektedir. Böyle durumlarda gerekirse kanat önderlerini de yanına alarak daha rahat çözebilirler. Din görevlileri, vaazlarda, hutbelerde ya da cemaatin toplu olduğu yerlerde insanlar arasında dargınlık bulunmasının, adam öldürmenin vb. durumların dinimizce yasaklandığını sık sık vurgulanması gerekmektedir.

¹⁴⁹ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 32.

¹⁵⁰ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 34.

12.2.5. Çeşitli Açılış Merasimleri

Halkımız bir işyeri açmak istediğinde açılış merasimi organize etmektedir. Bunu da genellikle Cuma günleri cumadan sonra İlin müftüsü, din görevlileri ve cami cemaatiyle beraber gerçekleştirilir. Burada dualarla açılış gerçekleştirmesi işyeri açısından bereketli ve hayırlı olduğu için yapılır.

12.2.6. Dini Soruların Cevaplanması

Günümüzde neredeyse cami cemaatinin eğitim düzeyi din görevlilerini geçtiğini söyleyebiliriz. Bu da din görevlilerinin sorulan dini sorulara daha tatmin edici cevaplar vermesi gerekir. Araştırma sırasında uyguladığımız anketteki açık uçlu sorulardan birinde din görevlisinde bulunmasını istediğiniz üç özellikten birine katılımcıların 130'u dini bilgi, eğitim ve mesleki yeterlilik olarak ifade etmektedir. Bu da gösteriyor ki din görevlilerinin alanlarında kendilerini sürekli yenilemeleri ve geliştirmeleri gerekir.

12.2.7. Hatim ve Yağmur Duaları

Halk Kur'an-ı Kerim'e büyük bir değer vermekte, okumayı ve okutmayı büyük bir ibadet olarak kabul etmektedir. Özellikle ramazan ayında, cuma geceleri ve mübarek gecelerde Kur'an-ı Kerim okunmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okuyarak hatim edenler de bulunmaktadır. Halk okuduğu Kur'an-ı Kerim'in hatim duasının cami imamından, genellikle cemaat namazlarından sonra cemaatin huzurunda yapılması istenir. Yine özellikle yaz mevsimlerinde uzun süredir yağmur düşmeyen bölgelerde yağmur duası için dua edilir.

12.2.8. Hapishane, Hastane, Huzurevi Ziyaretleri

Belirli periyotlarla yapılan hapishane, hastane, huzurevi ziyaretleri de bir din hizmetidir. Çünkü bu saydığımız mekânlar, zaten yuvalarından uzakta olan insanların kendilerini en yalnız hissettikleri yerlerdir. Dertlerini, sıkıntılarını paylaşacak, kendilerine değer verecek, şefkat ve sevgiyle yaklaşacak, kendi dilleriyle konuşabilecek birilerine en fazla ihtiyaç duyulan yerlerdir. Bu haldeki insanlar, bir

din görevlisinin bu İslami ve insani davranışını asla unutamazlar.¹⁵¹

Belki de bir ilçe müftüsünün aşağıdaki hatırası bu konuyu daha iyi özetleyecektir.

- “ Bir ilçemizde vaiz olarak görev yaparken cezaevinde haftalık derslere gidiyordum. İlk zamanlar cezaevi dersleri gözüme bir yük olarak görünüyordu. Ama cezaevindeki insan hikâyelerini dinledikçe ve din görevlisi olarak bize olan ilgi ve alakalarını görünce aksatmadan derslere devam etmeye başladım. Bir gün mahkûmlardan birisi ders sonunda benimle konuşmak istediğini söyledi.

- Hocam bizim köyün imamı çok iyi bir insan. Ben de latife yaparak;

- Bütün imamlarımız iyidir dedim. Mahkûm;

- Hocam kastım o değil ama bizim köyün imamı başka, dedi.

- Niye bu kanaate vardın? Deyince anlatmaya başladı.

- Hocam, ben yanlışlıkla eşimi vurdum. Eşim öldü. O mezara, ben hapse. Çocuklarım sersefil oldular. Dünyam kararmıştı. Ölmeyi bile çok düşündüm. Öyle sıkıntılı ve ne yapacağımı şaşırılmış bir vaziyette bitkin bir halde iken bir gün ziyaretçin var dediler. Gittim, kapıda gençten, hafif sakallı bir delikanlı.

- Buyurun ne istemiştiniz? Dedim. Ziyaretçi;

- Kardeş geçmiş olsun. Ben sizin köyün imamıyım. Başına gelenleri duydum. Geçmiş olsun demeye ve bir ihtiyacın var mı diye sormaya geldim, dedi. Bu arada elime küçük bir hediyeye paketi sıkıştırdı. Ben ne yapacağımı şaşırtdım. Çünkü hocam, ben Cuma ve bayram dahil caminin yolunu bilmeyen bir adamdım.

- O esnada adeta kanım dondu. Duygularım karmakarışık oldu. Benimle biraz konuştu. Bana teselli verdi. Nasihat etti. O konuştuğça rahatladım. Ve sanki sıkıntılarım bir anda yok oldu. İçime ayrı bir huzur geldi. Vedalaşıp ayrıldık. Ve artık ben cezaevindeki caminin cemaati oldum.”¹⁵²

12.2.9. Ölüm ve Cenaze İşleri

Bir müslümana yapılacak son görev, onun cenazesinde bulunmaktır. Camiye, cemaate pek gelmeyen bazı kimseler, cenaze vesilesiyle din görevlisiyle karşılaşır. Cenaze namazından sonra cenazenin başında yapılacak kısa, özlü konuşmalar çok

¹⁵¹ Atilla, “Etkili Din Görevlisi: Günümüz Toplumunun Din Görevlilerinden Beklentileri”, s. 30.

¹⁵² Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı*, s. 90.

etkilidir. Çünkü ölüm zaten başlı başına bir öğüttür. Cami dışı din hizmetlerinde önem arz eden bir husus da yapılan hizmetlerin maddi bir menfaat beklenmeden yapılmasıdır.¹⁵³

¹⁵³ Atilla, “Etkili Din Görevlisi: Günümüz Toplumunun Din Görevlilerinden Beklentileri”, s. 30-31.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

Bu araştırmada ilk olarak frekans dağılımına ilişkin istatistiklere, daha sonra ise iki değişkene ait çapraz tablolara ve yorumlara yer verilmektedir. Frekans dağılımı; bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin özelliklerini betimlemek amacıyla verileri sayı ve yüzde olarak verir. Frekans dağılımı tablo halinde verileceği gibi, uygun olduğu durumlarda çeşitli grafikler kullanılarak da gösterilebilir.¹⁵⁴

1.Katılımcıların Olgusal Durumlarıyla İlgili Bulgular

Tablo-1-Katılımcıların Cinsiyeti, Yaşı, Medeni Durumu Dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Cinsiyeti	-Erkek	371	67,5
	-Kadın	179	32,5
	-Toplam	550	100
Yaşı	-15-25	93	16,9
	-26-40	347	63,1
	-41-55	87	15,8
	-56 ve üstü	18	3,3
	-Cevapsız	5	,9
	-Toplam	550	100
Medeni Durumu	-Bekâr	196	35,6
	-Evli	329	59,8
	-Dul (eşi vefat etmiş)	5	,9
	-Boşanmış	8	1,5
	-Cevapsız	12	2,2
	-Toplam	550	100

Araştırmaya katılan erkeklerin oranı (% 67,5) kadınların oranının (% 32,5) iki katıdır. Özellikle erkeklerin sayısının fazla olmasının nedeni cami cemaatinin çoğunlukla erkek olmasından ve erkek katılımcılara anket uygulamada daha kolay ulaşılmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmaya katılanların yarısından fazlası % 63,1'i (347 kişi) 26–40 yaş arasında olan kişiler oluşturmaktadır. Bu yaş grubu genelde genç ve orta yaş bireylerin oluşturduğu bir yaş grubudur. Aslında ülkemizde cami cemaatinin yaş ortalaması yüksek iken araştırmamıza katılanlarda bu oranın sadece (56 ve üstü) %

¹⁵⁴ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012, s. 21.

3,3 olduğu görülmektedir. Bu durumun muhtemel sebepleri arasında yaşlı cemaatten bir kısmının araştırmamıza katkı sağlamadığı, katılanlardan bazılarının ise anketleri veri değeri taşımadığından elendiği söylenebilir. Araştırmaya katılanlara baktığımızda % 59,8 (329 kişi) ile evli bireyler oluşturmaktadır.

Tablo-2- Katılımcı Grubunun Gelir Durumu, Yerleşim Yeri, Öğrenim Durumu ve Mesleği Durumu Dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Gelir durumu	-Yüksek	22	4
	-Orta	457	83,1
	-Düşük	66	12
	-Cevapsız	5	,9
	-Toplam	550	100
Yerleşim yeri	-İl	384	69,8
	-İlçe	95	17,3
	-Belde	23	4,2
	-Köy	44	8
	-Cevapsız	4	,7
-Toplam	550	100	
Öğrenim durumu	-Okur-yazar	5	,9
	-İlkokul mezunu	25	4,5
	-Ortaokul mezunu	26	4,7
	-Lise	98	17,8
	-İmam hatip lisesi	2	,4
	-Yüksekokul mezunu	60	10,9
	-Üniversite	322	58,5
	-Başka	12	2,2
-Toplam	550	100	
Mesleği	-Memur (Emekli dâhil)	303	55,1
	-İşçi (Emekli dâhil)	36	6,5
	-Esnaf	49	8,9
	-Çiftçi	10	1,8
	-Doktor, avukat, mühendislik vb.	34	6,2
	-Başka	108	19,6
	-Cevapsız	10	1,8
	-Toplam	550	100

Araştırmaya katılanların % 83,1'i (457 kişi) orta gelirli, % 69,8'i (384 kişi) il merkezinde ikamet eden bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim durumlarıyla ilgili yoğunlaşmanın olduğu öğrenim durumu üniversite mezunlarıdır. Bu araştırmaya göre ankete katılan lise, yüksekokul ve üniversite mezunu olan katılımcıların toplamı oranı %87,2'dir. Bu verilerden hareketle ankete katılan vatandaşların eğitim seviyelerinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Katılımcıların mesleki durumları incelendiğinde mesleği memur olanların araştırmaya katılanların % 55,1'ini (303 kişi) oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların % 19,6'sı (108 kişi) başka seçeneğini işaretlemiştir. Açık uçlu olarak bırakılan bu seçeneğe örneklerin mesleklerini yazmaları istenmiştir. Buna göre örneklerin verdikleri cevapların yoğunluğuna göre yazılan meslekler şu şekildedir: Öğrenci, hemşire, serbest meslek, acil tıp teknisyeni, kuaför, şoför, tekniker, diş teknisyeni, sosyal güvenlik uzmanı, bilgisayar teknikeri, laborant, terzi, veteriner, kuyumcu, aşçı, sporcu, güvenlik görevlisi, kurum müdürü, araştırma görevlisi, okul müdürü, müdür yardımcısı, antrenör, pazarlama eğitimcisi, komi, emniyet görevlisi, sağlık personelinde oluşmaktadır.

Tablo-3- Katılımcı Grubunun Yakınlık ve Dindarlık Durumu Dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Yakınlık durumu	-Sünni Müslüman	366	66,5
	-Caferi (Şii) Müslüman	148	26,9
	-Alevi Müslüman	12	2,2
	-Diğer	22	4
	-Cevapsız	2	,4
	-Toplam	550	100
Dindarlık durumu	-Çok dindar	31	5,6
	-Dindar	309	56,2
	-Din ile az ilgiliyim	186	33,8
	-Din ile hiç ilgim yok	14	2,5
	-Cevapsız	10	1,8
	-Toplam	550	100

Araştırmaya katılan bireylerden % 66,5'i (366 kişi) Sünni İslam geleneğine % 26,9'u (148 kişi) Caferi-Şii İslam geleneğine % 2,2'si (12 kişi) Alevi İslam geleneğine yakın olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılardan 22 kişi ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bunların bir kısmı "*mezhebim yok*", bir kısmı "*Peygamber Efendimizin yolu*", bir kısmı ise "*İslam dini*" diye ifade etmektedir. Diğer taraftan katılımcıların büyük kısmı, % 56,2'si (309 kişi) kendilerini dindar olarak tanımlamaktadırlar.

Tablo-4- Katılımcı Grubunun Camiye Devam Durumu Dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Camiye devam durumu	-Beş vakit namazı camide kılarım	18	3,3
	-Bazı vakitleri camide kılarım	206	37,5
	-Sadece cumaları camiye giderim	94	17,1
	-Sadece bayram namazları camiye giderim	84	15,3
	-Camiye hiç gitmem	111	20,2
	-Cevapsız	37	6,7
	-Toplam	550	100

Araştırmaya katılan bireylerin camiye olan ilgisi ve devamı araştırmamız açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü araştırmamızın amacına ulaşabilmesi için araştırmamızın sağlam verilerle desteklenmesi gerekir. Bu da kendilerine başvurduğumuz örneklemelerden doğru ve tutarlı bilgi edinmeye bağlıdır. Ankete katılan örneklemelerin camideki dini ibadetleri ve ruh hali doğruya yakın sonuçlar elde edebilmemize imkân sağlayacaktır. Katılımcılarının bazılarıyla yapılan mülakatlarda bazı vakitleri camide namaz kılarım diyenlerin büyük bir kısmı beş vakit namaz kıldığını ancak meslekleri gereği her vakit camiye gidemediklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılanların mesleki durumlarına bakıldığında büyük çoğunluğunun memur olmasından düzenli olarak her vakit camiye gidememektedirler. (Bkz. Tablo-1)

2.Katılımcıların Din Görevlileri (İmam-Hatip) Algularıyla İlgili Bulgular

Tablo-5- Katılımcı grubunun din görevlileri ile sosyal iletişimi durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Din görevlileri ile sosyal iletişim	-Beş vakit namazı camide kılar ve din görevlisiyle görüşürüm	22	4
	-Cuma namazında görüşürüm	58	10,5
	-Ailece tanışır ve ziyaret ederiz	64	11,6
	-İşlerimle ilgili istişare ederim	50	9,1
	-Doğum, düğün ve ölüm gibi merasimlerde görüşürüz.	68	12,4
	-Ara sıra görüşürüz	166	30,2
	-Hiçbir iletişimim veya görüşmem yoktur	106	19,3
	-Cevapsız	16	2,9
-Toplam	550	100	

Araştırmaya katılanların din görevlileriyle sosyal iletişimleri konusunda % 30,2'si (166 kişi) ara sıra görüşürüz, % 19,3'ü (106 kişi) hiçbir iletişimim veya görüşmem yoktur şeklinde ifade etmektedir. Ancak farklı konularda din görevlileriyle iletişime geçenlerin sayısı, araştırmaya katılan bireylerin % 77,8'ini (428 kişi) oluşturmaktadır.

Tablo-6- Katılımcı grubunun toplumun dini ihtiyaçlarını karşılamada din görevlilerinin etkisi ve dini bir konuda bilgi edinmek istediğinizde ilk olarak kime başvurdukları durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Toplumun dini ihtiyaçlarını karşılamada din görevlileri etkisi	-Oldukça etkilidir	154	28
	-Kısmen etkilidirler	314	57,1
	-Hayır, etkili değiller	77	14
	-Cevapsız	5	,9
	-Toplam	550	100
Dini bir konuda bilgi edinmek istediğinizde ilk olarak kime başvurursunuz?	-İmama	116	21,1
	-Mollaya	50	9,1
	-Dini kitaplara	281	51,1
	-Başka	78	14,2
	-Cevapsız	25	4,5
-Toplam	550	100	

“*Toplumun dini ihtiyaçlarını karşılamada din görevlileri etkisi nedir?*” sorusuna ankete katılanların % 57,1’i (314 kişi) kısmen etkilidirler, % 28’i (154 kişi) oldukça etkilidir, diye ifade etmektedir. Kısmen etkilidir diyenleri de olumlu anlamında değerlendirirsek ankete katılanların % 85,1’i (468 kişi) hala etkisi olduğu düşüncesindedir.

“*Dini bir konuda bilgi edinmek istediğinizde ilk olarak genelde kime başvurursunuz?*” sorusuna ankete katılanların % 51,1’i (281 kişi) dini kitaplara, % 21,1’i (116 kişi) İmama, % 9,1’i (50) Mollaya sorduklarını ifade etmektedir. Ankette hem imam, hem de molla ibaresi geçmektedir. Yöresel olarak iki isim de kullanıldığı için buna ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla tabloya baktığımızda imam ve mollaya sorduklarını ifade edenlerin sayısı % 30,2 (166 kişi)’dir. Örneklem grubunun çoğunluğu dini bir konuda ilk olarak dini kitaplara başvurmakta, daha sonra ise imam-hatiplere sormaktadır. Araştırmaya katılanların % 14,2’si (78 kişi) ise başka seçeneğini işaretlemektedirler. Başka seçeneğine âlimlere, müftülüğe, akademisyenlere, babama, anneme sorarım ve internette araştırırım olarak cevaplamaktadır.

Tablo-7-Katılımcı grubunun din görevlilerinde gördüğü en önemli eksiklik, din görevlilerine sorduğu sorulara yeterli cevap alabilme durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Din görevlilerinde gördüğünüz en önemli eksiklik nedir?	-Konuşma kabiliyeti eksikliği	101	18,4
	-Kılık ve kıyafete önem vermemek	31	5,6
	-Mesleki alanda yetersizlik	135	24,5
	-Kişiler arası ve sosyal ilişkilerde zayıflık	103	18,7
	-Görevlerini ihmal etmek	30	5,5
	-Söz ve davranışları arasında tutarsızlık	114	20,7
	-Cevapsız	36	6,5
	-Toplam	550	100
Din görevlilerine sorduğunuz sorulara yeterli cevap alabiliyor musunuz?	-Evet	130	23,6
	-Kısmen	363	66
	-Hayır	48	8,7
	-Cevapsız	9	1,6
	-Toplam	550	100

“Din görevlilerinde gördüğünüz en önemli eksiklik nedir?” sorusuna ankete katılanların % 24,5’i (135 kişi) mesleki alanda yetersizlik, % 20,7’si (114 kişi) söz ve davranışları arasında tutarsızlık, % 18,7’si (103 kişi) kişiler arası ve sosyal ilişkilerde zayıflık, % 18,4’ü (101 kişi) konuşma kabiliyeti eksikliği, % 5,6’sı (31 kişi) kılık ve kıyafete önem vermediğini ifade etmektedir. Katılımcı grubundan 36 kişi ise bu soruya cevap vermemektedir. Katılımcı grubundakilerle yaptığımız mülakatlarda bu soruya cevap vermeyenler genelde eksiklik görmeyenler, camiye hiç gitmeyenler veya din görevlileriyle hiçbir iletişimi olmayanlardır. Eldeki bulgulardan da görüldüğü gibi katılımcı grubunun büyük bir kısmı din görevlilerinin mesleki alanda yetersiz olduğunu görmektedir. Tablo-6’daki verilerde de belirtildiği gibi halkın %51,1’i dini bir konuda dini kitaplara başvurduğunu ifade etmektedir. Burada da anlaşılacağı üzere halk din görevlilerini mesleki alanda yetersiz görmektedir.

“Din görevlilerine sorduğunuz sorulara yeterli cevap alabiliyor musunuz?” sorusuna ankete katılanların % 66’sı (363 kişi) kısmen alabiliyorum, % 23,6’sı (130 kişi) evet alabiliyorum, % 8,7’si (48 kişi) hayır yeterli cevap alamıyorum diye ifade etmektedir.

Tablo-8-Katılımcı grubunun din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmakta olduğu durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?	-Olumlu	393	71,5
	-Olumsuz	55	10
	-Başka	66	12
	-Cevapsız	36	6,5
	-Toplam	550	100

“Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?” sorusuna ankete katılanların % 71,5’i (393 kişi) olumlu, % 10’u ise (55 kişi) olumsuz diye ifade etmektedirler. Olumlu tip denilince nasıl bir tip canlanmaktadır? açık uçlu sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edildiğinde: *Yaşamına dini düşünceyi yansıtan, dine en iyi şekilde vitrin olabilen kişi, hayattaki yaşayışıyla örnek olan, faydalı görünen, doğru yolu gösteren, temiz yüzlü, güzel üsluba sahip güler yüzlü, alçak gönüllü, toplumla iletişim içinde olan, cana yakın, topluma yol gösterici, dini değerlere hassasiyeti olan kimse, model insan tipi, topluma önderlik eden, doğru-yanlış, haklı-haksız konusunda yol gösterici, dört dörtlük insan, sakallı, nur yüzlü, iyi kalpli, insanları kırmayan, ağır başlı biri, kendi halinde, dindar biri, faydalı kişiler, dürüst, güvenilir, olgun insan, örnek insan, dini bilgisi tam olan, gibi özellikler ortaya çıkmaktadır.*

Olumsuz tip denilince kafanızda nasıl biri canlanmaktadır? açık uçlu sorusuna ise şu cevapları vermektedirler: *Çıkarıcı, güven vermeyen, dar görüşlü, suratı asık, konuşmaya soru sormaya korkulan, kendilerine yüklenen görevin gereğini yerine getirmeyen, ilmiyle amel etmeyen, işi maddiyata dökmüş gibi özellikleri sıralamaktadır.*

Başka seçeneğini işaretleyenlerin verdikleri cevaplar genelde şu şekildedir: *İnsanları etkileme gücü yüksek lider, dine önem veren bir insan olarak din adamlarına saygı duyarım; ancak insanları etkileyebilen, olumlu yöne sevk edebilen, liderlik özelliklerine ve vatandaş üzerinde çok da fazla söz sahip olmadıkları, şeklinde ifade etmektedirler.*

Araştırmadaki verilerden hareketle din adamı denilince halkın kafasında olumlu bir tip canlanmaktadır diyebiliriz.

Tablo-9-Katılımcı grubunun camilerde okunan hutbeler hakkındaki düşüncesi, hutbelerin ve vaazların sizi tatmin durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Camilerde okunan hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?	-Hutbelerde anlatılanlar genellikle gereksiz konular olduğu için sıkıcı buluyorum	32	5,8
	-Anlatılanlar gerekli ve dini bilgileri geliştirme yönünde faydalı buluyorum	274	49,8
	-Anlatılanlar genellikle bildik konuların tekrarıdır ibaret kalıyor.	122	22,2
	-Namazın bir parçası olmasa zannediyorum ki kimse dinlemek istemez.	39	7,1
	-Başka	50	9,1
	-Cevapsız	33	6
	-Toplam	550	100
Dinlediğiniz hutbeler sizi tatmin ediyor mu?	-Evet	160	29,1
	-Kısmen	279	50,7
	-Hayır	81	14,7
	-Cevapsız	30	5,5
	-Toplam	550	100
Dinlediğiniz vaazlar sizi tatmin ediyor mu?	-Evet	157	28,5
	-Kısmen	278	50,5
	-Hayır	67	12,2
	-Cevapsız	48	8,7
	-Toplam	550	100

“Camilerde okunan hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna ankete katılanların % 49,8’i (274 kişi) anlatılanları gerekli ve dini bilgileri geliştirme yönünde faydalı buluyorum, % 9,1’i (50 kişi) oranında ise başka seçeneğini işaretleyenlerin görüşlerini şöyle: *Güncel problemlerle ilgili olması, din görevlisi tarafından rutin bir iş gibi okunması, toplumsal olaylara yer vermesi, o bölgenin sorunları dikkate alınarak hazırlanması* şeklinde ifade etmektedirler. Görüldüğü gibi ankete katılan katılımcıların çoğunluğu, hutbeleri faydalı bulmaktadırlar.

“Dinlediğiniz hutbeler sizi tatmin ediyor mu?” sorusuna ankete katılanların % 50,7’si (279 kişi) kısmen, % 29,1’i (160 kişi) evet cevabını vermektedir. Hutbeler halkın beklentisini yeterli düzeyde karşılayamamaktadır. Ankete katılanların büyük çoğunluğu “Kısmen” seçeneğini işaretlemeleri düşüncemizi kanıtlar niteliktedir.

“Dinlediğiniz vaazlar sizi tatmin ediyor mu?” sorusuna ankete katılanların % 50,5’i (278 kişi) kısmen, % 28,5’i (157 kişi) evet cevabını vermektedirler. Anket uygulanan katılımcı grubunun çoğunluğu, dinlediği vaazları kısmen tatmin edici bulmaktadır.

Tablo-10-Katılımcı grubunun din adamlarının konuşma kabiliyeti (dini hitabeti), din görevlilerinin davranışlarının olumlu ve olumsuz bir değişiklik yapması durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Din adamlarının konuşma kabiliyeti (dini hitabeti) sizce nasıldır?	-Çok iyi	42	7,6
	-İyi	149	27,1
	-Normal	225	40,9
	-Zayıf	93	16,9
	-Başka	24	4,4
	-Cevapsız	17	3,1
	-Toplam	550	100
Din görevlilerinin davranışları sizde olumlu ve olumsuz bir değişiklik yaptı mı?	-Evet	258	46,9
	-Hayır	270	49,1
	-Cevapsız	22	4
	-Toplam	550	100

“Din adamlarının konuşma kabiliyeti (dini hitabeti) sizce nasıldır?” sorusuna ankete katılanların % 40,9’u (225 kişi) normal, % 27,1’i (149 kişi) iyi buluyorum diye ifade etmektedir. Eldeki bulgulardan hareketle katılımcı grubunun büyük çoğunluğu din görevlilerinin konuşma kabiliyetini normal ve iyi olarak bulmaktadır. Çekin’ in araştırmasında da örneklem grubunun % 41,9’u din görevlilerinin konuşma kabiliyetini yeterli bulduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁵

“Din görevlilerinin davranışları sizde olumlu ve olumsuz bir değişiklik yaptı mı?” sorusuna ankete katılanların % 49,1’u (270 kişi) hayır yapmadı,% 46,9’u (258 kişi) evet yaptı diye ifade etmektedir. Açık uçlu olarak sorulan, cevabınız evet ise ne gibi değişiklik yaptı katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edildiğinde: Önceleri namaz fazla kılmıyordum ama tanıştıktan sonra namazları daha düzenli kılmaya başladım, kendi davranışlarımı düzeltme şansı elde ettim, dini yaşamın hayattan, sosyallikten koparmayacağını, ibadetlerin usullerini öğrenmiş oldum. Ayrıca din görevlilerinin davranışları bakış açımı değiştirdi şeklinde genelde olumlu anlamda değişiklik yaptığını ifade etmektedirler. Hayır, yapmadı diyenlerle yapılan mülakatlarda ise hayır cevabını genellikle olumsuz bir değişiklik yapmadı anlamında hayır cevabını verdiklerini belirtirler.

¹⁵⁵ Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 114.

Tablo-11-Örneklem grubunun toplumun dini ihtiyaçlarının karşılamasından öncelikli olarak kimlerin sorumlu olduğu, dini inanç ve ibadetlere karşı olan ilgisizliğinin en önemli sebebi durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Toplumun dini ihtiyaçlarının karşılamasından öncelikli olarak kimler sorumludur?	-Devlet	71	12,9
	-Anne-baba	340	61,8
	-Okullarda öğretmenler	10	1,8
	-Din adamları	72	13,1
	-Başka	33	6
	-Cevapsız	24	4,4
	-Toplam	550	100
Toplumun dini inanç ve ibadetlere karşı olan ilgisizliğinin en önemli sebebi?	-Eğitim	136	24,7
	-Medya	107	19,5
	-Anne-baba	163	29,6
	-Din görevlilerinin tutum ve davranışları	73	13,3
	-Başka	37	6,7
	-Cevapsız	34	6,2
	-Toplam	550	100

“Toplumun dini ihtiyaçlarının karşılamasından öncelikli olarak kimler sorumludur?” sorusuna ankete katılanların % 61,8’i (340 kişi) anne-baba, % 13,1’i (72 kişi) din adamları, % 12,9’u (71 kişi) devlet sorumludur diye ifade etmektedir. Dolayısıyla ankete katılan büyük çoğunluğu dini ihtiyaçların karşılanmasında öncelikli olarak anne-babayı görmektedir. Daha önce Uygun tarafından yapılan araştırmaya katılanların % 40,32’si öncelikli olarak devlet sorumludur diye cevap vermektedir.¹⁵⁶ Anne-baba ikinci sırada yer almıştır. Bu da gösteriyor ki zamanla bireylerin algıları değişebilmektedir. Başka seçeneğini işaretleyenler genellikle bireyin kendisi sorumludur diye ifade etmektedir.

“Toplumun dini inanç ve ibadetlere karşı olan ilgisizliğinin en önemli sebebi?” sorusuna görüldüğü gibi ankete katılanların % 29,6’sı (163 kişi) anne-baba, % 24,7’si eğitim ifade etmektedir. Elde edilen bulgular birbirini destekler niteliktedir. Başka seçeneğini işaretleyenler ise genellikle kendi acizlikleri, araştırıp öğrenmemeleri, kendi isteksizlikleri ve çevreyi iyi algılayamamaları diye ifade etmektedir.

¹⁵⁶ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 52.

Tablo-12-Örneklem grubunun din görevlilerinin esas mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmalarını, mevlit, hatim ve taziyelerde yaptıkları görevlerden maddi karşılık alması durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Din görevlilerinin esas mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmaları konusunda görüşünüz?	-Hiçbir şekilde başka işle uğraşmamaları gerekir	162	29,5
	-Görevlerini aksatmamak kaydıyla çalışabilirler	328	59,6
	-Sadece haftalık izinlerde çalışabilirler	23	4,2
	-Başka	25	4,5
	-Cevapsız	12	2,2
	-Toplam	550	100
Din görevlilerinin mevlit, hatim ve taziyelerde yaptıkları görevlerden maddi karşılık almasını nasıl değerlendiriyorsunuz?	-Yaptıkları işin karşılığını alabilirler	124	22,5
	-Zaten asli görevleridir, almamalıdır	267	48,5
	-Kararsızım	79	14,4
	-Başka	61	11,1
	-Cevapsız	19	3,5
	-Toplam	550	100

“Din görevlilerinin esas mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmaları konusunda görüşünüz nedir?” sorusuna görüldüğü gibi ankete katılanların % 59,6’sı (328 kişi) görevlerini aksatmamak kaydıyla çalışabilirler, % 29,5’i (162 kişi) hiçbir şekilde başka işle uğraşmamaları gerekir diye ifade etmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda halkın büyük çoğunluğu din görevlilerinin kendi görevlerini aksatmamak kaydıyla başka işle uğraşabileceklerini ifade etmektedir. Katılımcı grubuyla yaptığımız mülakatlarda, halkın din görevlilerine ayrı bir saygınlık duyduğu, bunun için de din görevlilerinin hayat standartlarının yüksek olmasını, maddi yönde herhangi bir sıkıntı yaşamamaları gerektiğini, maddi yönde ne kadar iyi olurlarsa yaptıkları işe o kadar önem vereceklerini düşünmektedirler.

Uygun’un 1992 yılında yaptığı araştırmaya katılanların % 67,20’si görevlerini aksatmamak kaydıyla çalışabilirler¹⁵⁷ diye ifade etmektedirler. İki araştırma arasında 21 yıllık bir süre geçmesine rağmen halkın bu konudaki sosyal algı hala değişmemektedir.

“Din görevlilerinin mevlit, hatim ve taziyelerde yaptıkları görevlerden maddi karşılık almasını nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna görüldüğü gibi ankete katılanların % 48,5’i (267 kişi) zaten asli görevleridir; almamalıdır, % 22,5 (124 kişi) yaptıkları işin karşılığını alabilirler diye ifade etmektedir. Elde edilen

¹⁵⁷ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 55.

bulgulardan hareketle halkın büyük bir kısmı bu tür faaliyetleri din görevlilerinin asli görevi olarak kabul etmekte ve bu tür faaliyetlerden herhangi bir ücret alınmaması gerektiğini ifade etmektedirler. Uygun'un yaptığı araştırmaya katılanların %65,59'u asli görevleridir, almamalıdır¹⁵⁸ diye ifade etmektedirler. Dolayısıyla Uygun'un yaptığı araştırma sonuçları araştırmamızı destekler niteliktedir.

Tablo-13-Örneklem grubunun din görevlilerinin en önemli görevleri ve yetkisi ne kadar olmalı durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%	
Din görevlilerinin en önemli görevleri hangisidir?	-Ezan okuyup, namaz kıldırmak	154	28	
	-Kur'an ve mevlit okumak	17	3,1	
	-Taziye ve nikâh gibi işleri yürütmek	10	1,8	
	-Cami cemaatiyle birlikte camiye gelmeyen kimselerle de ilgilenmeler	105	19,1	
	-Kur'an eğitimi vermek	69	12,5	
	-Başka	145	26,4	
	-Cevapsız	50	9,1	
	-Toplam	550	100	
	Din görevlilerinin yetkisi ne kadar olmalıdır?	-Caminin dışına taşmamalı	120	21,8
		-Her yerde dini hizmet verebilmeli	382	69,5
-Başka		17	3,1	
-Cevapsız		31	5,6	
-Toplam		550	100	

“Din görevlilerinin en önemli görevleri hangisidir?” sorusuna ankete katılanların % 28,0’i (154 kişi) ezan okuyup, namaz kıldırmak, % 19,1’i (105 kişi) cami cemaatiyle birlikte camiye gelmeyen kimselerle de ilgilenmeler diye ifade etmektedir. Ankette katılanların %26,4’ü başka seçeneğini işaretlemiştir. Başka seçeneğini işaretleyenler genellikle diğer seçeneklerin bir kısmını ya da hepsi diye ifade etmektedir.

“Din görevlilerinin yetkisi ne kadar olmalıdır?” sorusuna ankete katılanların % 69,5’i (382 kişi) her yerde dini hizmet verebilmeli,% 21,8(120 kişi) caminin dışına taşmamalı diye ifade etmektedir. Her yerde din hizmeti vermeli sorusunun devamında sorulan örneğin sorusuna; sokakta, mahallede, taziyelerde, konferans ve seminerlerde verebilir diye cevaplamaktadırlar.

¹⁵⁸ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 56.

Tablo-14-Örneklem grubunun “Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma”, “Başkasına verir telkini, kendisi yutar salkımı” görüşe katılma durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
“Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma”, “Başkasına verir telkini, kendisi yutar salkımı” görüşe katılıyor musunuz?	-Aynen katılıyorum	149	27,1
	-Din adamlarının aleyhinde söylenmiş sözlerdir	192	34,9
	-Kararsızım	125	22,7
	-Başka	68	12,4
	-Cevapsız	16	2,9
	-Toplam	550	100

“Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma, Başkasına verir telkini, kendisi yutar salkımı, görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna ankete katılanların % 34,9’u (192 kişi) din adamlarının aleyhinde söylenmiş sözlerdir, % 27,1’i (149 kişi) aynen katılıyorum diye ifade etmektedir. Uygun’un araştırmasına baktığımız zaman arada uzun süre geçmesine rağmen halkın %72,32’si din görevlilerini kötüleme için söylenmiş sözler olduğu konusundaki temayülünü koruduğu¹⁵⁹, ancak az da olsa katılıyorum seçeneğini işaretleyenlerde bir artış olduğu gözlenmektedir. Eldeki bulgulardan hareketle halkın büyük bir kısmı halen din adamlarına saygı duyduğu ve bu tür yakıştırmalara katılmadığı görülmektedir.

Tablo-15-Örneklem grubunun toplumda din görevlilerinin itibarı-saygınlığı, din görevlileri toplum nezdinde saygın bir yere sahip değillerse bunun en önemli sebebi durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Toplumda din görevlilerinin itibarı-saygınlığı nasıldır?	-Oldukça yüksek bir saygınlığa sahiptirler	123	22,4
	-Normal bir saygınlığa sahiptirler	311	56,5
	-Düşük bir saygınlığa sahiptirler	64	11,6
	-Başka	29	5,3
	-Cevapsız	23	4,2
	-Toplam	550	100
Din görevlileri toplum nezdinde saygın bir yere sahip değillerse sizce bunun en önemli sebebi nedir?	-Dini tutum ve davranışlarındaki samimiyetsizliklerinden	182	33,1
	-Kişiler arası ve sosyal ilişkilerindeki zayıflıktan	85	15,5
	-Din görevlileri hakkında yapılan olumsuz yayınlardan	52	9,5
	-Toplumun dine karşı olan ilgisizliğinden	73	13,3
	-Halkla kaynaşamamalarından	39	7,1
	-Mesleki alanda yetersizliklerinden	30	5,5
	-Başka	26	4,7
	-Cevapsız	63	11,5
-Toplam	550	100	

¹⁵⁹ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 60.

“Toplumda din görevlilerinin itibarı-saygınlığı nasıldır?” sorusuna ankete katılanların % 56,5’i (311 kişi) normal bir saygınlığa sahiptirler, % 22,4’ü (123 kişi) oldukça yüksek bir saygınlığa sahiptirler diye ifade etmektedir. Katılımcıların %78,9’u normal ve yüksek saygınlığa sahip olduğu görüşündedir.

“Din görevlileri toplum nezdinde saygın bir yere sahip değillerse sizce bunun en önemli sebebi nedir?” sorusuna ankete katılanların % 33,1’i (182 kişi) dini tutum ve davranışlarındaki samimiyetsizliklerinden,% 15,5’i (85 kişi) kişiler arası ve sosyal ilişkilerindeki zayıflıktan,13,3’ü (73 kişi) toplumun dine karşı olan ilgisizliğinden diye ifade etmektedirler. Burada dikkatimizi çeken katılımcıların % 33,1’i (182 kişi) gibi büyük bir kısmı din görevlisinin itibarının düşük olmasının sebebini din görevlilerinin dini tutum ve davranışlarındaki samimiyetsizliklerine bağladıkları görülmektedir.

Karahan tarafından yapılan araştırmada örnekleme giren deneklerin % 56,5’nin din adamlarının saygınlığının düşük olmasının nedeninin kendi bilgi, görgü eksiklikleri, dini, tutum ve davranışlarındaki tutarsızlıklar olduğunu ifade etmeleri araştırmamızı destekler niteliktedir.¹⁶⁰

Tablo-16-Örneklem grubunun din görevlilerinin bir takım dini hizmetler gerçekleştirmek amacıyla cemaatten para toplamaları durumu dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Din görevlilerinin bir takım dini hizmetler gerçekleştirmek amacıyla cemaatten para toplamalarını nasıl buluyorsunuz?	-Din görevlileri cemaatten hiçbir zaman para toplamamalı	166	30,2
	-Din görevlileri cemaatten arada bir para toplayabilir	114	20,7
	-Bu eserleri camiye gelenler yaşatacağı için din görevlileri cemaatten para toplayabilir	201	36,5
	-Başka	51	9,3
	-Cevapsız	18	3,3
	Toplam		550

“Din görevlilerinin bir takım dini hizmetler gerçekleştirmek amacıyla cemaatten para toplamalarını nasıl buluyorsunuz?” sorusuna ankete katılanların % 36,5’i (201 kişi) bu eserleri camiye gelenler yaşatacağı için din görevlileri cemaatten para toplayabilir, % 20,7’si (114 kişi) din görevlileri cemaatten arada bir para toplayabilir diye ifade etmektedir. Eldeki bulgulardan hareketle halkın büyük

¹⁶⁰ Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı*, s. 117

çoğunluğu camilerde para toplanmasını uygun görmektedir.

3.Katılımcıların Olgusal Yapısına Göre, Din Adamı Algılarıyla İlgili Karşılaştırmalı Bulgular

Çapraz tablo, araştırmaya katılan denek ya da katılımcıların iki ya da daha çok sınıflamalı değişkene göre frekans ve yüzde dağılımını verir. Bizler de bu araştırmada iki değişkene göre ortaya çıkan bulguları tablolar halinde vermeye çalıştık.

Tablo-17-Öğrenim durumunuz? * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?

Öğrenim Durumu	Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?					
		Olumlu	Olumsuz	Başka	Cevapsız	Toplam
Okur-yazar	N	3	1	0	1	5
	%	60,0	20,0	,0	20,0	100
İlkokul mezunu	N	24	1	0	0	25
	%	96,0	4,0	,0	,0	100
Ortaokul mezunu	N	19	2	3	2	26
	%	73,1	7,7	11,5	7,7	100
Lise	N	86	4	4	4	98
	%	87,8	4,1	4,1	4,1	100
İmam hatip lisesi	N	1	1	0	0	2
	%	50,0	50,0	,0	,0	100
Yüksekokul mezunu	N	42	2	10	6	60
	%	70,0	3,3	16,7	10,0	100
Üniversite	N	210	41	49	22	322
	%	65,2	12,7	15,2	6,8	100
Başka	N	8	3	0	1	12
	%	66,7	25,0	,0	8,3	100
Toplam	N	393	55	66	36	550
	%	71,5	10,0	12,0	6,5	100

Örneklem grubunun öğrenim seviyelerine göre, kafalarındaki din adamı tipini karşılaştırdığımızda; öğrenim durumu ilkokul olanların % 96'sı, lise olanların % 87,8'i ve öğrenim durumu üniversite mezunu olanların % 65,2'si olumlu tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir.

Araştırmada örneklem grubunun eğitim seviyeleri yükseldikçe, din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır sorusuna verilen olumsuz olduğu görüşünün arttığı ortaya çıkmaktadır. İlkokul mezunlarının % 4'ü, lise mezunlarının % 4,1'i, üniversite mezunlarının % 12,7'si, öğrenim durumunu başka diye işaretleyen yüksek lisans, doktora vb. bölümde olanların % 25'i olumsuz tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir.

Tablo-18-Mesleğiniz * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?

Mesleğiniz	Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?					
		Olumlu	Olumsuz	Başka	Cevapsız	Toplam
Memur (Emekli dâhil)	N	203	36	46	18	303
	%	67,0	11,9	15,2	5,9	100
İşçi (Emekli dâhil)	N	31	1	3	1	36
	%	86,1	2,8	8,3	2,8	100
Esnaf	N	39	5	0	5	49
	%	79,6	10,2	,0	10,2	100
Çiftçi	N	8	0	1	1	10
	%	80,0	,0	10,0	10,0	100
Doktor, avukat, mühendislik, eczacı vb.	N	25	0	7	2	34
	%	73,5	,0	20,6	5,9	100
Başka	N	79	12	9	8	108
	%	73,1	11,1	8,3	7,4	100
Cevapsız	N	8	1	0	1	10
	%	80,0	10,0	,0	10,0	100
Toplam	N	393	55	66	36	550
	%	71,5	10,0	12,0	6,5	100

Gruplar arasında yapılan çoklu araştırmaya göre memur (emekli dahil) % 67'si, işçi (emekli dahil) %86,1'i, doktor, avukat, mühendislik, eczacı vb. meslek sahibi olanların ise % 73,5'i olumlu görüş ortaya koyduğu görülmektedir. Araştırmamıza katılanların 550 kişiden 303'ü mesleği memur olanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla memur olanların görüşü araştırmamızda önemli bir yer tutmaktadır.

Tablo-19-Yaşınız * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?

Yaşınız	Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?					
		Olumlu	Olumsuz	Başka	Cevapsız	Toplam
15-25	N	66	8	13	6	93
	%	71,0	8,6	14,0	6,5	100
26-40	N	238	38	47	24	347
	%	68,6	11,0	13,5	6,9	100
41-55	N	69	9	4	5	87
	%	79,3	10,3	4,6	5,7	100
56 ve Yukarı	N	16	0	2	0	18
	%	88,9	,0	11,1	,0	100
Cevapsız	N	4	0	0	1	5
	%	80,0	,0	,0	20,0	100
Toplam	N	393	55	66	36	550
	%	71,5	10,0	12,0	6,5	100

Tablodaki verilere baktığımızda din görevlilerinin yaşı ile kafalarındaki din görevlisi tipi arasında bir ilişki olduğunu görmekteyiz. Araştırmamıza katılanlar arasında 550 kişiden 347'sini oluşturarak önemli bir yere sahip olan 26-40 yaş grubu

% 68,6'sı din adamı denilince kafamda olumlu tip canlanmaktadır.

Tabloda da görüldüğü gibi yaş faktörü yönünden bireylerin kafalarındaki din görevlisi tipi ile ilgili elde edilen verilere genel olarak baktığımızda, 26-40 yaş grubunda olanların diğer yaş grubunda olanlara göre daha olumlu oldukları görülmektedir.

Tablo-20-Gelir * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?

Gelir	Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?					
		Olumlu	Olumsuz	Başka	Cevapsız	Toplam
Yüksek	N	17	3	0	2	22
	%	77,3	13,6	,0	9,1	100
Orta	N	327	43	57	30	457
	%	71,6	9,4	12,5	6,6	100
Düşük	N	44	9	9	4	66
	%	66,7	13,6	13,6	6,1	100
Cevapsız	N	5	0	0	0	5
	%	100,0	,0	,0	,0	100
Toplam	N	393	55	66	36	550
	%	71,5	10,0	12,0	6,5	100

Gruplar arasında yapılan çoklu karşılaştırmaya göre gelir durumu yüksek olanların % 77,3'ü, orta olanların %71,6'sı ve düşük olanların ise % 66,7'si din adamı denilince kafamda olumlu tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir. Dolayısıyla tablodaki verilerden hareketle bireylerin gelir düzeyi ile kafalarındaki din adamı tipi arasında doğru orantı olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Yani gelir düzeyi yükseldikçe din görevlileri hakkındaki olumlu algı da yükselmektedir.

Tablo-21-Halen oturmakta olduğunuz yer? * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?

Yerleşim Yeri	Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?					
		Olumlu	Olumsuz	Başka	Cevapsız	Toplam
İl	N	268	41	46	29	384
	%	69,8	10,7	12,0	7,6	100
İlçe	N	68	9	13	5	95
	%	71,6	9,5	13,7	5,3	100
Belde	N	20	2	1	0	23
	%	87,0	8,7	4,3	,0	100
Köy	N	34	2	6	2	44
	%	77,3	4,5	13,6	4,5	100
Cevapsız	N	3	1	0	0	4
	%	75,0	25,0	,0	,0	100
Toplam	N	393	55	66	36	550
	%	71,5	10,0	12,0	6,5	100

Gruplar arasında yapılan çoklu karşılaştırmaya göre ilde ikamet edenlerin % 69,8'i, ilçede ikamet edenlerin % 71,6'sı, beldede ikamet edenlerin % 87'si ve köyde

ikamet edenlerin 77,3'ü din adamı denilince kafamda olumlu bir tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir. Bireylerin ikamet ettikleri yer ile kafalarındaki din adamı tipi arasında bir bağlantı kurulabilir.

Tablo-22-Aşağıdakilerin hangisi size daha yakındır? * Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?

Yakınlık	Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?					
		Olumlu	Olumsuz	Başka	Cevapsız	Toplam
Sünni-Müslüman	N	278	29	39	20	366
	%	76	7,9	10,7	5,5	100
Caferi-Şii Müslüman	N	103	16	16	13	148
	%	69,6	10,8	10,8	8,8	100
Alevi- Müslüman	N	3	4	3	2	12
	%	25	33,3	25,0	16,7	100
Diğer	N	9	6	7	0	22
	%	40,9	27,3	31,8	,0	100
Cevapsız	N	0	0	1	1	2
	%	,0	,0	50	50,0	100
Toplam	N	393	55	66	36	550
	%	71,5	10	12	6,5	100

Gruplar arasında yapılan çoklu karşılaştırmaya göre kendisini Sünni İslam geleneğe yakın hissedenlerin % 76,0'ı, kendisini Caferi-Şii İslam geleneğe yakın hissedenlerin % 69,6'sı, kendisini Alevi İslam geleneğe yakın hissedenlerin ise % 25'i din adamı denilince kafamda olumlu tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir.

Tablo-23-Kafalarındaki din adamı tipinin dindarlık durumuna göre Kruskal Wallis testi sonucu

Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	P
Dindarım	340	251,60	1	21,41	,000*
Az dindarım	200	302,64			

* P < ,05

Katılımcıların birbirine yakın olan, çok dindar ve dindar kategorilerini “dindarım”, dinle az ilgiliyim ve dinle ilgim yok kategorisini de “az dindarım” olarak birleştirdik. Katılımcıların farklı dindarlık durumlarına göre kafalarındaki din adamı tipinin Kruskal Wallis testi sonuçları tablo-23'te verilmiştir.

Analiz sonuçları, çalışmaya katılan katılımcıların dindarlık durumlarına göre kafalarındaki din adamı tipinin anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir,

x^2 (sd = 1, n=540) = 21,41, P < ,05. Bu bulgu katılımcıların dindarlık durumlarının kafalarındaki din adamı tipini canlandırmada farklı etkilere sahip olduğunu gösterir. Din adamı denince kafanızda canlanan bir tipe uygulama sonrasında grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, az dindarım grubunun en yüksek, bunu dindarım grubunun izlediği görülmektedir.

Tablo-24- Sizce bir din görevlisinde bulunması gereken en önemli üç özellik ne olmalıdır? Açık uçlu sorusuna katılımcıların verdikleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Din Görevlisinde Bulunması Gereken Özellik	Sayı
Dini bilgi ve mesleki yeterlilik	130
Güvenilir olması	115
Samimiyet	113
Hoşgörülü	90
Hitabetinin iyi olması	82
Tutarlılık	67
Kişiler arası ilişkiler	31
Örnek olması	12
Kılık-kıyafetine dikkat etmeli	10
Kültürlü olması	8
Diğerleri	120

Bu anketin sonunda açık uçlu olarak sorulan bir din görevlisinde bulunması gereken en önemli üç özellik ne olmalıdır? sorusuna katılımcıların tabloda verdikleri cevapları analiz ettiğimizde katılımcılar din görevlilerinde öncelikle dini bilgi-mesleki yeterlilik, güvenilir ve samimiyet gibi özelliklerin olması istemektedir.

Tablo-25- Sizce bir din görevlisinde bulunmaması gereken en önemli üç özellik nedir? Açık uçlu sorusuna katılımcıların verdikleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Din Görevlisinde Bulunmaması Gereken Özellik	Sayı
Yalan	134
Samimiyetsizlik	53
Kibir	19
Tutarsızlık	14
Diğerleri	111

Bu anketin sonunda açık uçlu olarak sorulan bir din görevlisinde bulunmaması gereken en önemli üç özellik nedir? sorusuna katılımcıların tabloda verdikleri cevaplar analiz ettiğimizde öncelikle katılımcılar din görevlilerinde yalan konuşmayı, samimiyetsizliği ve kibirli olmayı bulunmaması gereken özellik olarak belirtmektedirler.

Bu çalışma kapsamında toplanan verilerin analizinden elde edilen bulguları genel olarak şöyle değerlendirmek mümkündür:

a) İnsanların hayatlarını şekillendiren ve kognitif (bilişsel) dünyalarının oluşmasını etkileyen faktörlerden birisi de onların meslekleridir. Farklı meslek gruplarındaki kimseler, meseleleri çok değişik şekillerde algılayabilmektedir. Bu açıdan kişilerin sahip oldukları mesleklerin kafalarındaki din adamı tipi üzerinde önemli bir faktör olduğunu düşünerek meslek grubu değerlendirmeye tabi tutulması gereken önemli bir değişkendir.¹⁶¹

Mesleki duruma bağlı olarak halkın inanç, ibadet ve algılarında bir farklılaşma meydana gelmektedir. Bulgulara göre (Tablo-18) memur (emekli dâhil) % 67'si, işçi (emekli dâhil) % 86,1'i, doktor, avukat, mühendislik, eczacı vb. meslek sahibi olanların ise % 73,5'i din adamları hakkında olumlu görüş ortaya koyduğu görülmektedir.

b) Halkın din görevlileriyle ilgili algıları yaş değişkenine bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Araştırmamızda önemli bir yere sahip olan 26-40 yaş grubunun % 68,6'sı din adamı denilince kafamda olumlu tip canlanmakta olduğunu ifade etmektedir. (Bkz. Tablo-19) Tabloda da görüldüğü gibi yaş faktörü yönünden bireylerin kafalarındaki din adamı tipi ile ilgili elde edilen bulgulara genel olarak baktığımızda, katılımcıların yaşı büyüdükçe din adamlarıyla ilgili daha olumlu bir algıya sahip oldukları görülmektedir.

c) Kişilerin gelir durumu ve bununla beraber olarak sürdürdükleri hayat tarzı da, onların düşünce dünyalarının oluşmasını ve durumlara, olaylara bakış açılarını, algılarını büyük ölçüde etkilemektedir. Bulgulara göre (Tablo-20) gelir durumu yüksek olanların % 77,3'ü, orta olanların % 71,6'sı ve düşük olanların ise % 66,7'si din adamı denilince kafamda olumlu tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir. Dolayısıyla tablodaki istatistiklerden hareketle bireylerin gelir düzeyi ile kafalarındaki din adamı tipi arasında doğru orantı olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Yani gelir düzeyi yükseldikçe din görevlileri hakkındaki olumlu algı da yükselmektedir.

¹⁶¹ Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı*, s. 122.

d) Yerleşim yerlerine bağlı olarak halkın din görevlileri hakkındaki algılarında bir farklılaşma meydana gelmektedir. Köyde, beldede ve şehirde ikamet etmek bir hayat biçimidir. Farklı çevrelerde doğarak hayatlarının bir bölümünü burada geçirmek diğer sosyal olaylarda olduğu gibi insanların dindarlıklarını ve algılarını etkileyen faktörler arasındadır. Tek sebep olmasa da bireylerin ikamet ettiği yerleşim yeri, sosyal olay ve olgulara etki ettiği bir gerçektir. Bu bağlamda kişilerin ikamet ettikleri, doğdukları yer dindarlıklarında ve din adamı algılarında önemli bir değişkendir.

e) Bulgulara göre (Tablo-17), katılımcı grubunun öğrenim seviyelerine göre, kafalarındaki din adamı tipini karşılaştırdığımızda; öğrenim durumu ilkökul olanların % 96'sı, lise olanların % 87,8'i ve öğrenim durumu üniversite mezunu olanların % 65,2'si olumlu tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir. Araştırmada eğitim seviyesi yükseldikçe, katılımcı grubunun da olumsuz din adamı algısında bir artış olduğu görülmektedir.

f) Halkın kendini yakın hissettiği dini geleneğe (Sünni İslam gelenek, Caferi-Şii İslam gelenek, Alevi İslam gelenek) bağlı olarak din görevlileri hakkındaki algılarında bir farklılaşma meydana gelmektedir. Bulgulara göre (Tablo-22) kendisini Sünni İslam geleneğe bağlı olarak hissedenlerin % 76,0'ı, kendisini Caferi-Şii İslam geleneğe bağlı olarak hissedenlerin % 69,6'sı, kendisini Alevi İslam geleneğine bağlı olarak hissedenlerin % 25'i din adamı denilince kafamda olumlu tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir.

Katılımcıların dini geleneklerine göre değil de, genel olarak baktığımız zaman ise katılımcıların % 71,5'i olumlu , % 10'u ise din adamı denilince kafamda olumsuz tip canlanmaktadır diye ifade etmektedirler. Olumlu tip denilince açık uçlu sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edildiğinde: *Yaşamına dini düşünceyi yansıtan, dine en iyi şekilde vitrin olabilen, hayattaki yaşayışıyla örnek olabilen, topluma doğru yolu gösteren ve önderlik edebilen, güzel üsluba sahip, güler yüzlü, alçak gönüllü, toplumla iletişim içinde olan, model insan tipi, doğru-yanlış, haklı-haksız konusunda yönlendirici, nur yüzlü, iyi kalpli, insanları kırmayan, ağır başlı, dini bilgisi tam olan vb.* özellikler ortaya çıkmaktadır.

Olumsuz tip denilince açık uçlu sorusuna ise katılımcıların verdikleri cevaplar analiz edildiğinde: *Çıkarıcı, güven vermeyen, dar görüşlü, suratı asık, konuşmaya soru sormaya korkulan, kendilerine yüklenen görevin gereğini yerine getirmeyen, ilmiyle amel etmeyen, işi maddiyata dökmüş* vb. özellikleri ortaya çıkmaktadır. Cami cemaatinde bir vatandaşla yapılan mülakatta, camideki bir din görevlisiyle ilgili olarak tanık olduğu bir durumu şöyle anlatmaktadır:

“ Özellikle camiye gittiğimde cep telefonumu kapatırım. Ancak camideki din görevlisinin cep telefonu açık kaldığı durumlarda göstermiş olduğu sert tepki aklıma geldiği anda ben dikkatimi namazdan ziyade acaba telefonu kapattım mı, kapatmadım mı diye düşünmeye başlarım. Neticede bizler insanız. Unutma özelliğine sahibiz. Böyle bir durumda daha yumuşak bir hitapla uyarılabilir. ”

Araştırmadaki bulgulardan hareketle halk, din görevlilerini mesleki ve şahsi özellikleri yönüyle yetersiz görüyor olsa da, dinine olan bağlılık ve saygınlıktan dolayı, din görevlileri hakkında söylenenleri tasvip etmemekte, din adamlarına saygı gösteriyor ve din adamı denilince halkın kafasında hala olumlu bir tip canlanmaktadır.(Bkz.Tablo-8) Ayrıca katılımcıların dindarlık durumlarına göre kafalarında canlanan din adamı tipinin analiz sonuçlarına baktığımızda, çalışmaya katılan katılımcıların dindarlık durumlarına göre kafalarındaki din adamı tipinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir.

g) Uygulamada bir sanat olan halkla ilişkiler, iletişim kurallarını bilmeyen insanların yapacakları işler değildir. Bundan dolayıdır ki, din görevlilerinin halkla ilişkiler konusunda da çok iyi yetişmeleri gerekir.¹⁶² Cami görevlisi ile cemaat arasındaki iletişim, cami dışında yürütülen yaygın din eğitiminin amaçlarının gerçekleşmesi bakımından önem arz etmektedir.¹⁶³ Çünkü cemaatin öğrenim ve kültür seviyesi giderek yükselmektedir. Ankara il sınırlarındaki camii ve mescitlere devam eden cemaat üzerinde yapılan bir alan araştırmasına göre, lise ve üniversite mezunu cemaatin oranı % 51'e ulaşmıştır. Toplumdaki bu dinamik gelişmeye uygun şekilde din görevlilerinin de dini bilgi ve kültür seviyesinin aynı hızda geliştiğini, günümüzdeki ikna ve iletişim tekniklerini yeterince kullanabildiklerini söylemek çok zordur.¹⁶⁴ Eldeki bulgulara göre araştırmaya katılanların din görevlileriyle sosyal

¹⁶² Hayrullah Köken, Hayati Tetik, *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, Ankara: DİB Yayınları, 2006, s. 191.

¹⁶³ Tetik, *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, s. 192.

¹⁶⁴ Tetik, *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, s. 58.

iletişimleri konusunda % 30,2'si ara sıra görüşürüz, % 19,3'ü hiçbir iletişimim veya görüşmem yoktur şeklinde ifade etmektedir.(Bkz.Tablo-5) Aynı şekilde tablo-7'de din görevlilerinde gördüğünüz en önemli eksiklik nedir? sorusuna ankete katılanların % 18,7'si kişiler arası ve sosyal ilişkilerde zayıflık, ifade etmektedir. Ayrıca katılımcılar tablo-13'te din görevlilerinin yetkisi ne kadar olmalıdır? sorusuna ankete katılanların % 69,5'i her yerde dini hizmet verebilmeli, diye ifade etmektedir. Eldeki bulgulardan hareketle katılımcılar din görevlilerini sosyal iletişim yönünde zayıf görmekte, aslında katılımcılar din görevlileri her yerde dini hizmet verebilmeli ifadesiyle sosyal ilişkilere biraz daha ağırlık vermesi gerektiğini ifade etmektedir.

h) Geleneksel halk dindarlığı kalıplarını aşamayan, güncellikten ve toplumsal hayatın gerçeklerinden uzak bir anlayıştan dolayı, insanların dini kurumlara ve görevlilere olan güvenlerini kaybettiklerini, başka kaynaklara yöneldiklerini görebilmekteyiz.¹⁶⁵ Dini bir konuda katılımcıların (Tablo-6) % 51,1'i yani katılımcı grubunun büyük kısmı dini bir konuda ilk olarak dini kitaplara başvurmakta, daha sonra ise imam-hatiplere başvurduğunu ifade etmektedir. Uygun, araştırmasında anket uyguladığı kişilerin % 45.43'ü dini konularda bilgi edinmek istediğinde önce dini kitaplara başvurduklarına işaret etmektedir.¹⁶⁶ Dam tarafından yapılan çalışmada ise, dinle ilgili herhangi bir problemle karşılaşan kişilerin bunun çözümü için öncelikle "kitaplardan kendim araştırım" diyen yetişkinlerin oranı oldukça yüksek çıkmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafında yapılan araştırma sonuçlarına göre, halkın çoğunluğu merak ettikleri dini konularda dini kitaplara bakmayı tercih etmektedir.¹⁶⁷ Yine Karahan tarafından yapılan çalışmada da örneklem grubunun % 60,0'ı dinî konularda bilgi edinmek istediklerinde önce dinî kitaplara başvurduklarını ifade etmektedir.¹⁶⁸ İmam-hatipler (İmam-Molla) dini kitaplardan sonra başvuru alan ikinci kaynak konumdadırlar. Bunda değişik etkenler etkili olabilmektedir. Halkın din görevlilerinin mesleki bilgilerini yeterli görmemesi, din görevlilerine soru sormaktan çekinmesi, sosyal ilişkilerinin ve iletişimlerinin zayıf olması gibi etkenler etkili olabilmektedir. Din görevlilerinin mesleki bilgileriyle ilgili durumuna (Tablo-7) bakılınca konu daha net anlaşılabilir.

¹⁶⁵ Hayrullah Köken, Hayati Hökelekli, *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, Ankara: DİB Yayınları, 2006, s. 58.

¹⁶⁶ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 35.

¹⁶⁷ Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 97.

¹⁶⁸ Karahan, *Türk Toplumunda İmam İmajı*, s. 114.

i) Din görevlilerine sorulan sorulara cevap alma durumunu ankete katılanların % 66'sı kısmen alabiliyorum diye ifade etmektedir. Bulgulardan (Tablo-7) hareketle örneklem grubundaki bireylerin büyük çoğunluğu din görevlilerine sordukları sorulara kısmen yeterli cevap almaktadırlar. Uygun tarafından yapılan araştırmada halkın % 52.96 kısmen yeterli cevap alabildiklerini¹⁶⁹ ve Çekin tarafından yapılan araştırmada ise halkın % 37,3'ü bazen cevap alabildiklerini belirtmektedirler.¹⁷⁰ Farklı zamanlarda yapılan çalışmalar olmasına rağmen elde edilen bulgular birbirini destekler niteliktedir.

j) Yaygın din eğitiminin en önemli unsurlarından biri de hutbelerdir. Cuma ve bayram namazlarında okunan hutbelerin, halkı bilgilendirmesi yanında eğitici ve öğretici olması gerekmektedir. Aynı zaman da cemaatin dini problemlerine çözüm getirici olmakla beraber aktüel ve güncel konuları da ihtiva etmelidir.¹⁷¹ Çekin' in araştırmasında katılımcı grubuna dâhil olan bireylerin % 47,3'ü hutbeleri faydalı bulduklarını ifade etmektedir.¹⁷² Dolayısıyla Çekin' in araştırma sonuçları, ulaştığımız bulguları (Tablo-9) desteklemektedir.

Yılgin tarafından yapılan araştırmada, camilerde okunan hutbelerin sizi tatmin etme düzeyiyle ilgili soruya biraz ve çok az tatmin ediyor diye cevap verenlerin çoğunluğu teşkil ettiği ortaya çıkmaktadır. Taş, tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre halkın çoğunluğu, hutbelerin cemaati aydınlatma açısından yetersiz olduğunu düşünmektedir. Dam'ın araştırma sonuçlarına göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu dinlediği hutbelerin kendisini kısmen tatmin ettiğini belirtmektedir. Hutbelerden sonra diğer bir yetişkin din eğitimi vasıtası vaazlardır. Haftalık olarak cuma namazlarından önce en az bir defa yapılan vaazlar, hutbelere göre daha uzun, genelde nasihat içerikli konuşmalardır. Vaazlar, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlandığı gibi din görevlilerinin kendileri tarafından hazırlanarak halka sunulmaktadır. Hutbe ile birlikte yetişkin din eğitiminin en önemli iki unsurundan biri olan vaazların halkımızın tatmin etme durumları, cami içi eğitim faaliyetlerinin etkinliğini de ortaya koymaktadır.¹⁷³ Elde edilen bulgulardan

¹⁶⁹ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 40.

¹⁷⁰ Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 99.

¹⁷¹ Benzer, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 60.

¹⁷² Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 104.

¹⁷³ Çekin, *Din Görevlisinden Beklentiler*, s. 105-106.

hareketle, halkın çoğunluğunun dinlediği hutbe ve vaazlardan tatmin olma düzeyinin düşük olduğu görülmektedir.

k) Tablo-12’de katılımcıların % 59,6’sı din adamları görevlerini aksatmamak kaydıyla çalışabileceklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla halk dine olan bağlılıktan dolayı, din görevlilerine ayrı bir saygınlık duyduğundan, bunun için de din görevlilerinin hayat standartlarının yüksek olmasını, maddi yönde herhangi bir sıkıntı yaşamamaları gerektiğini, maddi yönde ne kadar iyi olurlarsa yaptıkları işe o kadar önem vereceklerini düşünmektedirler. Uygun’un 1992 yılında yaptığı araştırmaya katılanların % 67,20’si görevlerini aksatmamak kaydıyla çalışabilirler¹⁷⁴ diye ifade etmektedirler. İki araştırma arasında 21 yıllık bir süre geçmesine rağmen halkın bu konudaki sosyal algısı değişmemiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda halkın büyük çoğunluğu din görevlilerinin kendi görevlerini aksatmamak kaydıyla başka işle uğraşabileceklerini ifade etmektedir.

Din görevlilerinin mevlit, hatim ve taziyelerde yaptıkları görevlerden maddi karşılık almasını ankete katılanların % 48,5’i zaten asli görevleridir; almamalıdır, diye ifade etmektedir. Elde edilen bulgulardan hareketle halkın büyük bir kısmı bu tür faaliyetleri din görevlilerinin asli görevi olarak kabul etmekte ve bu tür faaliyetlerden herhangi bir karşılık alınmaması gerektiğini ifade etmektedirler. Uygun’un yaptığı araştırmaya katılanların %65,59’u asli görevleridir, almamalıdır¹⁷⁵ diye ifade etmektedirler. Dolayısıyla Uygun’un yaptığı araştırma sonuçları çalışmamızı destekler niteliktedir ve halkın bu konudaki sosyal algısı da değişmemiştir.

l) Ankettin sonunda açık uçlu olarak sorulan, bir din görevlisinde bulunması gereken en önemli üç özellik sorusuna katılımcıların 130’u dini bilgi-mesleki yeterlilik, 115’i güvenilir olması ve 113’ü samimiyet gibi özellikleri sıralamaktadır. Dolayısıyla bu özellikler katılımcılar açısından din görevlisinde bulunması gereken en önemli özelliklerdir. Ayrıca katılımcılara açık uçlu olarak sorulan bir din görevlisinde bulunmaması gereken en önemli üç özellik sorusuna katılımcıların 134’ü yalan, 53’ü samimiyetsizlik ve 19’u ise ikiyüzlülük diye ifade etmektedir.

¹⁷⁴ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 55.

¹⁷⁵ Uygun, *Din Adamı İmajı*, s. 56.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada halkın din adamları hakkındaki algılarını etkileyen psiko-sosyal motiflerin neler olduğu ve bu motiflerin algıları olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilediği hususu değerlendirilmiştir. Araştırma konumuzun Iğdır örneği olması ve Iğdır'da farklı dini geleneklerin olması araştırmamız açısından önem arz etmektedir. Katılımcıların çoğunluğu dini problemlerinin çözümü için öncelikle dini kitaplara başvurduklarını, bir kısmı da sorularını doğrudan din adamlarına yönelttiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan din görevlilerine soru soranların çoğunluğu sordukları sorulara aldıkları cevapları 'kısmen yeterli' bulduklarını belirtmişlerdir. Bu durum din adamlarının mesleki bilgilerinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan katılımcıların dinledikleri hutbe ve vaazlardan tatmin olma düzeylerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca anket sonunda açık uçlu olarak sorulan sorularda katılımcıların din görevlilerinin dini bilgi-mesleki yeterliliğe, güvenilir ve samimiyet gibi niteliklere sahip olmasını; yalan, samimiysizlik ve kibir gibi niteliklerin de olmamasını istemektedir.

Katılımcıların meslek, yaş, gelir düzeyi, yerleşim yeri, eğitim düzeyi ve kendilerini yakın hissettikleri dini gelenekler gibi değişkenler farklılaştıkça din adamları hakkındaki görüş ve algılarında da bir değişimin olduğunu görebilmekteyiz. Katılımcılar din görevlilerini sosyal iletişim yönünde, mesleki alanda yetersiz görmektedir. Hutbeleri ve vaazları gerekli ve faydalı bulmakta; ancak tatmin etme yönünde yetersiz bulmaktadırlar. Dini ihtiyaçları karşılamada birinci sırada din görevlileri olması gerekirken, halk anne-babayı birinci sırada görmektedir. Halk din görevlilerinin esas mesleği dışında başka işle uğraşmasını işinin bir parçası gibi algılamakta ve aynı zaman da camii dışında yürütülen hizmetler olarak kabul edilen mevlit, hatim, taziye vb. faaliyetlerde de maddi karşılık alınmaması gerektiğini ifade etmektedir. Daha önce yapılan Uygun'un, Karahan'ın ve Çekin' in çalışmalarına baktığımızda çalışmamıza yakın sonuçlar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çalışmalar arasında uzun süre geçmesine rağmen halkın sosyal algısı halen değişmemektedir. Ancak, halk din görevlilerini mesleki ve şahsi özellikleri yönüyle yetersiz görüyor olsa da, dine olan bağlılık ve saygınlıktan dolayı, din görevlileri hakkında söylenenleri tasvip etmemektedir.

Kendisini Sünni İslam geleneğe bağlı hissedenlerin % 76,0'ı, Caferi-Şii İslam geleneğe bağlı olarak hissedenlerin ise % 69,6'sı, din adamı denilince kafamda olumlu tip canlanmaktadır diye ifade etmektedir. Ayrıca katılımcıların dini geleneklerine göre değil de, genel olarak baktığımız zaman da katılımcıların % 71,5'i olumlu, % 10'u ise din adamı denilince kafamda olumsuz tip oluştuğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmayla hem farklı dine geleneklere mensup bireylerin, hem de katılımcıların geneli, din adamlarına olan saygınlıklarını hala yitirmediklerini, bununla birlikte din adamlarıyla ilgili algının ise genel olarak olumlu olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçlardan hareketle öneri olarak;

- İmam-hatiplerin mesleki bilgilerinin zayıf olduğu tespit edilmektedir. Kendilerini ya kişisel gayretleri ya da kurum olarak düzenlenecek mesleki seminerlerle geliştirmeleri gerekir.
- Din adamları sadece camii cemaatiyle değil, aynı zaman da camii cemaati olmayan insanlarla da ilgilenmesi gerekir.
- Din adamları cami dışında yapılması gereken taziye, mevlit, hatim gibi faaliyetlerde bulunmaya özen göstermesi ve bu tür faaliyetleri maddi karşılık beklemeden yapması gerekir.
- Hutbe ve vaaz konularının güncel problemlerle ilgili olması, toplumsal olaylara yer verilmesi ve o bölgenin sorunları dikkate alınarak hazırlanması olumlu olabilir.
- İl Müftülüğü cami görevlisiyle cemaatin görüşme sıklığını düzenli olarak takip edebileceği bir sistem geliştirilebilir.
- Bizim araştırmamız nicel bir çalışma olduğu için, dolayısıyla Halktaki Din Adamı Algısı-İğdır Örneği ile ilgili daha kapsamlı nitel bir çalışma yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akpolat, Sabri, “İletişim Asrında Din Görevlileri”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 41, 3, 2005, ss. 41-54.
- Akseki, Ahmet Hamdi, “*Ahlak İlmî ve İslam Ahlakı*”, Ankara: Nur Yayınları, 2008.
- Albayrak, Ali, *Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat (Keçiören Örneği)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Bayraklı, Bayraktar, “Kur'an-ı Kerim’de Din Adamı Kavramı”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1, 1994, ss. 147-162.
- Benzer, Fatih, *Din Görevlisinden Beklentiler ve Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri-(Amasya-Sakarya- Sivas-Trabzon)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Beydilli, Kemal, “İmam”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 22, 1994.
- Buyrukçu, Ramazan, “Türkiye’de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri”, *AÜİF Dergisi*, 2, 2006, ss. 99-126
- Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012.
- Canlı, Mustafa, “Hz. Peygamber Örneğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, ed. Mehmet Bulut, Ankara: DİB Yayınları, c. 1, 2008, ss. 360-390.
- Cebeci, Suat, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, İstanbul: Alfa Yayınları, 3. Baskı, 2010.
- Cebeci, Suat, *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*, İstanbul: İz Yayınları, 2003.
- Certel, Hüseyin, “Din-İletişim İlişkisi ve Dinî İletişim Engelleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21, 2008, ss. 127-158.

Cirit, Hasan, “Vaiz ve Kıssacıların Hadis İlmîyle Münasebetleri”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 36, 1, 2000, ss. 19-54.

Çanakçı, Ahmet Ali, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği ve Yaygın Din Eğitimindeki Rolü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Demirci, Filiz, *Caferilerin Dini Örf ve Adetleri-İğdır Örneği-*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Doğan, Lütfi “Camiler ve Eğitim” , *DİB Dini, Ahlaki, Edebi, Mesleki Aylık Dergi*, c. 4, 12, 1965, ss. 231-234.

Ebû Abdîrrahman Ahmed b.Şuayb b.Ali b.Bahr b.Sinan b.Dînâr en-Nesâî, Sünen, 1-8, İstanbul, 1992.

El -Hâtır, Abdullah, *İslam Davetçisinin El Kitabı*, İstanbul: Beka Yayınları, 2007.

Genç, Adem, *Din Görevlilerinin Halkla İlişkileri (Su Şehri ve Akıncılar İlçesi Örneği)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Güney, Salih, *Sosyal Psikoloji*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 2012.

Hayrullah Köken, Hayati Hökelekli, *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, Ankara: DİB Yayınları, 2006.

Hökelekli, Hayati, vd., *Din Psikolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2010.

Hökelekli, Hayati, *Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Düşünce Kitapevi, 2. Baskı, 2009.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *Günümüzde İnsan ve İnsanlar-Sosyal Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Evrim Yayınları, 12. Basım, 2010

Karahan, Ahmet Hamdi, *Türk Toplumunda İmam İmajı: İstanbul Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

- Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayınları, 24. Basım, 2012.
- Kayaalp, İsa, *İletişim ve Dil*, Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Köylü, Mustafa, “Din Görevlisinde Bulunması Gereken Nitelikler”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 29, 3, 1993, ss. 101-112.
- Köylü, Mustafa, *Psiko-Sosyal Açısından Dini İletişim*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri, “İmam”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 22, 1994.
- Macit, Yusuf, “Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, ed. Mehmet Bulut, Ankara: DİB Yayınları, c. 1, 2008, ss. 391-424.
- Oktay, Mahmut, *Davranış Bilimlerine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları, 1996.
- Özakupınar, Yılmaz, *Psikolojinin Kavramsal Yapısı*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2000.
- Özarılan, Melike Zeynep, *Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi*, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Seyhan, Beyazıt Yaşar, *Dindarlık ve Kişilik Açısından Sabır*, Bursa: Emin Yayınları, 1. Baskı, 2016.
- Sinanoğlu, Abdulhamit, “Globalleşen Dünyada Müslümanların Problemleri”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 3, 1, 2003, ss. 79-96.
- Şeker, Necmettin, “Sözlü İletişimde Nebevi Metot Hz. Muhammed’in Konuşma Üslubu ve Adabı”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, c. 5, 10, 2011, ss. 112-128.
- Taylor, Shelley E., Peplau, Letitia Anne ve Sears, David O., çev. Ali Dönmez, *Sosyal Psikoloji*, Ankara: İmge Kitabevi, 2010.

- Tetik, Hayati, “Osmanlılardan Günümüze İmam-Hatiplik”, *Diyanet İlmî Dergi*, c. 36, 3, 2000, ss. 123-128.
- Tutar, Hasan, *Davranış Bilimleri / Kavramlar ve Kuramlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Tümer, Günay, “Din”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 9, 1994.
- Uygun, Hamdi, *Halktaki Din Adamı İmajı ve Din Görevlilerinden Beklentiler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.
- Uysal, Veysel, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1996.
- Ünver, Mustafa, “Kur’ an Ekseninde Din Görevlisinin Dikkate Alması Gereken Hususlar”, *Diyanet İlmî Dergi*, c.41, 3, 2000, ss. 71-92.
- Yüksel, A. Haluk, *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005.

İnternet Kaynakları

- Can, Ali, İslâm'a Davette Kavî-i Leyyin ve Mülâyemet Esası, Erişim Tarihi: 07.10.2014, <http://www.yeniumit.com.tr/arsiv/arsivsayi/93>.
- Diyanet, “İstatistikler”, Erişim Tarihi: 22. 07. 2013, <http://www.diyanet.gov.tr/tr/kategori/istatistikler/136>.
- Diyanet, “Yönergeler”, Erişim Tarihi: 15. 08. 2013 [.http://www.diyanet.gov.tr/UserFiles/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf](http://www.diyanet.gov.tr/UserFiles/foyyolant/5_yonergeler/10.pdf).
- İmamhatip Okulları, “Tarihçe”, Erişim Tarihi: 22. 07. 2013, <http://www.imamhatipokullari.org/tarihce.html>.

Oğuz, Mustafa, “Toplumsal Algılar ve Bireye Yansıyan Yönü”, Erişim Tarihi: 18.01.2014,http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=814:toplumsal-alg-ve-bireysel-baka-yansyanlar-&catid=54:sivil-toplum-bilinci&Itemid.

Özer, Mehmet Akif, “Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, 2012, 33, s.152. Erişim Tarihi:05.01.2014,
http://www.karam.org.tr/Makaleler/659211216_012%20ozer.pdf.

Tuik, İstatistik, Erişim Tarihi: 17. 012. 2015,
<http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>.

Wikipedia, İğdır, Erişim Tarihi: 15. 08. 2014
[http://tr.wikipedia.org/wiki/I%C4%9Fd%C4%B1r_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/I%C4%9Fd%C4%B1r_(il)).

EKLER

Sayfa 1 / 1

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

SAYI : B08.6.YÖK.2.İD.69.0.00.00-730.08.03-67
KONU: Yüksek Lisans Anket Çalışması

04/04/2013

VALİLİK MAKAMINA

İĞDIR

Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencilerinden Halis AŞUT'un Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak "Halktaki Din Adanı Algısı: Iğdır Örneği" konulu bir araştırma yapması planlanmıştır. Söz konusu araştırma planı değişik üniversitelerde / illerde yapılan benzer çalışmalar örneğinden de anlaşılacağı üzere akademik ve yöntemsel kriterlere uygun olarak hazırlanmış, pilot uygulama sonucunda yapılan güvenilirlik ve geçerlilik analizlerinden anketin bilimsel olarak yeterli olduğu anlaşılmıştır.

Bundan sonraki aşamada Iğdır genelinde halka yönelik bir örneklem uygulanması şeklinde gerçekleştirilecek olan ekteki çalışmanın bilimsel kriterlere uygunluğu tarafımızdan da yeterli görülmektedir. Bu nedenle ilimizdeki resmi ve gayri-resmi kurum ve kuruluşlarda adı geçen Yüksek Lisans öğrencimizin yapacağı anket, inceleme ve görüşmelerin uygulama sürecinde kolaylık sağlanması hususunda;

Gereğini arz ederim.

Prof. Dr. İbrahim Hakkı YILMAZ
REKTÖR

Ek:
1 adet anket formu örneği(3 sayfa)

İl Yazı İşleri Müd.
08 NISAN 2013
Van - a

Adres: Iğdır Üniversitesi Rektörlüğü Rıza Yalçın Cad. 76000 Merkez İĞDIR
Tel: +90 (476) 226 48 92/13 12
Fax: +90 (476) 226 48 92

T.C.
İĞDIR VALİLİĞİ
İl Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 88188193-490-2559
Konu : Yüksek Lisans Anket Çalışması

18/04/2013

D O S Y A

İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencilerinden Halis AŞUT'un Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak "Halktaki Din Adamı Algısı:İğdir Örneği" konulu bir araştırma yapması planlanmıştır.

Adı geçen yüksek lisans öğrencisine yapacağı anket, inceleme ve görüşmelerin uygulama sürecinde kolaylık sağlanmasını önemle rica ederim.

Elif Canan TUNCER ERSÖZ
Vali a.
Vali Yardımcısı V.

EK :
- Yazı ve Ekleri

DAĞITIM :

Valilik Müdürlüklerine
İlçe Kaymakamlıklarına
İçişleri Birimlerine
İl Belediye / Belde Belediye Başkanlıklarına
Kamu Kurum ve Kuruluşlarına

Not: Bu evrak 5070 Sayılı Kanun gereğince E-İMZA ile imzalanmıştır.

Ayrıntılı bilgi için iribat.LARAS
Telefon: Faks:
e-posta: Elektronik Ag: www.icisleri.gov.tr

ANKET FORMU

Bu anket formu, “**Halktaki Din Adamı Algısı (İğdır Örneği)**” adlı bilimsel çalışmaya yöneliktir. Halkın camilerdeki din görevlileriyle ilgili düşüncelerini ve din görevlilerinden beklentilerinin neler olduğunu belirlemeyi hedeflemektedir. Anket sorularının cevaplandırılması konusunda göstereceğiniz dikkat ve ilgi, araştırma sonuçlarının sağlıklı olması için son derece önem taşımaktadır. Bu nedenle, bütün soruları dikkatlice okuyarak, seçeneklerden durum ve görüşünüzü en iyi yansıtan ifadeyi işaretleyiniz. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel bir amaç için kullanılacaktır. Lütfen anket formuna isimlerinizi yazmayınız ve hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız.

Anketin doldurulmasında gösterdiğiniz ilgi ve yardımdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.
(**Not:** Eklemek istediğiniz kısımlar için sayfaların arkalarını da kullanabilirsiniz.)

Halis AŞUT
İğdır Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

NOT: Size en uygun düşen bir şıkkı başındaki parantezin içine (x) işareti koyarak cevaplayınız

1-Cinsiyetiniz?

- 1 () Erkek
2 () Kadın

2-Yaşınız?

- 1 () 15-25
2 () 26-40
3 () 41-55
4 () 56 ve daha yukarı

3-Medeni durumunuz?

- 1 () Bekâr
2 () Evli
3 () Dul (eşi vefat etmiş)
4 () Boşanmış

4-Gelir durumunuz?

- 1 () Yüksek
2 () Orta
3 () Düşük

5-Halen oturmakta olduğunuz yer?

- 1 () İl
2 () İlçe
3 () Belde
4 () Köy

6-Öğrenim durumunuz?

- 1 () Okur-yazar
2 () İlkokul mezunu
3 () Ortaokul mezunu
4 () Lise
5 () İmam Hatip Lisesi
6 () Yüksekokul mezunu
7 () Üniversite
8 () Başka ise yazınız.....

7-Mesleğiniz?

- 1 () Memur (Emekli dâhil)
2 () İşçi (Emekli dâhil)
3 () Esnaf
4 () Çiftçi
5 () Doktor, avukat, mühendis, eczacı vb.
6 () Başka ise yazınız

8-Aşağıdakilerden hangisi size daha yakındır?

- 1 () Sünnilik
2 () Caferilik-Şiilik
3 () Alevilik
4 () Diğer (Lütfen yazınız).....

9-Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1 () Çok dindar
2 () Dindar
3 () Din ile az ilgiliyim
4 () Din ile hiç ilgim yok

10-Camiye devam durumunuz nasıldır?

- 1 () Beş vakit namazı camide kılarım
2 () Bazı vakitleri camide kılarım
3 () Sadece cumaları camiye giderim
4 () Sadece bayram namazları camiye giderim
5 () Camiye hiç gitmem

11-Din görevlileri ile sosyal iletişiminiz nasıldır?

- 1 () Beş vakit namazı camide kılar ve din görevlisi ile görüşürüm
2 () Cuma namazında görüşürüm
3 () Ailece tanışır ve ziyaretleşiriz
4 () İşlerimle ilgili istişare ederim
5 () Doğum, düğün ve ölüm gibi merasimlerde görüşürüz
6 () Ara sıra görüşürüz
7 () Hiçbir iletişimim veya görüşmem yoktur.

12-Din adamı denince kafanızda nasıl bir tip canlanmaktadır?

- 1- () Olumlu tip canlanmaktadır.
Nasıl.....
2- () Olumsuz tip canlanmaktadır.
Nasıl.....
3- () Başka ise yazınız

13-Din adamlarının organize ettikleri veya organizasyonunda etkili oldukları faaliyetlerden hangilerine katılıyorsunuz?

Bu soru için birden çok şık işaretleyebilirsiniz.

- 1- () Peygamber Efendimizin Kutlu Doğum Haftası
2- () Aşure Günü etkinlikleri
3- () Ölü Bayramı etkinlikleri
4- () Hac ve Umre ziyaretleri
5- () Kerbela ve Meşed

14-Size göre toplumun dinî ihtiyaçlarını karşılamada din görevlileri etkili midir?

- 1 () Oldukça etkilidirler
2 () Kısmen etkilidirler
3 () Hayır etkili değiller

15-Dinî bir konuda bilgi edinmek istediğinizde, ilk olarak genelde kime başvurursunuz?

- 1 () İmama
2 () Mollaya
3 () Dini Kitaplara
4- () Başka ise yazınız.....

16-Din görevlilerinde gördüğünüz en önemli eksiklik nedir?

- 1 () Konuşma kabiliyeti
2 () Kılık ve kıyafete önem vermemek
3 () Mesleki alanda yetersizlik
4 () Kişiler arası ve sosyal ilişkilerde zayıflık
5 () Görevlerini ihmal etmek
6 () Söz ve davranışları arasında tutarsızlık

17-Din görevlilerine sorduğunuz sorulara yeterli cevap alabiliyor musunuz?

- 1 () Evet
2 () Kısmen
3 () Hayır

18-Sorup da, şimdiye kadar cevabını yeterli bulamadığınız herhangi bir sorunuz oldu mu? Varsa lütfen yazar mısınız?

.....

19-Camilerde okunan hutbeler hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 1 () Hutbelerde anlatılanlar genellikle gereksiz konular olduğu için sıkıcı buluyorum
2 () Anlatılanlar gerekli ve dini bilgileri geliştirme yönünden faydalı buluyorum
3 () Anlatılanlar genellikle bildik konuların tekrarından ibaret kalıyor
4 () Namazın bir parçası olmasa zannediyorum ki kimse dinlemek istemez
5 () Başka ise yazınız.....

20-Dinlediğiniz hutbeler sizi tatmin ediyor mu?

- 1 () Evet
2 () Kısmen
3 () Hayır

21- Dinlediğiniz vaazlar sizi tatmin ediyor mu?

- 1 () Evet
2 () Kısmen
3 () Hayır

22-Din adamlarının konuşma kabiliyeti (Dini hitabeti) sizce nasıldır?

- 1 () Çok iyi
2 () İyi
3 () Normal
4 () Zayıf
5 () Başka ise yazınız.....

23-Din görevlilerinin davranışları sizde olumlu ve olumsuz bir değişiklik yaptı mı?

- 1 () Evet
2 () Hayır

24- Cevabınız evet ise olumlu ve olumsuz yönde ne gibi değişiklik yaptığınızı lütfen yazar mısınız?

.....

25-Sizce toplumun dini ihtiyaçlarının karşılanmasından öncelikli olarak kimler sorumludur?

- 1 () Devlet
2 () Anne-baba
3 () Okullarda öğretmenler
4 () Din adamları
5 () Başka ise yazınız.....

26-Toplumun dini inanç ve ibadetlere karşı olan ilgisizliğinin en önemli sebebi sizce aşağıdakilerden hangisidir?

- 1 () Eğitim
2 () Medya
3 () Anne-baba
4 () Din görevlilerinin tutum ve davranışları
5 () Başka ise yazınız.....

27-Din görevlilerinin esas mesleği dışında herhangi bir ek işle uğraşmaları konusunda görüşünüz nedir?

- 1 () Hiçbir şekilde başka işle uğraşmamaları gerekir
2 () Görevlerini aksatmamak kaydıyla çalışabilirler
3 () Sadece haftalık izinlerde çalışabilirler
4 () Başka ise yazınız.....

28-Din görevlilerinin mevlit, hatim ve taziyelerde yaptıkları görevlerden maddî karşılık almasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- 1 () Yaptıkları işin karşılığını alabilirler
2 () Zaten aslı görevleridir, almamalıdır
3 () Kararsızım
4 () Başka ise yazınız.....

29-Sizce din görevlerinin en önemli görevleri hangisidir?

- 1 () Ezan okuyup namaz kıldırmak
2 () Kur'an ve Mevlit okumak
3 () Taziye ve nikâh gibi işleri yürütmek
4 () Camiye gelmeyen kimselerle de ilgilenmek
5 () Kur'an eğitimi vermek

30-Size göre din görevlilerinin yetkisi ne kadar olmalıdır?

- 1 () Caminin dışına taşmamalı
2 () Her yerde dini hizmeti verebilmeli
Örneğin:....
3 () Başka ise yazınız.....

31-Din görevlileri hakkında söylenen "Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma", "Başkasına verir telkini, kendisi yutar salkımı" gibi ifadeler hakkındaki görüşe kişisel olarak katılıyor musunuz?

- 1 () Aynen katılıyorum
2 () Din adamlarının aleyhinde söylenmiş sözlerdir
3 () Kararsızım

32-Toplumda din görevlilerinin itibarı-saygınlığı nasıldır?

- 1 () Oldukça yüksek bir saygınlığa sahiptirler
2 () Normal bir saygınlığa sahiptirler
3 () Düşük bir saygınlığa sahiptirler
4 () Başka ise yazınız.....

33-Din görevlileri toplum nezdinde saygın bir yere sahip değillerse sizce bunun en önemli sebebi nedir?

- 1 () Dinî tutum ve davranışlarındaki samimiyezsizliklerinden
2 () Kişilerarası ve sosyal ilişkilerindeki zayıflıktan
3 () Din görevlileri hakkında yapılan olumsuz yayınlardan
4 () Toplumun dine karşı olan ilgisizliğinden
5 () Halkla kaynaşamamalarından
6 () Meslekî alanda yetersizliklerinden

34-Din Hizmeti gibi ulvi bir görevi ifade eden din görevlilerinin bir takım dinî hizmetler gerçekleştirmek amacıyla cemaatten para toplanmalarını nasıl buluyorsunuz?

- 1 () Din görevlileri cemaatten hiçbir zaman para toplamamalı
2 () Din görevlileri cemaatten arada bir para toplayabilir
3 () Bu eserleri camiye gelenler yaşatacağı için din görevlileri cemaatten para toplayabilir
4 () Başka ise yazınız.....

35-Sizce bir din görevlisinde bulunması gereken en önemli üç özellik ne olmalıdır?

- 1:-.....
2:-.....
3:-.....

36-Sizce bir din görevlisinde hiç bulunmaması gereken üç özellik nedir?

- 1:-.....
2:-.....
3:-.....

37-Ekleme istediğiniz hususlar varsa lütfen yazar mısınız?